

1917’de Kurulan Tedkikat-ı İklimiyye Encümeni’nin Çalışmalarını Düzenleyen Talimatnâmeler

The Regulations Setting the Works of the Tedkikat-i İklimiyye Committee Established in 1917

Kübra Fettahoğlu¹

¹Dr., Kırklareli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Kırklareli, Türkiye

ORCID: K. F. 0000-0001-9620-6473

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Kübra Fettahoğlu,
Kırklareli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi,
Tarih Bölümü, Kırklareli, Türkiye
E-posta/E-mail: kubrafettahoglu@yahoo.com

Başvuru/Submitted: 08.01.2021

Revizyon Talebi/Revision Requested:
06.04.2021

Son Revizyon/Last Revision Received:
17.05.2021

Kabul/Accepted: 18.05.2021

Online yayın / Published online: 05.07.2021

Atıf/Citation: Fettahoğlu, Kübra. "1917’de Kurulan Tedkikat-ı İklimiyye Encümeni’nin Çalışmalarını Düzenleyen Talimatnâmeler." *Osmanlı Bilimi Araştırmaları* 22, 2 (2021): 277-340. <https://doi.org/10.26650/oba.856761>

Öz

Türkiye’de meteorolojik gözlem yapmak amacıyla açılan ilk devlet kurumu, Avrupa devletlerinin meteorolojik gözlem bilgisi talep etmesi neticesinde 1868’de İstanbul’da kurulan Rasathane-i Amire’dir. Yaklaşık 50 yıl sonra, Birinci Dünya Savaşı, tüm imparatorluğu kapsayacak modern bir klimatoloji ve meteoroloji teşkilatının kurulması için yeni bir fırsat yaratmıştır. O dönemde kurulan Osmanlı-Alman İmparatorluğu ittifakı sayesinde Dârülfünun’a Alman uzmanlar davet edilmiştir. Coğrafya müderrisi olarak Dârülfünun’a gelen Dr. Erich Obst’un başkanlığında 1917’de faaliyete geçen Tedkikat-ı İklimiyye Encümeni, *Tedkikat-ı İklimiyye Encümeni Talimatnâmesi*’ni ve *Rasad Merkezlerine Mahsus Talimatnâme*’yi yayımlayarak Osmanlı Devleti’nde ülke geneline yayılan, modern, sivil bir klimatoloji ve meteoroloji teşkilatı için ilk defa ayrıntılı ve sistematik bir program ortaya koymuştur. Bu talimatnâmeler, ideal ve yetkin bir meteoroloji şebekesinin nasıl olması gerektiği noktasında Osmanlı yöneticilerine iyi bir model sunmuştur. Makalede, söz konusu iki talimatnâme çerçevesinde *Tedkikat-ı İklimiyye Encümeni* ile gözlem istasyonlarından beklenen çalışmalar tanıtılmış, arşiv belgeleri, gazete haberleri ve literatür bilgileri ışığında projenin ne ölçüde hayata geçirilebildiği sorgulanmıştır.

Anahtar sözcükler: Meteoroloji, klimatoloji, talimatnâmeler, Birinci Dünya Savaşı, Alman İmparatorluğu, Osmanlı İmparatorluğu, Dârülfünun, Erich Obst, Maarif Nezareti

ABSTRACT

An imperial observatory (*Rasathane-i Amire*) was established in 1868 in Istanbul as a response to European requests of meteorological data from Ottoman ports and cities. World War I offered a new opportunity for establishing a modern meteorology and climatology organization in the Empire. Owing to the Ottoman–German Empire alliance established at that time, German professors were invited to teach in the *Dârülfünun* (University). A Meteorology

Committee (*Tedkikat-ı İklımıyye Encümeni*) was founded in 1917 in the Dârülfünun under the chairmanship of Dr. Erich Obst, professor of geography. Two regulations were issued the same year to organize the work to be carried out by the Committee and the observational centers (*Rasad Merkezleri*). Through these regulations, Obst suggested a systematic program for collecting meteorological data in the Ottoman Empire. The present study aims to introduce the work of the Meteorology Committee and the observational centers based on the two afore-mentioned regulations.

Keywords: Meteorology, climatology, regulations, World War I, German Empire, Ottoman Empire, Dârülfünun, Erich Obst, Ministry of Education

Giriş

Askerî hareket, deniz ticareti, tarım, iskân ve bayındırlık gibi hayatın her alanında etkiye sahip olan hava olayları, ancak on yedinci yüzyılda termometre ve barometrenin bulunması ile bilimsel anlamda gözlenmeye başlanmıştır. Meteorolojik gözlemler, 1837’de telgrafın keşfedilmesiyle dünya geneline yayılmış ve hava tahmini modern bir araştırma sahası olmuştur. Osmanlı’da buna yönelik ilk çalışmalar ise on dokuzuncu yüzyıl ortalarında Rahip Dalmas, William H. Lyne ve mühendis Ritter gibi kendi alet ve gayretleriyle gözlem yapan yabancılar¹ tarafından gerçekleştirilmiştir. Devletin formel anlamda modern meteoroloji ile uğraşması ise 1868’de Beyoğlu’nda kurulan Rasathane-i Âmire² ile olmuştur. Her ne kadar kurumun imparatorluk çapında bir meteoroloji şebekesi oluşturması amaçlanmışsa da gözlemler maddî ve teknik yetersizliklerden dolayı daha ziyade İstanbul ile sınırlı kalmıştır.³ Yıllar boyu vilayetlerde meteoroloji istasyonları açılması için girişimlerde bulunulmuşsa da bütünüyle aktif ve yetkin bir sistem geliştirilememiştir. Harbiye, Ziraat ve Ticaret, Nafia Nezaretleri ile Anadolu Demiryolları Şirketi’nin kendi işleri için ayrı ayrı kurdukları istasyonlar da genel ihtiyacı karşılayamamıştır.⁴

Osmanlı Devleti’nde imparatorluğun genelini kapsayan modern bir klimatoloji ve meteoroloji şebekesi için son sivil girişim, 1917’de Maarif Nezareti’ne bağlı olarak kurulan Tedkikat-ı İklimiye Encümeni’nin geliştirdiği proje olmuştur. I. Dünya Savaşı sırasında kurulan Osmanlı-Alman İmparatorluğu ittifakının bir uzantısı olarak Dârülfünun’da görevlendirilen ve farklı bilim dallarında çalışmalar yapan Alman uzmanlardan Dr. Erich Obst, bu projenin başında yer almıştır. Tedkikat-ı İklimiye Encümeni’nin Müdürü Dr. Obst, Osmanlı bilim insanlarıyla işbirliği yaparak bu girişimi yürütmeye çalışmıştır. Tedkikat-ı İklimiye Encümeni’nin kuruluş aşamaları ve kısıtlı faaliyetleri ile ilgili mevcut literatürde bilgiler bulunmaktadır. Ancak Encümen’in en önemli girişimlerinden olan klimatoloji ve meteoroloji şebekesi kurma projesinin içeriği hakkında yeterli bilgiye ulaşmak mümkün değildir. Bu çalışmada, daha önce literatürde yayımlanmayan *Tedkikat-ı İklimiye Encümeni Talimatnâmesi* ve *Rasad Merkezlerine Mahsus Talimatnâme* metinleri ışığında, hayata geçirilmek istenen projenin ayrıntıları ve hedefleri tanıtılacaktır. *Tedkikat-ı İklimiye Encümeni Talimatnâmesi* Osmanlı Devleti’nde sivil bir klimatoloji ve meteoroloji şebekesi

- 1 Osmanlı coğrafyasında bireysel çabalarla gerçekleştirilen ilk meteorolojik gözlemlerle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Sevtap Kadioğlu, *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Meteorolojinin Kurumsallaşması ve Ahmet Teyfik Göymen* (İstanbul: Anka Matbaa, 2012), 17-19.
- 2 Kurumun faaliyetleri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Kübra Fettahoğlu, *Rasathane-i Âmire (1868-1922)* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2019).
- 3 Muammer Dizer, “Türkiye’de Meteoroloji,” *Bilim Tarihi* 21 (1993): 3-4; “Osmanlı’da Rasathaneler,” *Fatih’den Günümüze Astronomi: Prof. Dr. Nüzhet Gökdoğan Sempozyumu – 7 Ekim 1933* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi) içinde, 44-46; “Rasathane-i Âmire,” *Bilim Tarihi* 16 (1993): 3-4.
- 4 T. C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bâbiâli Evrak Odası (BEO) 4514/338537, 26 Receb 1336 (7 Mayıs 1918).

kurulması için hazırlanan ilk sistematik ve ayrıntılı metin olma özelliği taşımaktadır. *Rasad Merkezlerine Mahsus Talimatnâme* ise Osmanlı'da sivil gözlem memurlarına özel hazırlanan ilk ve son resmî rehber olması bakımından önemlidir. Bu nedenle, Encümen'in literatürdeki bilinen hikâyesi, projeye zemin ve arka plan oluşturmak için bazı yeni bilgiler de eklenerek anlatılacak ancak, orijinal bir katkı sağlamak amacıyla söz konusu talimatnâmeler çalışmanın odağına alınacaktır. Her ne kadar proje, uygulama için yeterli zamanı bulamadan ortadan kalksa da, projenin hayata geçirilmesi için atılan adımlar mevcut kaynaklar çerçevesinde açıklanacaktır.

Encümen'in Kuruluşu

II. Abdülhamid döneminde (1876-1909) başlayan Osmanlı-Alman İmparatorluğu yakınlaşması, I. Dünya Savaşı sırasında da sürerken Dârülfünun'un ıslahı gündeme geldiğinde Fransız yerine Alman uzmanlara başvurulur. Almanların Osmanlı topraklarındaki kolonyal amaçları, ülkeyi her yönüyle tanıma ve Alman nüfuzunu bilimsel sahada da yayma istekleri siyasî işbirliğiyle birlikte bu yönelimi etkiler.⁵ 1915 yılından itibaren birçok Alman danışman ve öğretim üyesi İstanbul'a gelerek 5 senelik sözleşmeler ile Dârülfünun'da göreve başlar. Hemen her hoca masrafları devlet tarafından karşılanan kiralık konaklarda kendi bilim dallarında enstitüler (dârülmesâi) kurar.⁶ Nitekim İstanbul'a gelen ilk grupta yer alan ve Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü müderrisliğine atanan Dr. Erich Obst⁷ aynı zamanda Şehzadebaşı'ndaki 99 numaralı Hürşit Paşa Konağı'nda faaliyete geçen Coğrafya Enstitüsü'nün de müdürlüğünü yapar. Coğrafya bölümü hocalarından Faik Sabri (Duran), Ali Macit (Arda), Selim Mansur ve Hamid Sadi (Selen) ile müşterek çalışan Dr. Obst, enstitüde dönemin önemli süreli yayınlarnı da içeren zengin bir kütüphane kurup saha çalışmaları için gerekli malzemeleri de temin eder.⁸ Dârülfünun'daki diğer Alman hocalara örnek gösterilecek ölçüde çalışkan olan Dr. Obst, 1916 yılında, Osmanlı coğrafyasının iklim yapısını araştırmak ve meteorolojik gözlemler yapmak için Coğrafya Enstitüsü'ne bağlı olmak üzere bir merkezin kurulmasını sağlar. İstanbul Dârülfünununu Tedkikat-İ İklîmiyye

5 Osmanlı-Alman İmparatorluğu ilişkilerinin gelişimi ve Almanların Osmanlı İmparatorluğu'ndaki kolonyal faaliyetlerinin bilimsel yansımaları için bkz. Emre Dölen, *İstanbul Darülfünunu'nda Alman Müderrisler 1915-1918* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2013), 17-54.

6 Emre Dölen, "II. Meşrutiyet Dönemi'nde Darülfünun," *Osmanlı Bilimi Araştırmaları* 10, 1 (2008): 29-30; Ekmeleddin İhsanoğlu, *Darülfünun: Osmanlı'da Kültürel Modernleşmenin Odağı*, c.1 (İstanbul: IRCICA, 2010), 248-256.

7 Erich Obst, 1886'da Berlin yakınındaki Steglitz'de doğdu. Jena ve Breslau Üniversitelerinde coğrafya, jeoloji ve mineraloji eğitimi aldı. 1909'da Breslau Üniversitesi'nden doktorasını aldı. 1909-1912 yılları arasında Doğu Afrika'da araştırmalarda bulundu. 1914'te Breslau Üniversitesi'nde kürsü başkanlığı verilen Obst, 1915 yılında Türkiye'ye geldi. 1919'da Almanya'ya geri döndüğünde Hannover Üniversitesi'nde coğrafya profesörü olarak görev aldı. 1938 Braslau Üniversitesi'ne geçti. 1953'te Hannover Teknik Yüksek Okulu'nda kürsü başkanı iken emekli oldu. 1981'de Göttingen'de öldü [Dölen, *İstanbul Darülfünunu'nda*, 124-127; BOA, Maarif Nezareti Mektubî Kalemi (MF.MKT) 1237/53, 4 Cemâziyelevvel 1337 (5 Şubat 1919)].

8 Mustafa Selçuk, *İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesi (1900-1933)* (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2012), 180-182; İhsanoğlu, *Darülfünun*, c.2, 584.

İdare-i Merkeziyyesi adıyla faaliyete geçen bu birim, projenin bağış toplama, alet temini gibi ön hazırlıklarının yapılmasında resmî sorumluluğu üstlenir.⁹

Tedkikat-ı İklimiyye İdare-i Merkeziyyesi'nin müdürlüğüne getirilen Dr. Obst, klimatoloji ve meteoroloji teşkilatı kurmak ve alet almak için gerekli parayı bağış yoluyla toplamak üzere Maarif Nazırı Şükrü Bey'den izin alır. 1916 yazını Almanya'da geçiren Dr. Obst'un 33.949,90¹⁰ mark topladığı ve paranın bir kısmını Deutsche Bank aracılığıyla havale ettirerek İstanbul'a döndüğü anlaşılmaktadır. Bu yüklü miktarın toplanmasında Almanya'daki kolonyal politikaları destekleyen insanların ve Dr. Obst'un bağış toplamak üzere yazdığı ilanda bu politikaları destekleyici bir üslup kullanmasının etkili olduğu bilinmektedir.¹¹ Dr. Obst, yurt içinde teşkilatın sağlayacağı bilgilerden yararlanacak özel şirketlere başvurup alet ve edevat bedeli olarak belli bir miktar yardımda bulunmalarını talep eder. Ayrıca resmî bir kurum olan Duyûn-ı Umumiyye İdaresi de kurulacak teşkilatın vereceği bilgiler sayesinde yüklü bir masraftan kurtulacağını belirtip gönüllü olarak 500 lira bağışta bulunur.¹² Devletin savaş yıllarındaki malî durumundan dolayı bu tür faaliyetlere fazla para ayıramayacağı göz önüne alındığında toplanan yardımın teşkilatın varlığı açısından ne kadar mühim olduğu anlaşılabilir. Zira ileriki süreçte Encümen memurlarının maaşlarının belli bir süre bu toplanan yardım paralarıyla ödendiği görülmektedir.¹³ Klimatoloji ve meteoroloji teşkilatının kurulması için gerekli alet ve edevat, bedelleri toplanan yardımdan ödenmek üzere mühendis Aron Gourland Efendi aracılığıyla Almanya'daki fabrikalara sipariş edilir. Bu aletlerin bir süre sonra kademeli olarak İstanbul'a ulaştığı mevcut bilgilerden takip edilebilmektedir.¹⁴

Osmanlı Devleti'nde modern ve sivil bir klimatoloji ve meteoroloji teşkilatı kurulması için ön hazırlıklar sürerken, İstanbul Dârülfünunu Tedkikat-ı İklimiyye İdare-i Merkeziyyesi, Nisan 1917'de Tedkikat-ı İklimiyye Encümeni adıyla doğrudan Maarif Nezareti'ne bağlı müstakil bir idareye dönüştürülür ve proje bu isim altında yürütülmeye başlanır.¹⁵ Dr. Obst'un öncülüğünde hazırlanan talimatnâmeler projenin ayrıntılarını sistematik bir şekilde ortaya koymaktadır.

9 İstanbul Dârülfünunu Tedkikat-ı İklimiyye İdare-i Merkeziyyesi'nin Tedkikat-ı İklimiyye Encümeni'ne dönüştürülmeden önceki durumu ve faaliyetleri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Selçuk, *İstanbul Darülfünunu*, 181-189; Kadioğlu, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e*, 29-31; Dölen, *İstanbul Darülfünunu'nda*, 226-235.

10 1910'lu yıllarda 1 lira yaklaşık olarak 20 Alman Markı'na karşılık gelmektedir [Ali Akyıldız, *Osmanlı Dönemi Tahvil ve Hisse Senetleri* (İstanbul: Türk Ekonomi Bankası, 2001), 119].

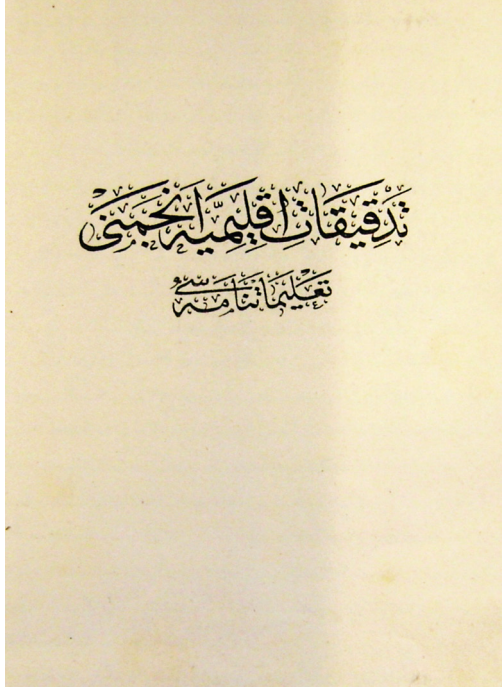
11 Dölen, *İstanbul Darülfünunu'nda*, 229-232; BOA, MF.ALY 107/53, 9 Zilkade 1335 (27 Ağustos 1917); MF.MKT 1223/17, 16 Cemâziyelevvel 1335 (10 Mart 1917); 1230/17, 9 Zilhicce 1335 (26 Eylül 1917). Almanya'dan yardımda bulunanların ve verilmesi düşünülen nişanların listesi için bkz. Dölen, *İstanbul Darülfünunu'nda*, 232, 763-770.

12 BOA, MF.MKT 1230/17, 9 Zilhicce 1335 (26 Eylül 1917); 1223/80, 19 Cemâziyelevvel 1335 (13 Mart 1917); 1219/47, 5 Zilhicce 1334 (3 Ekim 1916); 1237/53; *Tasvir-i Efkâr*, nr. 1916, 11 Muharrem 1335 (7 Kasım 1916), 2.

13 BOA, MF.MKT 1224/526, Cemâziyelevvel 1335 (20 Mart 1917).

14 Dölen, *İstanbul Darülfünunu'nda*, 236-238.

15 Mehmed Ali Aynî, *Darülfünun Tarihi*, haz. Aykut Kazancıgil (İstanbul: Kitabevi, 2007), 54; Selçuk, *İstanbul Darülfünunu*, 189-190; BOA, Maarif Nezareti Tedrisât-ı Âliye İdaresi (MF.ALY) 105/94, 4 Ramazan 1335 (24 Haziran 1917).

Tedkikat-ı İklîmiyye Encümeni Talimatnâmesi'nin kapağı (BOA, BEO, 4514/338537)

Tedkikat-ı İklîmiyye Encümeni Talimatnâmesi

Dr. Obst, 1917'de Tedkikat-ı İklîmiyye Encümeni'nin ve kurulmak istenen klimatoloji ve meteoroloji teşkilatının amacı ve çalışma yöntemini açıklayan bir talimatnâme hazırlanmasını sağlar. Üç kısım (1-Tedkikat-ı İklîmiyye Encümeni'nin hutut-ı esasiyyesi, 2-memurînin vezâîfî, 3- sâât-ı mesai, mezuniyet, maaşat), 20 fasıl ve 139 maddeden oluşan talimatnâme taş baskılı şeklinde Maarif Nezareti'ne sunulur. Talimatnâme, projenin amacını, önemini ve yöntemini açıklayan bir giriş ile başlar. Dr. Obst'un burada öncelik verdiği husus, talimatnâmenin hazırlanması sırasında Almanya, Avusturya-Macaristan, İngiltere, Fransa, Mısır ve Hindistan gibi örnek teşkilatlardan yararlanmakla birlikte esas olarak Osmanlı kültür-medeniyetine uygunluğun gözetildiğinin belirtilmesidir.

Giriş yazısına göre projenin iki ana fikri bulunmaktadır. Birincisi, dünyaya örnek gösterilecek bir bilim merkezi oluşturmak, ikincisi ise bütün imparatorluk ikliminin araştırılmasına imkan tanıyan müstakil bir teşkilat kurmaktır. Ziraat, ticaret, sanayi ve ulaşım açısından oldukça önemli ve gerekli sayılan iklim araştırmaları için Yunanistan, Bulgaristan ve Romanya gibi küçük devletlerin bile milyonlar harcadığına işaret eden Dr. Obst, "Dost ve düşmanı hayretlere ilka' eden hükümet-i Osmaniyye'nin terakki-i fevkaladesi harice karşı da

gösterilmelidir” diyerek meselenin uluslararası prestij boyutuna vurgu yapar. Devletin itibar ve haysiyetine yakışacak surette, geniş çaplı iklim araştırmaları ve günlük hava gözlemlerini kapsayan bütüncül bir bilimsel faaliyet yürüterek dünyaya mükemmel bir örnek yaratılması gerektiğini de ekler.

Encümen iklim ve iklim ile ilgili diğer konularda “ciddi ve esaslı” bir gözlem ve inceleme faaliyeti yürütecek ve eksiksiz bir teşkilatın kurulmasını hedefleyecektir. Günlük meteorolojik gözlemler yapılarak hava kütlelerinin hareketi takip edilecek ve hava tahmini yapılması sağlanacaktır. Encümen görevlerinin çeşitliliği ve yoğunluğunun yanı sıra bunları mükemmel şekilde yerine getirerek de adını duyurmalıdır. Bu nedenle sadece gözlemlerin rakamsal sonuçlarını yayımlamakla kalmayıp analize de ağırlık veren bir program izlenecektir. Böylece en son bilimsel tekniklerin kullanıldığı modern bir örnek teşkilat yaratılacaktır. Sıklıkla “teşebbüs-i millı” olduğu vurgulanan projenin en önemli amaçlarından biri de teşkilatta görev alacak Avrupalı uzmanların mümkün olan en kısa sürede yetiştirilecek Osmanlı memurlarıyla değiştirilmesidir.

Teşkilatta çalışacak gözlem memurlarının geçim sıkıntısı çekmeyip işlerini layıkıyla yapabilecek seviyede maaşlarla bu işe teşvik edilmesini isteyen Dr. Obst, cazip bir ortam yaratıldığı takdirde herkesin bu kurumda çalışmaktan şeref duyacağına da dikkat çeker. Ayrıca Encümen’in binasının yaptığı işin önem ve mükemmeliyetine uygun bir tarzda olması gerektiğini de hatırlatarak Viyana, Berlin, Paris ve Londra’daki bu tür encümen binalarının dış manzarasının içerideki faaliyet hakkındaki fikri de etkilediğine işaret eder. “Hükümet-i Osmaniyye bu noktada Macaristan vesair düvel-i muazzamadan geri kalmalı mı?” sorusuyla meselenin uluslararası itibar boyutuna dikkat çekerek dünyaya örnek oluşturacak bir teşkilat kurulması gerektiğini söyler. Encümen binası ve personeli için zengin kişilerden bağış toplamanın mümkün olduğunu, Almanya’da bu yöntemle finanse edilen Kayzer Wilhelm Araştırma Merkezi’nin bulunduğunu, alet masrafı için o zamana kadar Alman bağışçıların Encümen’e 8.000 Osmanlı lirası yardım yaptığını ve Osmanlı vatandaşlarından da bu millı girişime katkı sağlayacakların çıkacağını açıklar.

Tüm imparatorluğu kapsayan müstakil bir teşkilat kurma meselesi de talimatnâmenin girişinde önemli bir yer tutar. Dr. Obst, çeşitli nezaretler (Ziraat ve Ticaret, Nafia, Harbiye) ve kurumlar (Anadolu Demiryolları şirketi) tarafından yaptırılan iklim araştırmalarının düzensiz ve birbirinden kopuk, mevcut istasyonların imparatorluğun genişliğine göre az, aletlerin birbirine uyumsuz, gözlem saatlerinin farklı olduğunu söyleyerek bu proje kapsamında bütüncül bir yaklaşım sergilenmesini zarurı görür. Encümen bu amaçla o zamana kadar iklim araştırmaları konusunda edinilen tecrübeyi bir araya toplayarak arttırmaya çalışacak ve iskân, bayındırlık, ziraat ve ulaşım alanlarında nezaretlerin ve şirketlerin tek danışma yeri olacaktır. Meclis-i Mebusan’ın da bu önemli bilimsel projeye sıcak baktığını belirten Dr. Obst, ilgili nezaretlerin bütçelerinde meteorolojik gözlem için ayırdıkları paraları Encümen’e tahsis etmeleri durumunda devlet hazinesinin yükünün azalacağına vurgu yapar.

Giriş bölümündeki bu açıklamalardan sonra talimatnâmenin esas kısmına geçildiğinde; iklim araştırmaları teşkilatının sınırları, memurların görevleri, izinleri ve maaşları ayrıntılı bir şekilde açıklanır. Buna göre kurum hava basıncı, nem, sıcaklık, yağış, bulutluluk oranı ve rüzgârları gözlemleyip günlük, aylık ve senelik ortalamaları hesaplayacak (klimatoloji/ahvâl-i iklimiyye), atmosferin yüksek tabakalarındaki hava hareketlerini ve seyirini izleyerek fırtınalardan korunmayı sağlayacak (aeroloji/istidlâlât-ı havaiyye), deniz, nehir ve göllerin buharlaşma oranı, yoğunluğu, tuz miktarı, sıcaklık, donma oranı ve süresi ile akış hızları hakkında araştırma yapacak (hidro-klimatoloji/ahvâl-i iklimiyye-i miyahıyye) ve bunları yürütürken bilimsel kaygıların yanı sıra tarım, ticaret, havacılık ve denizcilik gibi alanlardaki ihtiyaçları göz önünde bulunduracaktır. Elde edilen gözlem sonuçları günlük hava haritaları, aylık tablolar, yıllık salnâmeler ve beş yıllık ortalama kitapları ile gerekli açıklama ve bilgiler eklenmek üzere kamuoyu hizmetine sunulacaktır. Ayrıca yapılan günlük gözlem sonucu elde edilen veriler o günkü bilimsel metotlara göre işlenerek hava tahmin raporları hazırlanıp ilgili kişi ve kurumlarla paylaşılacaktır.¹⁶

Talimatnâmenin ikinci faslında gözlem istasyonlarının nasıl kurulacağıyla ilgili ayrıntılı bilgiler yer alır. Klimatoloji, aeroloji ve hidro-klimatoloji dallarında ayrı ayrı açılacak istasyonların alet ve edevat ihtiyacı Encümen tarafından tespit ve temin edilecek, kurulacak istasyonlar hakkında ilgili diğer nezaretlerle görüşülüp Maarif Nezareti'ne teklif sunulacak, her çeşit gözlem istasyonu için aletlerin kullanımı ve gözlemcilerin görevlerini ayrıntılarıyla izah eden özel yönetmelikler hazırlanacak, istasyonlar kurulurken gözlemcilere aletleri nasıl kullanacakları ve gözlem sonuçlarını hangi yöntemle kaydedecekleri anlatılacak, projenin başarısı için gözlemlerin sürekliliği ve doğruluğu çok önemli olduğundan istasyonlar düzenli şekilde teftiş edilecektir.

Dördüncü fasılda, genel müdürlüğün (Tedkikat-ı İklîmiyye Encümeni Müdüriyet-i Umumiyyesi) yetki ve görevleri 7 alt maddede sıralanır. Gözlem şebekesinin eksikliklerini tamamlamak ve Maarif Nezareti'ne yeni istasyonlar kurulması için teklif hazırlamak, istasyonların teftişi, gözlem sonuçlarının değerlendirilmesi ve yayımlanması, teşkilatın geliştirilmesi için diğer nezaretlerin tecrübelerinden faydalanılması ve bilgi taleplerinin karşılanması, Alman uzmanların yerine göreve getirilecek Osmanlı memurlarının eğitiminin sağlanması, genel idare, memuriyet ve satın alma işlerinin yürütülmesi, Encümen'in bütçesinin hazırlanması bu kapsamda zikredilir. Genel müdür, idarî kısım ikinci müdürü ve fennî kısım ikinci müdüründen oluşan genel müdüriyette, hastalık, izin ya da resmî seyahat durumlarında kendilerine vekâlet edecek kişiler de tek tek sıralanır. Ayrıca genel müdürlük

16 Unat, Encümen'in yaptığı gezi, gözlem ve araştırma sonuçlarını "Coğrafya Mecmuası" adlı bir yayın ile kamuoyuna sunması, kurumda toplanacak belgeler ile bir müze oluşturması ve halka açık konferanslarla ülkenin iklim ve coğrafyası hakkında bir farkındalık yaratmasının istediğini de belirtir (Faik Reşit Unat, "Memleketimizde Bir Coğrafya Cemiyeti Kurma İstekleri ve Teşebbüsleri," *Türk Coğrafya Dergisi* 1 (1943): 20-21).

bünyesinde, Encümen'in yayın işleriyle ilgilenmek üzere Türkçe ve Almanca bilen üç mümeyyiz, iki Almanca, iki Türkçe kâtibinden oluşan bir müdiriyet-i umumiyye kalemî kurulacağı da bildirilir.

Talimatnâmenin beşinci, altıncı ve yedinci fasılları genel müdür, idarî kısım ikinci müdürü ve fennî kısım ikinci müdürünün görevlerini ayrıntılı bir şekilde açıklamaktadır. Buna göre genel müdür, Encümen'in idarî ve fennî işlerine bakıp müdiriyetin olağan ve olağanüstü toplantılarının içeriğini belirleyecek, ilk aşamada istihdam edilecek Avrupalı uzmanların kademeli olarak Osmanlı vatandaşlarıyla değiştirilmesini sağlayacak, müdiriyetin şubelerini yılda iki kere teftiş edecek, gözlem istasyonlarını Maarif Nezareti'nin tahsis edeceği otomobil sayesinde hızlıca denetleyecek, Encümen'in yıllık sonuç tablosunu, beş yılda bir Osmanlı iklimine dair bilimsel bir çalışmayı hazırlayacak, her ay fennî memurlarla bir toplantı düzenleyip fikir alışverişinde bulunulmasını sağlayacaktır. Fennî kısım ikinci müdürü, klimatoloji, aeroloji ve hidro-klimatoloji şubelerinin düzgün işleyişıyle yükümlü ve Osmanlı uzmanlarının yetiştirilmesine yardımcı olacak, her ay Osmanlı iklimine dair bir tablo hazırlayacaktır. İdarî kısım ikinci müdürü ise müfettişlik, kuyudat, hesabat, muhasebe, tersimat (teknik çizim) ve âlat şubelerini idare ve teftiş edip resmî seyahatlerde genel müdüre yardımcı olacaktır.

İdare merkezi, bir genel müdür ve iki muavinden oluşan Encümen, idarî ve fennî olmak üzere iki kısma ayrılır. Muavinlerden biri kısım-ı idarî müdir-i sânisî, diğeri kısım-ı fennî müdir-i sânisî unvanını taşır. Altı şubeden oluşan idarî kısımın; rasat merkezlerini denetleyen (müfettişlik), gözlem kayıtlarını tutan (kuyudat), gözlem sonuçlarını değerlendiren (hesabat), muhasebe, harita ve çizim (tersimat) ve alet işlerine bakan (alât) bölümlerden; üç şubeye ayrılan fennî kısmın ise yukarıda bahsedilen klimatoloji (ahvâl-i iklimiyye), aeroloji (istidlâlât-ı havaiyye) ve hidro-klimatoloji (ahvâl-i iklimiyye-i miyahiyye) bölümlerinden oluşması öngörülür. Bu alt bölümlerin görev ve yetkileri de maddeler halinde ayrıntılı bir şekilde açıklanır.

Talimatnâmenin 8.-13. fasıllarını kapsayan idarî kısımda müfettişlik şubesi, genel müdürlüğün emirleri doğrultusunda gözlem istasyonlarını denetleyecek ve gerektiğinde yeni istasyonlar kuracak; kuyudat şubesi, istasyonlardan gönderilen gözlem sonuçlarını kaydedecek ve Encümen'in evrak ve kütüphanesinin düzenlenmesiyle ilgilenecek; hesabat şubesi, kuyudat şubesinde yazılan aylık tabloların ortalamasını hesaplayarak yeni analizler oluşturacak; tersimat şubesi, günlük hava durumu, aylık ve yıllık sıcaklık, basınç, yağış vb. haritalarını hazırlayacak; muhasebe şubesi, Encümen'in tüm malî hesaplarını yapıp defterlere kaydedecek; alât şubesi ise Encümen'e ait aletleri idare, bozulanları tamir ve basit olanları imâl edecektir.

Talimatnâmenin 14.-16. fasıllarını içeren fennî kısımda ise ahvâl-i iklimiyye şubesi, gözlem istasyonlarından elde edilen sonuçları bilimsel açıdan inceleyerek Osmanlı

coğrafyasındaki iklim çeşitlerini, bunların etki alanlarını ve sebeplerini ortaya koymakla sorumludur. İstidlatat-ı havaiyye şubesi, Osmanlı ve yabancı gözlem istasyonlarından aldığı bilgileri en son bilimsel tekniklere uygun şekilde işleyerek günlük hava tahminleri yapacak ve hava, kara ve deniz ulaşımı, ziraat gibi alanlarda ihtiyaç duyulan bu tür bilgileri ilgili birimlerle paylaşacaktır. Ahvâl-i iklimiyye-i miyahîyye şubesi ise gözlem sonuçları ve diğer bilimsel araştırmalar doğrultusunda Osmanlı coğrafyasının iklimini anlamaya çalışmakla birlikte deniz, nehir ve göller arasındaki karşılıklı etkileşimi araştıracaktır. Bayındırlık, hava ve deniz ulaşımı, balıkçılık gibi alanlarda gerekli bilgileri talep edildiğinde ilgili makamlara ulaştıracaktır. Bütün şubelerin alt birimleri, hangi memurlardan oluşacağı, bu memurların görevleri ayrıntılı bir şekilde talimatnâmede sıralanır.

Vilayet teşkilatının yapısıyla ilgili bilgiler de talimatnâmede yer alır. 24 müfettişliğe bölünen Osmanlı coğrafyasında birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıf gözlem istasyonlarının kurulması, yukarıda zikredilen amaçlar çerçevesinde klimatoloji, aeroloji, hidro-klimatoloji gözlemleri yapılması öngörülür. Buna göre birinci sınıf gözlem istasyonunda; yağmur ölçer, azamî ve asgarî termometre, nem ölçer, barometre, rüzgâr flaması, termograf, barograf, higrograf,¹⁷ ikinci sınıfta; yağmur ölçer, azamî ve asgarî termometre, nem ölçer, barometre, rüzgâr flaması, üçüncü sınıfta; yağmur ölçer, nem ölçer ile azamî ve asgarî termometre, dördüncü sınıfta ise sadece ölçü bardağıyla birlikte yağmur ölçer aletlerinin olması ve bunların dördüncü sınıfta günde bir, diğerlerinde üç defa okunması uygun bulunur. Ayrıca her istasyona, bir rasat talimatnâmesi, aletlerin konulması için kulübe ve merdiven, güneş saati, demir sehpa ve el feneri verilecektir.¹⁸ Talimatnâmedeki bilgiler doğrultusunda hazırlanan **Tablo 1**'de görüldüğü üzere her müfettişliğin içine aldığı bölgeler ve bu müfettişliklerin merkez üsleri de ayrıntılı bir şekilde açıklanır.

17 Termograf, barograf ve higrograf hava sıcaklığını, basıncını ve nemini sürekli olarak ölçen ve otomatik kâğıt şeritlerine kaydeden aletlerdir.

18 *Tedkikat-ı İklîmiyye Encümeni Talimatnâmesi* (İstanbul, y.y., 1334), 2-24. 38 sayfalık talimatnâmenin taş baskısı orijinal bir nüshası Osmanlı Arşivi'ndeki bir belge ekinde bulunmaktadır [BOA, BEO 4514/338537, 26 Receb 1336 (7 Mayıs 1918)]. Talimatnâmenin günümüz Türkçesi'ne çevrilmiş tam metni için EK I'e bkz.

Tablo 1. Tedkikat-ı İklımıyye Encümeni'ne bağlı kurulması düşünölen 24 müfettişliğin listesi¹⁹

MÜ- FETTİŞ- LİKLER	MÜFETTİŞLİĞİN KAPSADIĞI BÖLGELER								MÜFET- TİŞLİĞİN MERKEZ ÜSSÜ
1.	İstanbul	Beyoğlu	Üsküdar	Çatalca	Edirne	Kırkkilise	Tekfur- Dağı	Gelibolu	İstanbul (İdare merkezi)
2.	İzmit	Bursa	Ertuğrul	Karesi	Kal'a-i Sultaniye				Bursa
3.	İzmir	Saruhan	Aydın	Menteşe	Denizli				İzmir
4.	Eskişehir	Kütahya	Afyon-Karahisar	Burdur	Isparta				Afyon-Karahisar
5.	Konya	Niğe	Kayseri						Konya
6.	Ankara	Kırşehir	Çorum	Yozgat					Ankara
7.	Bolu	Zonguldak	Kastamonu	Kangırı	Sinop				Kastamonu
8.	Samsun	Trabzon	Lazistan	Gümüşhane					Trabzon
9.	Sivas	Amasya	Tokat	Şebinkarahisar					Sivas
10.	Maraş	Mamuratü'l-aziz	Mezraa	Dersim	Hozat	Malatya			Mezraa
11.	Erzurum	Erzincan	Bayezid						Erzurum
12.	Van	Hakkari	Başkale	Bitlis	Muş	Siirt			Van
13.	Antalya	Silifke	Mersin	Adana	Cebel-i Bereket				Adana
14.	Halep	Lazikiye	Trablus						Halep
15.	Hama	Şam	Havran	Maan					Şam
16.	Beyrut	Akka	Nablus	Kudüs-i Şerif					Beyrut
17.	Urfa	Diyarbakır	Ergani	Mardin	Siverek				Diyarbakır
18.	Musul	Süleymaniye	Kerkük						Musul
19.	Bağdat	Divaniyye	Kerbela						Bağdat
20.	Basra	Müntefik	Ammara						Basra
21.	Deyrür'z-zur								El-Deyr
22.	Hicaz								Mekke
23.	Yemen	San'a	Hudeyde	Taiz					San'a
24.	Batum	Kars	Ardahan						Batum

19 Tedkikat-ı İklımıyye Encümeni Talimatnâmesi, 14-15.

Projeye göre, İstanbul'da bulunan müfettişlik şubesi, baş müfettiş, müfettişler, müfettiş muavinleri ve birkaç kâtipten oluşacaktır. Baş müfettiş, genel müdürlükten aldığı emirler doğrultusunda müfettişlerin kendi bölgelerini denetlemelerini sağlayacak, merkez ile müfettişler arasındaki iletişimi organize edecek, müfettişlerden gelen raporları inceleyerek her ay sonu idarî müdüriyete bir değerlendirme sunacak, genel müdüre resmî seyahatlerde eşlik edip gerektiğinde tek başına teftişe çıkacak, müfettiş muavinlerini müfettişlik görevine alıştırarak ve idarî kısım müdürü bulunmadığında yerine vekâlet edecektir. Müfettişler ise mevcut gözlem istasyonlarını alet ve edevat açısından denetleyip gerekli yerlerde yeni istasyonlar açacak, kırılan aletleri yenileriyle değiştirecek ve aylık olarak baş müfettişe rapor gönderecektir. Daha fazla ayrıntısına girilmeyecek olan bu idare ve denetim sisteminin alt birimleri ve memurlarının görevleriyle ilgili bilgiler detaylı bir şekilde talimatnâmede bulunmaktadır.²⁰

Talimatnâmenin üçüncü ve son kısmı memurların mesai saatleri, maaş ve kıdem zamları ve izin günleri gibi önemli ayrıntıları içerir. Memurların görev ve rütbelere göre kademeli şekilde belirlenen miktarlar ince ayrıntılarına kadar düşünülerek tablolar halinde metne eklenir. Buna göre genel müdürlükteki tüm memurların mesaisi yazın 09.00-16.00, kışın 09.30-16.30 şeklinde belirlenir. Genel müdürün 100, fennî kısım ikinci müdürünün 75, idarî kısım ikinci müdürünün 45 lira maaş alması uygun görülür ve diğer memurların maaş ve hizmet sürelerine göre zam miktarları ve izin günleri tek tek yazılır. Bazı memurlara Encümen binasında kalacak yer verilmesi, resmî seyahatlerde yol, yemek ve nakliye masraflarının karşılanması ve alınan maaşa göre yol harçlığının belirlenmesi gibi maddeler de bu ayrıntılı planı tamamlayıcı unsurlar olarak metinde bulunur.

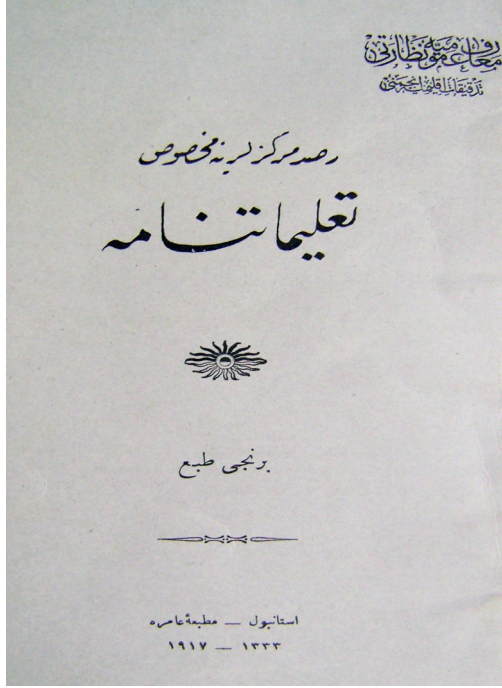
Talimatnâmenin en dikkat çekici noktalarından biri Alman memurlar ile başlanacak “bu mühim teşebbüs-i millînin” mümkün olan en yakın zamanda Osmanlı memurlarına devredileceğinin vurgulanmasıdır.²¹ Talimatnâmenin geneline hâkim olan bu üslup dönemin millî hassasiyet ve politikalarının etkisini göstermesi bakımından da önemlidir. Bu noktanın özellikle belirtilmesinin amacının, projenin Osmanlı yetkilileri tarafından kabul edilebilirliğini arttırmak olduğu düşünülebilir. Meteoroloji ve iklim araştırmaları açısından ideali temsil eden bu projenin varlığı gazeteler aracılığıyla halka da duyurulur. *Tasvir-i Efkâr*, ülkenin hava durumu ve ikliminin o zamana kadar “ciddi bir surette” araştırılmadığına dikkat çekip Encümen'in yapacağı işin “pek faydeli ve lüzumlu” olduğunu belirterek projeyi desteklediğini açıklar. *Vakit* ise Encümen'e ve kurulacak teşkilata dair talimatnâmeden özetlediği bazı bilgilerle projeyi kamuoyuna tanıtır yapılacak gözlemlerin “pek mühim fevâid-i ilmiyyesi” olacağına işaret eder.²²

20 *Tedkikat-ı İklîmiyye Encümeni Talimatnâmesi*, 16-19.

21 *Tedkikat-ı İklîmiyye Encümeni Talimatnâmesi*, 4-5.

22 *Tasvir-i Efkâr*, nr. 2034, 14 Cemâziyevvel 1335 (8 Mart 1917), 2; *Vakit*, nr. 167, 24 Cemâziyelaahir 1336 (6 Nisan 1918), 1.

Projenin organizasyon kısmının tamamlanması için ikinci önemli adım ise *Rasad Merkezlerine Mahsus Talimatnâme*'nin yayımlanması olacaktır.

Rasad Merkezlerine Mahsus Talimatnâme'nin Kapağı (BOA, MF.MKT, 1237/53)

Rasad Merkezlerine Mahsus Talimatnâme

Tedkikat İklimiyye Encümeni, teşkilatın hazırlıkları sürerken bir yandan da aletlerin kullanımı, gözlem sonuçlarının kaydedilmesi ve gözlemcilerin kurallara uyması ile ilgili hazırlanan matbu 50 sayfalık ikinci bir talimatnâmenin 1917 yılında Matbaa-i Âmire'de basılmasını sağlar. *Rasad Merkezlerine Mahsus Talimatnâme* adını taşıyan bu metin Osmanlı Devleti'nde sivil gözlem istasyonlarına ve gözlem memurlarına özel hazırlanmış ilk resmî basılı rehber olması bakımından önemlidir. Ayrıca kurulması tasarlanan sivil klimatoloji ve meteoroloji teşkilatında yapılacak olan modern gözlem tekniklerini Osmanlı kamuoyuna tanıtmaya açısından da kayda değerdir.

Fihristine bakıldığında, talimatnâmenin gözlem zamanlarının tayini; hava basıncının, hararetin ve rutubetin, yağışın, rüzgârın yönü ve şiddetinin, bulutluluk oranının ölçülmesi; çığ, kırağı, dolu, bora, şimşek, sis gibi hava olaylarının kayıt altına alınması; barometre, termometre, barograf, termograf, higrograf, psikrometre gibi aletlerin tanıtımı, kurulumu ve kullanımı ile ilgili temel bilgiler içerdiği anlaşılır. Metin, 9 ana bölümden oluşmaktadır:

Genel bilgiler (mevadd-ı umumiyye), gözlem vakitlerinin belirlenmesi (rasad zamanlarının tayini), hava basıncının ölçülmesi (tazyik-i havanın mesahası), sıcaklık ve nemin ölçülmesi (sühunet ve rutubetin mesahası), kaydedici aletler (mukayyid aletler), yağmurun ölçülmesi (yağmurun mesahası), rüzgârın istikametiyle şiddeti, bulutların gözlemlenmesi (bulutların tarassudatı), diğer meteorolojik gözlemler (rasadat-ı cevviyye-i saire).

Genel bilgiler bölümü, memurların yapacakları günlük gözlemlerin esas amacının Osmanlı İmparatorluğu coğrafyasının iklimini bütünüyle anlamak ve çözümlemek olduğunu, bunun ilmî ve iktisadî faydasının yanı sıra ziraat, ormancılık, deniz ve hava ulaşımı açısından da oldukça önem taşıdığını belirtmekle konuya giriş yapar. İstasyonlarda en dikkat edilmesi gereken husus gözlemcilerin belirtilen saatlerde aletlerin gösterdiği rakamları kaydetmeleridir. Bu nedenle memurlar kendilerine teslim edilen aletlerin gösterdiği rakamları zamanında ve dikkatle okuyacak, aylık belirlenen özel zamanlarda yaptıkları gözlemleri öncelikle kurşun kalemle günlük defterlere, daha sonra mürekkep ile merkez defterine²³ kaydedecektir. Ayrıca gözlem sonuçları istasyonun önüne asılacak kara tahtanın üzerine tebeşirle yazılmak suretiyle halka duyurulacaktır.

Gözlem işinin sıkı bir disiplin gerektirdiğinin altını çizen talimatnâme, gösterilen saatlere sıkı bir şekilde uyulmasını, eğer ölçüm yapılamazsa bunun belirtilmesini, defterlerin gelişigüzel doldurulmamasını aksi takdirde bunun anlaşılacağını ve kayıtların tamamen silineceğini belirtir. Encümen'den izin almadan aletlerin yerinin değiştirilmemesi, herhangi bir kırılma ya da bozulmada haber verilmesi ve ilgili memurun gözlem yapamayacağı zamanlarda yerine işbilir bir vekil bırakması gerektiği hususlarında uyarıda bulunur. Encümen tarafından gönderilen alet ve evrakın görevli şahıslara değil gözlem istasyonuna ait olduğunun altını çizer. Elektrikli cep lambası, yağmur ölçüm bardağı gibi sabitlenmeyen aletler gözlemcinin evinde ya da resmî odasında bulunabilecektir.

Encümen merkezinden istasyona gönderilen evrak tarih sırasına konulmuş şekilde düzgünce saklanacaktır. Kayıtların değerlendirilmesi açısından ise her ay sonunda otomatik kayıt yapan aletlerin kâğıt şeritleri ve tutulan günlük defterlerin aylık ortalamaları daha önce Encümen tarafından verilen matbu zarflara konularak merkeze gönderilecek, merkez defterleri talep edilmediği sürece istasyonlarda kalacak ve yevmiye defterlerinin kaybolması durumunda merkez defteri bunların yerine geçecektir. Rehberin bu kısmı, belirtilen hususlara dikkatle riayet eden memurların vatanî hizmetlerini layıkıyla yapmış sayılacağını belirterek muhataplarını teşvik etmeye çalışır. Gözlemcilere Maarif Nezareti tarafından belli miktar maaş bağlanacağı gibi bu memurların isimlerinin Encümen tarafından çıkarılacak salnâmelerde [bilimsel süreli yayınlarda] de zikredileceğini ve böylece ilim dünyasına tanıtılacaklarını da belirtir.

23 Merkez defterinin Ankara Milli Kütüphane'de bulunan nüshasının orijinal ve transkripsiyon sayfa örnekleri için bkz. Dölen, *İstanbul Darülfünunu'nda*, 243-245, 248-249.

Talimatnâmenin ikinci bölümü, iklim araştırmaları açısından en ideal vakitler olarak belirlenen ortalama sabah 07.00, öğleden sonra 14.00 ve akşam 21.00'de gözlemcilerin verileri kaydetmelerini belirttiikten sonra bu saatlerin aylara göre değişim tablosunu paylaşır.²⁴ İmparatorluğun geniş coğrafyasında kullanılan saat farkları nedeniyle ikinci ve üçüncü sınıf istasyonlarda tam öğle vaktinin tespitiyle en uygun gözlem zamanının bulunması için basit bir güneş saati tarifi de verir.

Hava basıncının nasıl ölçüleceğini anlatan üçüncü bölümde öncelikle barometrenin önemi, teknik özellikleri ve kullanımı anlatılarak bir tarifi yapılır. Barometrenin nereye yerleştirileceği, üzerindeki göstergelerin nasıl okunacağı ve rakamların ne ifade ettiği şekil ve örneklerle ayrıntılı şekilde izah edilir. Dördüncü bölüm hava sıcaklığı ve nemin ölçülmesi için kullanılacak psikrometre ve termometrelerin tanıtımını içermektedir. Yaş ve kuru, büyük ve küçük termometrelerin birlikte kullanımı ile yürütülecek bu karmaşık gözlem ve ölçüm faaliyeti adım adım ve basit şekilde açıklanır. Örnek ve şekillerin yardımıyla derecelerin nasıl hesaplanacağı ve kaydedileceği öğretilir.

Beşinci bölüm, barograf, termograf ve higrograf gibi gözlem sonuçlarını otomatik olarak kayıt altına alan aletlerin tanıtım ve kullanımına ayrılır. Çok hassas olan bu aletlerin nereye konulacağı, ne şekilde korunacağı, bakımlarının nasıl yapılacağı, kağıtlarının nasıl değiştirileceği şekillerle açıklanır. Yağmur miktarının ölçülmesine ayrılan altıncı bölümde, şekli verilen yağmur ölçerin (mikyas-ı matar) ve yağmur bardağının tarifi ve kullanım şekli, gözlemlenen sıvı miktarının defterlere ne şekilde kaydedileceği hakkında bilgiler bulunmaktadır. Ayrıca gözlemcilerin belirlenen saatlerde (07.00, 14.00, 21.00) yağmur yağıp yağmadığını tespit ederek yağış dağılımını da incelemeleri gerektiği açıklanır. Rüzgârların şiddet ve yönünün belirlenmesinin anlatıldığı yedinci bölüm, yön için yelkovan ve pusula kullanımı sırasında memurların nasıl hareket etmesi gerektiğini açıklar. Rüzgârın yönünü kayıt ederken kullanılacak rumuzlar (şimâl-i garbî için NW gibi) ve rüzgâr yönü göstergesinin şekli paylaşılır. Rüzgârın şiddetini tespit için ise 0'dan 12'ye kadar şiddet derecesini gösteren Beaufort skalasının tanıtımına da yer verilerek rakamların neye karşılık geldiği tek tek belirtilir. Sekizinci bölümde ise gökyüzünün bulutluluk oranının, bulutların seyir yönünün ve çeşitlerinin belirlenmesi için hangi yöntemlere başvurulacağı ve 0'dan 10'a kadar kullanılacak dereceli tasnif sistemi ayrıntısıyla açıklanır.

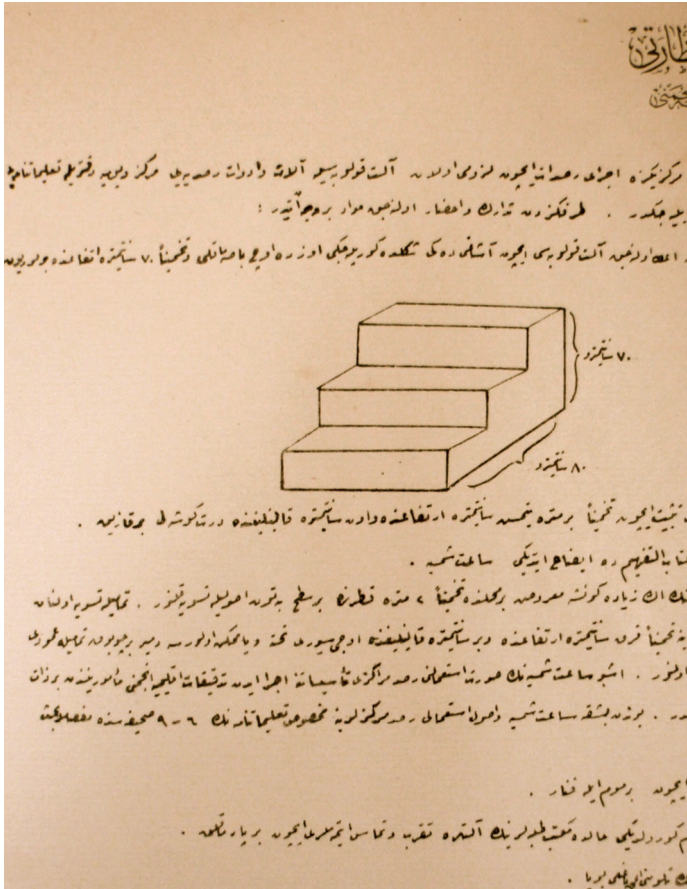
Son bölümde ise alet ölçümleri dışında kalan olağanüstü hava durumlarının nasıl kaydedileceği açıklanır. Örneğin şiddetli yağmur yağan bir günde yağmurun ne zaman başladığı ve bittiğinin, fırtına, bora, şimşek, sis, çığ, kırağı, dolu gibi hava olaylarının, defterlerin mülâhazat kısmına ayrıca not edilmesi istenilerek bunların uluslararası kabul

24 *Rasad Merkezlerine Mahsus Talimatnâme* (İstanbul, Matbaa-i Âmire, 1333), 7-8. 50 sayfalık talimatnâmenin matbu nüshası Osmanlı Arşivi'ndeki bir belgenin ekinde bulunmaktadır [BOA, MF.MKT 1237/53, 4 Cemâziyelevvel 1337 (5 Şubat 1919)]. Bir diğer matbu nüsha İstanbul Beyazıt Devlet Kütüphanesi Nadir Eserler Bölümü'ndedir (K. 167119). Bu talimatnâme (50 s., 23x15 cm) Seyfettin Özege'nin *Eski Harflerle Basılmış Türkçe Eserler Kataloğu*'nda (5 c., İstanbul 1971-1979) No: 16500'de kayıtlıdır.

görmüş rumuzları [sembolleri] da paylaşılır. Bölgedeki suların alçalıp yükselme, deprem zamanları ve bitki örtüsü incelemeleri gibi gözlemcilerden istenen ek görevler de belirtilerek metin tamamlanır.²⁵

Dr. Obst, aletlerin uygun yerlere yerleştirilmesi ve kullanımları için gerekli merdiven, sehpa, fener ve parmaklık gibi ek malzemelerin temini için ayrıca 6 maddelik bir ilan metni de hazırlayarak işi ince ayrıntılarına kadar planlamıştır.²⁶ Böylece organizasyon altyapısı en ideal şekilde ortaya konulan projenin hayata geçme derecesi ise I. Dünya Savaşı'nın izin verdiği kısıtlı imkânlarla bağlı kalacaktır.

Dr. Obst'un gözlem aletlerinin kurulumunda gerekli ek malzemelerin temini için hazırladığı altı maddelik ilannâme (Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü Arşivi).

25 *Rasad Merkezlerine Mahsus Talimatnâme*, 3-50.

26 Dr. Obst'un Maarif Nezareti Tedkikat-ı İklîmiyye Encümeni anteti altında hazırladığı 6 maddelik tarihsiz ilannâme Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü Arşivi'ndedir.

Projeyi Uygulama Çalışmaları

Tedkikat-ı İklimiye Encümeni'nin hazırladığı klimatoloji ve meteoroloji şebekesi kurma projesinin ne ölçüde uygulanabildiğini tespit etmek için mevcut kaynaklarda kısıtlı bilgiler bulunmaktadır. Projenin ortaya konulmasından sonra geçen yaklaşık 1,5 yıllık süre içinde bu kapsamlı planın tamamen hayata geçirilmiş olması savaş şartları da göz önüne alındığında mümkün görünmemektedir. Encümen'in Rasathane-i Âmire'ye devredilen evrakının çok az bir kısmının günümüze ulaşması, Osmanlı Arşivi'ndeki belgelerin azlığı, savaş gündemiyle dolu gazetelerin konuya yeterince yer vermemesi ve Dr. Obst'un eserlerinde uygulamalar hakkında bilgi bulunmaması²⁷ sebebiyle yürütülen faaliyetler hakkında yeterli ve bütüncül bir manzara çizmek güçtür. Bu nedenle mevcut literatür, arşiv ve basın kaynaklarına yansıdığı kadarıyla bazı uygulama girişimlerinden bahsedilebilecektir.

Coğrafya Enstitüsü ile aynı binada yer alan Encümen'in idarî işleri düzenlenirken personel kadrosu da belirlenir. Talimatnâmenin 131. maddesine eklenmiş olan maaş tablosu, Encümen yönetim şeması hakkında fikir vermektedir. 1917 yılı Nisan ayı başından geçerli olmak üzere Encümen müdürlüğüne diğer görevlerine de devam etmek üzere Dr. Obst, müdür yardımcılığına Prof. Dr. Joseph Würschmidt,²⁸ baş muhasebeciliğine Mehmet İzzet Bey, muhasebeciliğine Agop Efendi, kâtipliğine ise Scharfmann Bey atanır.²⁹ Gözlem istasyonu kurulması düşünülen vilayetlere haber gönderilerek bölgedeki maarif müdürlerinin bu işe uygun ikişer muallim seçmesi ve bu kişilerin eğitim görmek üzere İstanbul'daki merkeze çağrılacaklarının duyurulması da istenir.³⁰

Tedkikat-ı İklimiye Encümeni'nin kuruluşunu kişisel olarak da desteklediği anlaşılan Maarif Nâzırı Şükrü Bey (nazırlığı Ocak 1913 – Aralık 1917) yeni bütçe görüşmeleri sırasında

- 27 Örneğin Dr. Obst'un *Das Klima Thrakiens als Grundlage der Wirtschaft* adlı eserinin bir kısmının Türkçe çevirisi olan *Boğazlar (İstanbul-Çanakkale) Mıntıkası İklimi*'nde çevirmen Mustafa Niyazi Bey, Dr. Obst'un eserini yazarken kendi istihbarat ve müşahadatından, Vaniköy Rasathanesi (Kandilli), Üsküdar'daki British Army Medical Department ve Almanların kurduğu askerî gözlem istasyonlarından aldığı bilgilerden yararlandığını belirtmekte, fakat Encümen'in uygulamaya çalıştığı projeden bahsetmemektedir. Eserin içeriğinde de bu projenin uygulanmasıyla ilgili neler yapıldığına dair bilgi bulunmamaktadır. Erich Obst, *Boğazlar (İstanbul-Çanakkale) Mıntıkası İklimi*, çev. Mustafa Niyazi (İstanbul: Tefeyyüz Kitaphanesi/Necm-i İstikbal Matbaası, 1932), 4.
- 28 J. Würschmidt, 1886'da Almanya Bayreuth'da doğdu. 1909'da Erlangen Üniversitesi'nden fizik doktorasını aldı. 1916'da profesör oldu ve 1917'de İstanbul'a geldi. 1918'de Almanya'ya döndükten sonra Erlangen Üniversitesi'nde, 1924'te Köln Üniversitesi'nde çalıştı ve 1925'te Arjantin'e göç etti. 1950'de Yerba Buena'da öldü (Dölen, *İstanbul Darülfünunu'nda*, 143-145). Würschmidt, Tedkikat-ı İklimiye Encümeni'nin gelişimi ve şubelerin kurulmasında Dr. Obst'tan sonra en çok kendisinin çabaladığını ifade etmiştir [BOA, MF.MKT 1237/53, 10 Cemaziyelahir 1336 (23 Mart 1918)].
- 29 BOA, MF.MKT 1227/40, 21 Şaban 1335 (12 Haziran 1917); İradeler Dosya Usulü İradeler Tasnifi (İ.DUİT) 54/77, 10 Şaban 1335 (1 Haziran 1917); Maarif Nezareti Muhasebe Kalemi (MF.MH) 2289/10, 15 Zilhicce 1336 (21 Eylül 1918); MF.ALY 104/49, 2 Şaban 1335 (24 Mayıs 1917).
- 30 İlk aşamada haber gönderilen yerler arasında Ankara, Hüdavendigâr, Kastamonu, Konya, Bolu, Kale-i Sultaniye, Karahisar, Teke, Kütahya bulunmaktaydı [BOA, MF.MKT 1226/39, 15 Şaban 1335 (6 Haziran 1917)].

bu teşkilatın geliştirilmesi için istek ve gayretini dile getirerek tahsisat ister.³¹ Şükrü Bey'in bu konudaki isteğinin kabul edildiği ve bir süredir toplanan bağışlarla masrafları karşılanan Tedkikat-ı İklîmiyye Encümeni için 1918 yılı bütçesinin 234-235. fasıllarında “asar-ı ilmiyye tedkikat encümenleri masarifi” başlığıyla tahsisat ayrıldığı anlaşılmaktadır.³²

Tedkikat-ı İklîmiyye Encümeni teşkilatının yetkin bir şekilde tüm imparatorluğa yayılması için çalışan Dr. Obst, 1918 yılı için gerekli gördüğü maddeleri bir rapor halinde hükümete sunar. Bu projenin yürütülmesi için kişisel çabasını ve yaptığı fedakârlıkları şu cümleler ile ifade eder:³³

... Ahvâl-i iklimiyye tedkikatının memalik-i Osmaniyye için ilmen ve iktisaden fevâid-i azîmesini takdir eylediğim için Encümen müdüriyeti vazifesini deruhde etdim...Ve bu teşebbüs-i azîmin vücuda gelmesine müşkilat vermemek için kendime 40 liralık ibtidâî maaş Şükrü Beyefendi hazretlerine teklif etmiş ve Encümen teşkilatının çabuk hitama ereceğini ve maaşımın da tezyid edileceğini ümid eylemiş idim... Deruhde ettiğim vazifenin ümidim fevkinde meşâgil-i azîmeyi icab ettirdiğini sonraları anlamaya başladım. O derecede ki gece yarılara ve hatta Cuma ve Pazar günleri sabahtan akşama kadar çalışmaya, Almanya'dan beraber getirdiğim ve senede iki yüz elli, üç yüz lira varidat getiren meşâgil-i ilmiyyeyi terk etmeye mecbur oldum. Burada bulunduğum müddetçe bütün vüs'ümü hizmet-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'ye vakf etmeye maal-memnûniyye müheyyâ isem de burada bulunduğum iki seneden beri tahsisatımdan hiçbir para tasarruf etmedikten başka servet-i zatiyyemden de ayrıca beş yüz lira sarf ettiğim bi'l-hesab meydana çıktığından aynı şerâitle çalışmaya devam edemeyeceğimi arza mecburum.

Merkez ve taşra teşkilatı memurlarının maaşlarının görevlerine uygun şekilde düzenlenmesini isteyen Dr. Obst, talimatnâmede belirtildiği gibi Coğrafya Enstitüsü ile aynı binada bulunan Encümen için özel bir bina, müdüriyete mahsus bir otomobil, istasyonlar için rasat kulübeleri vb. maddeleri de lüzumlu sayar. Talimatnâmede açıkladığı projenin bir an önce hayata geçirilmesi için harekete geçerek yukarıda bahsedilen 24 müfettişlik bölgesinden ilk dördünü kapsayan İstanbul (Sur içi, Beyoğlu, Üsküdar, Çatalca) ve ayrıca Edirne, Kırkkilise, Tekfurdağı, Gelibolu, İzmit, Bursa, Ertuğrul, Karesi, Çanakkale (Kal'a-i Sultaniye), İzmir, Saruhan, Aydın, Denizli, Menteşe, Eskişehir, Kütahya, Afyon-Karahisar, Burdur ve Isparta'da meteoroloji istasyonlarının 1918-1919 dönemi içinde kurulması için izin ister.

31 Osman Ergin, *Türkiye Maarif Tarihi*, c.3-4 (İstanbul: Eser Matbaası, 1977), 1369-1370.

32 Dölen, 1918 yılı bütçesinde Rasathane, Etnografya Müzesi ve Fenn-i Terbiye ve Mektep Müzesi gibi Maarif'e bağlı kurumların bütçede zikredilmesi karşısında Tedkikat-ı İklîmiyye Encümeni'nin isminin ayrıca anılmamasından yola çıkarak kurum için ödeneğin ayrılmadığı sonucuna varsa da (Dölen, *İstanbul Darülfünunu'nda*, 247) ilgili belgelerde de zikredildiği üzere Encümen için ayrılan ödenek “asar-ı ilmiye tedkikat encümenleri masarifi” başlığı altına konulmuştur [*Devlet-i Osmaniyye'nin 1334 Sene-i Maliyyesi'ne Mahsus Bütçesidir* (İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1334), 165; BOA, MF.MH 2300/120].

33 BOA, MF.MKT 1237/53, 20 Cemaziyelahir 1336 (2 Nisan 1918).

Dr. Obst, dört müfettişlik bölgesini içine alan tüm sancaklarda kurulacak istasyonları tek listelediği rapora göre 16'sı birinci, 21'i ikinci, 104'ü üçüncü, 200'ü dördüncü sınıf olmak üzere toplam 341 merkezin açılmasını teklif eder. Ancak Maarif Nezareti, yeni yıl bütçesinde Tedkikat-ı İklimiyye Encümeni için 133.500 kuruş ayrıldığını ve memur maaşları da hesaba katılarak 7'si birinci, 13'ü ikinci, 50'si üçüncü ve 100'ü dördüncü sınıf olmak üzere 170 gözlem istasyonu açılacağını belirtir. Bununla birlikte mevcut şartlar gereği o zaman için acil ihtiyaçları karşılamak üzere sadece klimatoloji ile uğraşılması gerektiği, savaş sonrası Harbiye Nezareti teşkilatının devralınması ve Almanya'dan gerekli alet ve uzmanların getirilmesi halinde aeroloji ve hidro-klimatoloji çalışmalarına da başlanabileceği anlaşılır.³⁴ Böylece talimatnâmede açıklanan projenin büyük bir kısmı daha baştan ertelenmiş olur.

Gourland vasıtasıyla Almanya'dan sipariş edilen aletlerin önemli bir kısmı 27 sandık halinde İstanbul'a gelir. Ayrıca Almanya Hükümeti'nin emriyle Hamburg Bahriye Rasathanesi tarafından 13 sandık içinde 100 yağmur ölçer ve 200 termometrenin Encümen'e hediye edilmesi de alet tedariki açısından önemli bir katkı sağlar.³⁵ Söz konusu gelişmeler basın tarafından da takip edildiğinden *Tasvir-i Efkâr*, aletlerin yolda ve kulübelerin yapılmakta olduğunu, gözlem memurları için hazırlanan talimatnâmenin basıldığını ve kısa süre içinde Makriköy, Kadıköy, Heybeli Ada, Rumeli Hisar, Kartal, Gebze, Şile, Büyükçekmece ve Rumeli Feneri'nde istasyonlar açılacağını duyurarak bu güzel girişimin her geçen gün ilerlediğini yazar.³⁶

Encümen'in ortaya koyduğu projeyi uygulanabilir bulan Maarif Nezareti, memleketlerinin gelişimine katkıda bulunarak "vazife-i vataniyelerini ifa etmiş olacak" gözlem memurlarına sınıflarına göre sırasıyla 150, 125, 100 ve 50 kuruş aylık maaş verilmesini kabul eder.³⁷ Teorik olarak kabul edilen bu maaşların mevcut savaş koşulları nedeniyle düzenli bir şekilde ödenmediği anlaşılmaktadır. Zira Dr. Obst, yaz-kış sabah, öğle ve akşam gözlem yapan fakat 4 aydır maaş alamayan memurların heveslerinin kırıldığını belirtip gerekli işlemleri başlatmaları için yetkilileri uyarma ihtiyacı duyar. İstasyonlara gönderilecek gözlem kulübeleri için gazeteye ilan verilirse de talibi çıkmayınca adedi 35'er liraya 10 büyük ve 30'er liraya 70 küçük kulübe Dârüleytam Marangozhanesi'ne sipariş edilir.³⁸ Dr. Obst'un girişimiyle gözlem istasyonlarının birbirine ve merkeze gönderdiği evrak postalarından ücret alınmaması sağlanarak sistemin işleme için bir kolaylık daha yaratılır.³⁹

34 BOA, MF.MKT 1237/53, 4 Cemâziyelevvel 1337 (5 Şubat 1919). 1919 yılı için Encümen'in merkez biriminde maaşı tahsisat kapsamına alınan görevliler, müdür-i umumî, müdür-i umumî-i sâni, şube müdürleri, şube müdürleri muavinleri, mütercim muavini, kütüphane memuru, daktilocu, ressam, muhasip, müfettiş, iki kâtip, telefoncu, müfettiş kâtibi ve hademedden ibaretti (BOA, MF.MH 2289/68).

35 BOA, MF.MKT 1237/53, 14 Cemâziyelaahir 1334 (27 Mart 1918).

36 *Tasvir-i Efkâr*, nr. 2130, 21 Şaban 1335 (12 Haziran 1917), 2.

37 BOA, MF.MKT 1237/53, 4 Cemâziyelevvel 1337 (5 Şubat 1919); MF.MH 2300/120, 4 Şevval 1336 (13 Temmuz 1918)].

38 BOA, MF.MKT 1229/30, 22 Zilkade 1335 (9 Eylül 1917); *Vakit*, nr. 198, 25 Receb 1336 (7 Mayıs 1918), 2.

39 BOA, MF.MKT 1237/53, 23 Şaban 1336 (3 Haziran 1918).

Dr. Obst, hem coğrafi araştırmalar yapmak hem de gözlem istasyonları kurmak üzere Anadolu'ya bir gezi düzenlenmesini ister. 1917 yılı Eylül ve Ekim ayları boyunca yapılacak gezide İstanbul, Bursa, Bilecik, Eskişehir, Kütahya, Simav, Uşak, Afyonkarahisar, Burdur, Isparta, Konya, Tuz Gölü, Kayseri, Ankara, Sinop, İnebolu, Kastamonu, Bolu, Kandıra ve İzmit bölgelerine gidilmesi planlanır.⁴⁰ Fakat bu denli kapsamlı ve uzun bir seyahat için izin alınamamış olmalı ki Dr. Obst, güzergâhı değiştirerek Eylül ayı boyunca yanında baş muhasebeci Mehmed İzzet ve coğrafya öğrencilerinden Ahmed Hamdi ve Ali Ekber Efendiler ile birlikte İstanbul, Lüleburgaz, Edirne, Kırkkilise, Yenice, Üsküp, Dereköy, Vize ve Babaeski bölgelerine gitmek için izin alır. Savaş psikolojisini bir tarafa bırakarak işine odaklanmaya çalışan heyet coğrafi incelemeler ve gözlem istasyonlarının kurulması için hazırlık yapar. Dr. Obst, bu gezide yaşananları anlattığı rapor ile çekilen fotoğrafların birer nüshasını Maarif Nezareti'ne sunar.⁴¹ Talimatnâmede öngörüldüğü üzere istasyonlarda görevlendirilmek için seçilen memurlara Şehzadebaşı'ndaki Encümen binasında genel işleyiş ve aletlerin kullanımı hakkında dersler verilmeye başlanır. Salı, Çarşamba ve Perşembe olmak üzere üç gün süreyle devam eden eğitimlerde güneş saatinin nasıl oluşturulacağı ve alet kulübelerinin nasıl kurulacağı da ayrıntılı bir şekilde açıklanır.⁴²

40 Selçuk, *İstanbul Darülfîmînu*, 186; BOA, MF.MKT 1226/39, 25 Receb 1335 (17 Mayıs 1917); 1237/53.

41 BOA, MF.MKT 1229/30, 22 Zilkade 1335 (9 Eylül 1917); 1226/39, 25 Receb 1335 (17 Mayıs 1917); *Tasvir-i Efkâr*, nr. 2255, 2 Muharrem 1336 (18 Ekim 1917), 2. Heyetin bu gezi sırasında çok kısıtlı maddi imkanlarla hareket etmek zorunda kaldığı ve tahsisat haricinde Dr. Obst'un 50, baş muhasebeci İzzet Bey'in 30 ve öğrencilerden Hamdi Bey'in 15 lirayı şahsi hesaplarından harcadıkları anlaşılmaktadır [BOA, MF.MKT 1229/30, 27 Zilhicce 1335 (14 Ekim 1917)].

42 BOA, MF.MKT 1229/30, 22 Muharrem 1336 (7 Kasım 1917). Kadıköy'den Yakup ve Refet, Heybeli Ada'dan Rasim ve Haydar, Şile'den Cemal, Gebze'den Sezai ve Galib, Çatalca'dan Hüdei ve Emin, Silivri'den Aziz ve İsmail Efendiler maarif müdürleri tarafından seçilen ve ders alan ilk muallim rasıtlar arasındadır [BOA, MF.ALY 105/94, 4 Ramazan 1335 (24 Haziran 1917)].

Tablo 2. Edirne Rasad İstasyonu'nun 1918 Ocak Ayı Gözlem Defterinden Üç Günlük Örnek Kayıtlar⁴³

Tarih	İstidlatat-ı Havaiyye [Hava Tahmini] Raporları	Ahvâl-i Havaiyye [Hava Durumu]
1	Hava ekseriyetle açık ve sabahleyin sisli olacaktır. Rüzgâr hafif olacak, cihât-ı muhtelifeden [çeşitli yönlerden] esecektir. Mürtefi' tabakatda cihât-ı muhtelifeden on metreden dûn [aşağı] bir kuvvetle esecektir.	Hava evvelde kapalı sonra bulut azalır rüzgâr şiddetli şimalden [kuzey] esmiştir. Mürtefi' tabakatda [yüksek katmanlar] da şimalden on metreden yukarı esmiştir.
2	Telgraflar vürud etmediğinden ahvâl-i havaiyye meçhuldür.	Hava ekseriyetle bulutlu olup cenub-ı şarkiden [güneydoğu] hafif olarak mürtefi' tabakatda da garb ve şimal-i garbiden [kuzeybatı] on metreye yakın bir süratle vezân etmiştir [esmiştir].
3	Hava mütehavvil bulutlu olup mevzi' yağmur [sağanak yağış] yağacak rüzgâr kuvvetini tezyiden şimal-i şarkiden [kuzeydoğu] vezân edecektir [esecektir]. Mürtefi' tabakatda rüzgâr garb ve şimal-i garbî [kuzeybatı] beyninde on metreden fazla bir süratle vezân olacaktır.	Sabahki sisten sonra evvelde açık sonra bulut çoğalarak rüzgâr mütehavvil [değişken] muhtelif istikametten ve mürtefi' tabakatda da garbden on metreye yakın bir süratle vezân etmiştir.

Faaliyete geçme zamanları tam olarak belirlenemese de öncelikle İstanbul ve Trakya bölgelerinde bazı istasyonların gözlem yapmaya başladığı anlaşılmaktadır. **Tablo 2'**de görüldüğü gibi talimatnâmeye uygun şekilde yapılan günlük meteorolojik gözlem sonuçları ve çevreden alınan hava durumu telgrafları incelenerek hava tahmini yapılmaya çalışılmıştır. Gözlemlerin çok dikkatli ve zamanında yapılması konusunda hassas olan Dr. Obst, Aralık 1917'de faaliyete geçen Büyükçekmece'deki üçüncü sınıf gözlem istasyonunda görevli muallim Vehbi Efendi'nin görevine karşı "büyük bir kayıtsızlık" gösterdiğini, aletlerin kullanımını öğrendiği halde gözlem yapmadığını ve bu işin "milli bir vazife olduğunu" takdir edemediğini belirterek ciddi şekilde uyarılmasını ya da istasyon bulunmayan başka bir okula tayin edilmesini ister. Hükümet bunun üzerine Vehbi Efendi'nin vazifesinin ehemmiyetine dair uyarılmasına karar verir.⁴⁴

Dr. Obst, Encümen'in talimatnâmesinde önemle vurgulandığı üzere klimatoloji ve meteoroloji teşkilatını Osmanlı memurlarına devretme meselesiyle de ilgilenir. Bu projenin

43 Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü Arşivi, 1918 Ocak Ayı Edirne Gözlem Defteri.

44 BOA, MF.MKT 1237/53, 28 Şaban 1336 (8 Haziran 1918).

millî olma boyutuna işaret ederek görev süresi sınırlı yabancı memurların yerine geçebilecek nitelikte uzman yetiştirilmesinin ülkenin çıkarları açısından kritik olduğunu belirtir. Maarif Nezareti'ne gönderdiği dilekçede Encümen'in tüm işleyişini öğrenmek üzere başta Mehmed İzzet Bey'in yanı sıra dört kişinin daha seçilmesini ister. Bu kişiler Alman memurlar ile birlikte çalışıp gerekli eğitimi aldıktan sonra gözlem istasyonu kurmak için Anadolu'ya gidecek ve dönüşlerinde Coğrafya Enstitüsü'ndeki derslere devam ettikten sonra sınava alınacaklardır. Dr. Obst, bunun için savaş sonrasında eğitilmek üzere Harbiye Nezareti teşkilatında görevli en yetenekli dört kişinin önceden belirlenmesini zarurî görür. Osmanlı Devleti'ne olan şahsî muhabbeti nedeniyle bu tür bir dilekçe yazdığını söyleyen Dr. Obst'un savaş sonrası süreci de dikkate alarak Encümen'in geleceği açısından ileri görüşlü bir tavır sergilediği anlaşılmaktadır. Maarif Nezareti bu isteği uygun görmüşse de seçilen şahıslar hakkında bilgi bulunmamaktadır.⁴⁵

22-25 Nisan 1918 tarihleri arasında, İstanbul'da Harbiye, Bahriye ve Maarif Nezaretleri ile Alman ve Bulgar meteoroloji uzmanlarının katılımıyla bir Meteoroloji Kongresi toplanır. Kongrede Harbiye Nezareti teşkilatının aynen korunmasına, aeroloji çalışmalarının Bahriye, hidro-klimatolojinin Nafia Nezareti'ne, klimatolojinin ise Maarif Nezareti'ne bırakılmasına ve bunların tek bir çatı altında yetki karmaşası yaratmayacak şekilde toplanmasına karar verilir. Kongreye katılan Dr. Obst, Maarif Nezareti'ne sunduğu raporda, daha önce talimatnâmede belirttiği gibi diğer nezaretlerin yardımıyla Osmanlı coğrafyasında çok kapsamlı bir teşkilat kurulabileceğini, bu işbirliği sayesinde fazla istasyon kurma masrafından sakınılacağını, Encümen'in hareket özgürlüğüne “halel gelmeksizin” gözlem usûl ve yöntemleri açısından birlik sağlamak için bütüncül bir yaklaşım sergilenebileceğini anlatır. Bu amaçla kurulması düşünülen komisyona katılım için izin ister.⁴⁶ Sağlanan mutabakat gereği yeni sistemde Maarif Nezareti'nin üstleneceği rolün ayrıntılarını görüşmek üzere Dr. Obst, Rasathane-i Âmire Müdürü Mehmed Fatin (Gökmen) ve Dârülfünun Müdürü Salih Zeki Bey'den oluşan bir komisyon kurulmasına karar verilerek hazırlıklara başlanır. Ancak, o sırada savaşın bitmesi sonucu sivil ve askerî meteoroloji şebekelerinin lağv edilmesi ve Alman bilim adamlarının ülkeyi terk etmesiyle bu fikir hayata geçirilemeyecektir.⁴⁷ Bununla birlikte, kongre sonrası alınan kararlar sayesinde, Dr. Obst'un meteorolojik faaliyetler ve iklim araştırmaları için uzun süredir savunduğu bütüncül yaklaşımın teoride de olsa Osmanlı yetkilileri tarafından benimsendiği anlaşılmaktadır.

Encümen işlerinin yoğunlaşmaya başlamasıyla birlikte kadro genişletilerek bazı düzenlemeler de yapılır. Mayıs 1918'de baş muhasebeci Mehmed İzzet Bey baş müfettişliğe, daha önce kuruma alet alınmasında aracılık eden Gourland Efendi baş muhasebeciliğe,

45 BOA, MF.MKT 1229/30, 22 Zilkade 1335 (9 Eylül 1917).

46 BOA, MF.MKT 1237/53, 7 Şaban 1336 (18 Mayıs 1918).

47 Dölen, *İstanbul Darülfünunu'nda*, 255; Fettahoğlu, *Rasathane-i Âmire*, 77.

Ataullah ve Hamdi Beyler kâtipliğe, Refî Bey ikinci muhasebeciliğe ve İsmail Ağa ise hademeliğe getirilir.⁴⁸ O sırada Dr. Obst, Maarif Nezareti'ne sunduğu bir raporda, Haziran 1918 itibariyle 20 gözlem merkezinin faaliyet gösterdiğini, bir ay sonra Osmanlı Avrupası'nda yaklaşık 100 istasyon daha açılmış olacağını, mevcut istasyonlardan gönderilen verilerin Encümen'de işlendiğini ve kısa süre sonra aylık tablolar halinde yayımlanacağını ifade eder.⁴⁹ Ancak bu tabloların yayımlanıp yayımlanmadığına yönelik başta arşiv kaynakları olmak üzere yapılan araştırmalarda herhangi bir bilgiye rastlanamamıştır.

Gözlem teşkilatı kurmak için çalışmalarına devam eden Dr. Obst'un öğrencilerinden Ahmed Hamdi ve Ali Ekber Beyler ile Güney Trakya'ya, Faik Sabri (Duran) Bey'in ise öğrencisi Sezai Efendi ile Bursa, Gemlik ve Yalova'ya gitmesi kararlaştırılır. Ancak Maarif Nezareti bu seyahatlerin mevcut savaş şartları nedeniyle ertelenmesini ister.⁵⁰ O sırada hazırlıkları tamamlanan Bursa'daki gözlem istasyonunun açılışı 23 Temmuz 1918'de milli bayram (II. Meşrutiyet'in ilanı) gününe denk getirilerek Dr. Obst Bey'in katılımıyla gerçekteştirilir.⁵¹ Araştırma sırasında herhangi bir resmî listeye rastlanmamakla birlikte çalışmalar sonucu Eskişehir, Bursa İzmid, Keşan, Babaeski, Vize, Keşan, Heybeli Ada, Kadıköy, Gebze, şile, Silivri ve Çatalca'nın faaliyette olan gözlem istasyonları arasında yer aldığı takip edilebilmektedir. Bu merkezlerin talimatnâmede öngöröldüğu üzere her ay sonu iklim ve istasyonun durumu ile ilgili bilgileri Encümen'e gönderdiği günümüze ulaşan bazı belgelerden anlaşılmaktadır.⁵² Örneğin **Tablo 3**'de göröleceği üzere Keşan'daki gözlem memuru Mustafa Bey, görev yaptığı üçüncü sınıf gözlem istasyonundaki teknik durumu bir tablo halinde Encümen'e göndermiştir. Burada sunulan bilgilerin talimatnâmede belirtilen standartlara uygun olduğu karşılaştırılmalı bir şekilde takip edilebilmektedir.

48 BOA, MF.MH 2284/5, 8 Ramazan 1336 (17 Haziran 1918); BOA, MF.MH 2283/56, 26 şaban 1336 (6 Haziran 1918); 2285/42, 6 şevval 1336 (15 Temmuz 1918).

49 BOA, Maarif Nezareti İstatistik Kalemı (MF.İST) 52/4, 7 Ramazan 1336 (16 Haziran 1918).

50 BOA, MF.ALY 115/116, 27 Receb 1336 (8 Mayıs 1918); MF.MH 2300/120; Selçuk, *İstanbul Darülfünunu*, 187.

51 BOA, MF.MH 2285/124, 19 şevval 1336 (28 Temmuz 1918); *Tasvir-i Efkâr*, nr. 2520, 12 şevval 1336 (21 Temmuz 1918), 1.

52 Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü Arşivi, Heybeli Ada Râsıdı Hüseyin Efendi'nin Tedkikat-ı İklimiyye Encümeni'ne gönderdiği 20 Temmuz 1918 (1334) tarihli rapor. BOA, MF.ALY 105/94, 4 Ramazan 1335 (24 Haziran 1917); MF.İST 52/4, 7 Ramazan 1336 (16 Haziran 1918); *Tasvir-i Efkâr*, nr. 2064, 15 Cemâziyelâhir 1335 (8 Haziran 1917), 2.

Tablo 3. Keşan Üçüncü Sınıf Gözlem İstasyonunda Bulunan Alet ve Eşyanın Dökümü⁵³

Cins	Adet	Açıklama
Kuru Termometre	2	Biri yedektir.
Yaş Termometre	2	Biri yedektir.
Azamî Termometre	1	Yedeği kırıldı.
Asgarî Termometre	2	İkisi de aynı. Yedek yoktur.
Yağmur Ölçer	2	
Milimetre Ölçü	2	
Talimatnâme	1	
Merkez Rasad Defteri	2	
Günlük Rasad Defteri	15	
Fener	1	
Toplam	30	
Günlük rasad zarfı	10	
Toplam	40	

Dr. Obst, coğrafi araştırmaları ve gözlem istasyonları kurma işini birlikte yürütmek istediğinden sözleşmesine göre her yıl bilimsel araştırma gezileri yapmaya hakkı olduğunda ısrar ederek Güney Trakya'da yapmak istediği seyahati tekrar gündeme getirir. Çatalca, Terkos, Silivri, Istranca, Saray, Çorlu, Ereğli, Tekfurdağı, Mürefte, Şarköy, Keşan, Edirne, Uzunköprü gibi bölgeleri kapsayan güzergâh ve gezi masrafı bu defa uygun görülür.⁵⁴ Savaş koşulları gereği güvenlik tedbirlerini iyice sıkılaştıran Dahiliye Nezareti, gezinin yapılacağı güzergahın ayrıntılı bir çizimini ve rota bilgilerini inceledikten sonra araştırma heyetine seyahat izni verir. Gezi güzergahında bulunan mahallî yöneticilere araştırma ekibine gerekli kolaylıkları göstermeleri için ayrıca haber gönderilir.⁵⁵ Encümen Kâtibi Scharfmann ise Çatalca ve Edirne'de gözlem istasyonları kurmak üzere özel olarak bölgeye gönderilerek teşkilatın taşraya yayılımı sürdürülmeye çalışılır.⁵⁶

Dr. Obst ve Mehmed İzzet Efendi Osmanlı Avrupası'nda 70 gözlem istasyonu daha kurmak ve bölgelerin coğrafi özelliklerini anlamak için Ağustos ayı başında Edirne'ye doğru yola çıkarlar.⁵⁷ Ancak Kırkkilise'ye gelindiğinde dizanteriye yakalanan Dr. Obst, İstanbul'da Alman Hastanesi'nde tedaviye alınır ve iyileşme sürecini geçirmek üzere izin alarak Almanya'ya gider.⁵⁸ Öte yandan savaşı bitiren 30 Ekim 1918 tarihli Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra birçok Alman bilim insanı ülkelerine döner ve mevcut durumda

53 Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü Arşivi, Keşan Râsıdı Mustafa Bey'in Tedkikat-ı İlimiyye Encümeni'ne gönderdiği 1 Ocak 1918 (1334) tarihli rapor.

54 BOA, MF. ALY 119/69, 7 Zilkade 1336 (14 Ağustos 1918); MF.MH 2300/120, 18 Cemâziyelevvel 1337 (19 Şubat 1919).

55 BOA, Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Seyrüsefer Müdüriyeti (DH.EUM.SSM) 61/32, 9 Şevval 1336 (18 Temmuz 1918); Dahiliye Nezareti İdare-i Umumiye (DH.İ.UM) 19-2/1-23, 13 Şevval 1336 (22 Temmuz 1918).

56 BOA, DH.EUM.SSM 33/65, 14 Muharrem 1337 (20 Ekim 1918).

57 *Vakit*, nr. 296, 9 Zilkade 1336 (16 Ağustos 1918), 2.

58 Selçuk, *İstanbul Darülfünunu*, s. 187.

İstanbul'a geri gelmeyen Dr. Obst'un görevine birikmiş maaşı ödenmek suretiyle son verilir. Yeni dönemde Encümen'in müdürlüğünü ise Faik Sabri (Duran) Bey üstlenir.⁵⁹ Faik Sabri Bey ve muallim Ali Macit (Arda) Bey'in Coğrafya Enstitüsü'ndeki dersleri bir süre daha devam ettirdiği anlaşılmaktadır.⁶⁰

Encümen, 1919 yılı Ocak ayı itibariyle Rasathane-i Âmire'ye bağlanır.⁶¹ Ancak Encümen bir süre sonra tamamen lağvedilerek memurları işten çıkartılır. Evrakı ve aletleri Harbiye Nezareti teşkilatından⁶² kalanlarla birlikte Rasathane-i Âmire'ye bırakılır.⁶³ Encümen faaliyetleri kapsamında imparatorluğun çeşitli yerlerinde kurulan gözlem istasyonları ise ödenek eksikliği nedeniyle Maarif Nezareti tarafından lağv edilerek bu proje tamamen ortadan kaldırılır.⁶⁴

Sonuç

Tedkikat-ı İklimiye Encümeni, yaklaşık iki buçuk yıllık kısa süreli ömründe önemli sonuçlar elde edemese de Osmanlı imparatorluğunda ilk modern ve sivil klimatoloji ve meteoroloji teşkilatı projesini ortaya koymuştur. Encümen hazırladığı talimatnâmelerle, yıllarca kendi imkânlarıyla bir meteoroloji şebekesi kurmaya çalışan fakat daha sistemin

- 59 BOA, MF.ALY 124/100, 23 Safer 1337 (28 Kasım 1918); MF.ALY 125/88, 20 Rebiülevvel 1337 (24 Aralık 1918); Maarif Nezareti Evrak Odası (MF.VRK) 46/37, 6 Rebiülâhîr 1337 (9 Ocak 1919); Mehmet Akif Ceylan, "Türkiye Coğrafyasına Katkıda Bulunan Yabancı Bilim Adamları: E. Obst, Th. LeFebvre ve E. Chaput," *Avrasya İncelemeleri Dergisi (AVİD)* II/1 (2003): 321.
- 60 *Akşam*, nr. 31, 13 Muharrem 1334 (20 Ekim 1918), 2.
- 61 13 Ocak 1919 tarihli kararname, "Tedkikat-ı İklimiye Encümeni müdüriyetini ifa etmiş bulunan Doktor Obst ile yine aynı Encümen müdürü ile iştigal eylemiş olan Doktor Würschmidt'in hasbel-hal memleketerine avdet etmeleri münasebetiyle mezkur Encümen hizmet-i vezaif ve tedkikat ile, cihet-i askeriyyeye temin ve idare edilmekte iken hal-i harbin hitamı münasebetiyle iki nezaret arasında ceryan eden muhaberat neticesinde Harbiye Nezareti'nce Maarif Nezareti'ne devr ve teslimi takarrür etmiş olan rasadat-ı havaiyye merakiz ve şubatına müteallik umur ve muamelatın bade't-tavsiye, Rasadhane-i Âmire müdüriyetinden bu babda varid olan merbut mütalaanâme cevabı da bast u temhid olduğundan alâim-i cevviyye teşkilatından beklenen gaye ve faydeleri temin etmek için muktezi istihzarat ve tertibatı istikmal etmek üzere ve taalluku itibariyle müdüriyet-i mezkureye devr ve ilhakı ve bu babda icab eden projenin yine mezkur müdüriyetce tertib ve irsali tensib kılınmıştır" ifadeleri yer almaktaydı [BOA, MF.ALY 126/91, 10 Rebiülâhîr 1337 (13 Ocak 1919)].
- 62 Burada kastedilen meteoroloji teşkilatı, hareketlarda uçaklar için hava durumunun bilinmesi ihtiyacı üzerine Alman uzmanlar Hugo Emil Hergesell ve Ludwig Friedrich Weickmann'ın öncülüğünde kurulan askerî bir organizasyondur. 1915 yılında Kuvva-yı Havaiye Müfettişliği Rasadat-ı Havaiye Müdürlüğü adı altında Kuruçeşme'deki Caferaga Köşkü'nde faaliyete geçen birim, Edirne, Gelibolu, İzmir, Konya, Sivas, Kudüs, Musul, Adana gibi stratejik merkezlerde meteoroloji istasyonları kurmuştu (Kadioğlu, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e*, 25-27). Bu teşkilattan kalan evrakın bir kısmı günümüzde Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü Arşivi'nde bulunmakta ve tasnif edilmeyi beklemektedir.
- 63 BOA, MF.MH 2351/98. Baş muhasebeci Gourland Efendi 1 Aralık 1918'de istifa etmiş, müdür muavini Würschmidt ülkesine dönmüş ve diğer memurlar da başka işlerde görevlendirilmek üzere açığa alınmıştır (BOA, MF.ALY 126/91, 10 Rebiülâhîr 1337 (13 Ocak 1919); MF.ALY 125/83, 19 Rebiülevvel 1337 (23 Aralık 1918); MF.ALY 128/31, 5 Cemâziyelevvel 1337 (6 Şubat 1919); MF.MKT 1237/53, 4 Cemâziyelevvel 1337 (5 Şubat 1919); MF.MH 2358/54, 15 Cemâziyelevvel 1339 (25 Ocak 1921), *Tasvir-i Efkâr*, nr. 2592, 11 Rebiülevvel 1337 (15 Aralık 1918), 2). Söz konusu evrakın bir kısmı günümüzde Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü Arşivi'nde bulunmaktadır.
- 64 Ceylan, "Türkiye Coğrafyasına", 320-321.

ana hatlarını dahi belirleyemeyen devlete bütüncül ve modern bir alternatif sunmuştur. Encümen'in Avrupa'daki örneklerden de yararlanarak hazırladığı talimatnâmelerle konu hakkında ilk defa bu kadar detaylı ve sistematik bir tasarımı kamuoyuna tanıttığı görülmektedir. Memurların kıdem zamlarından gözlem sonuçlarını kaydederken kullanacakları uluslararası geçerli sembollere kadar her türlü ayrıntının düşünüldüğü bu proje Osmanlı Devleti'ndeki bilimsel araştırmaları dünyaya entegre etme girişimi olarak da okunabilir. Avrupa ve Asya kıtaları arasındaki stratejik konumuna rağmen iklim araştırmaları bakımından kısmen bâkir olan Osmanlı coğrafyasının her yönüyle bilinmesi başta Almanya olmak üzere dönemin büyük güçlerinin önemli amaçlarından biri olmuştur. Nitekim yıllar önce kurulan Rasathane-i Âmire de bu tür bir teşvik ve işbirliğinin sonucu olarak faaliyete geçmiştir. Her ne kadar somut ve kalıcı bir gelişme ortaya koyamadan⁶⁵ sona ermiş olsa da bu proje ülkedeki klimatolojik ve meteorolojik araştırmaların tek ve uzman bir elden yönetilmesi gerektiğini Osmanlı yöneticilerine kabul ettirmiştir.

Osmanlı Devleti'nde bu alandaki en yetkin ve ideal projeyi ortaya koyan Tedkikat-ı İklîmiyye Encümeni, savaş sonrası dönemde de varlığını sürdürmeyi ve bu konudaki ihtiyacı kalıcı olarak karşılamayı hedeflemiştir. Zorlu savaş koşullarındaki devletin birinci derecede önemi olmayan bu sivil projeyi kısıtlı da olsa desteklemesi ülkenin bilimsel açıdan ilerlemesini sağlama noktasında samimiyetini göstermektedir. Ancak yetersiz yatırımlar, kalifiye eleman ve altyapı eksikliği gibi etkenler projenin tamamen uygulanmasının kolay olmayacağını kısa sürede göstermiştir. Nitekim bu çalışmada da ortaya konulduğu gibi az sayıda istasyonun faaliyete geçmesi, gözlemcilere ders verilmesi ve talimatnâmelerin yayımlanması dışında kayda değer bir gelişme sağlayamayan proje akim kalmıştır. Encümen'in kurulmasını sağlayan Osmanlı-Alman İmparatorluğu ittifakının sonu projenin kaçınılmaz akıbetini de belirlemiştir. Bu süreçte devletin hayatta kalma önceliği, bu tür bilimsel faaliyetlerin ancak Cumhuriyet döneminde kurumsallaşmasına fırsat tanımıştır.

65 Dr. Obst'un Türkiye coğrafyası ile ilgili tek yayını *Das Klima Thrakiens als Grundlage der Wirtschaft* (Leipzig: Verlag von B. G. Teubner, 1921) olup bu eseri için N. Krebs tarafından *Geographische Zeitschrift* (c.27, sayı 7-8, 1921, s. 184-185) adlı dergide "Wirtschaftsgeographische Studien in der Europäischen Türkei (Thrakien)" başlıklı bir tanıtma yazısı hazırlanmıştır. *Das Klima Thrakiens*'in bir kısmı *Boğazlar (İstanbul-Çanakkale) Mıntıkası İklimi* adıyla Türkçe'ye çevrilmiştir. Dr. Obst'un Almanca eseri ve kısmî Türkçe çevirisi ile ilgili bazı değerlendirmeler için bkz. İbrahim Hakkı Akyol, "Son Yarım Asırda Türkiye'de Coğrafya-II", *Türk Coğrafya Dergisi* 2 (1943): 125; Ceylan, "Türkiye Coğrafyasına", 323-324; Dölen, *İstanbul Darülfünunu'nda*, 250-254.

EK I

TEDKİKAT-I İKLİMİYYE ENCÜMENİ TALİMATNÂMESİ⁶⁶

Talimatnâme Dair Bazı Mülâhazat

Talimatnâme birkaç ay yapılan tedkikat-ı evveliyye ile Tedkikat-ı İklîmiyye Encümeni'nin şimdiye kadar topladığı tecâribin bir mahsulüdür. Her ne kadar Almanya, Avusturya-Macaristan, İngiltere, Fransa, Mısır ve Hindistan teşkilat-ı mümâsilelerinin talimatnâmeleri işbu talimatnâme için birçok noktada numune ittihaz olunmuşlar ise de tahrir olunan her maddede memâlik-i Osmaniyye'nin ahvâl-i hususiyyesi nazar-ı dikkat ve itibara alınmış ve teşkilatın en ufak noktasının Osmanlı hars ve medeniyetine tamamıyla tetâbuk etmesi cihetine itina olunmuştur. İşbu talimatnâmenin muhtevi olduğu iki fikr-i esasîyi muhtasaran arz etmeme müsaade-i sâmi-i nezaretpenahîlerini istirham eylerim.

1. Numune Olacak Mühimm Bir Daire-i İlmiyyenin Tesisi

Tedkikat-ı iklimiyye ve iklim ile doğrudan doğruya münasebet ve irtibatı olan hâdisât-ı tabîiyenin tedkiki her devletin ifâ edeceği en lazım ve mühimm vezâifinden maduddur. Düvel-i muazzamadan başka Yunanistan, Bulgaristan, Romanya ve ilâ-âhirihi gibi küçük hükümetler dahi bu husus için mühimm meblağlar tahsis etmektedirler. Hükümet-i Osmaniyye tarafından tedkikat-ı iklimiyyede bulunmanın lüzumu gayet sarîhtir. Memâlik-i Osmaniyye'de iklim gerek ziraat ve ticaret ve gerek seyr ü sefer ve gerekse umur-ı nafiada büyük bir ehemmiyet-i esasîyyeyi hâizdir. Tedkikat-ı iklimiyyenin memâlik-i Osmaniyye için lüzum-ı fevkaladesinden başka tedkikat-ı iklimiyyenin cihet-i maneviyyesi de ihmal edilmemelidir. Dost ve düşmanı hayretlere ilka' eden hükümet-i Osmaniyye'nin terakki-i fevkaladesi harice karşı da gösterilmelidir. Birkaç harb senesinde bütün dünyanın hürmetini kazanarak düvel-i muazzama miyanında bir mevki-i mümtaz ihraz eden bir millet ulum ve fûnun cihetinden de düvel-i muazzamadan geri kalmamalıdır. Daha şimdiden bütün dünyanın muhit-i ilm ve irfanı memâlik-i Osmaniyye'de icrasına başlanılan tedkikat-ı iklimiyye emr-i mühimmine tevcih-i nazar etmiş ve bu mühimm teşkilatın tevsi' ve inkişafına intizar etmektedir. Binaenaleyh memâlik-i Osmaniyye'de tedkikat-ı iklimiyye emr-i mühimmine kemâl-i faaliyetle devamla iktifa edilmeyerek teşkilatın hükümet-i Osmaniyye'nin itibar ve şerefine yakışır bir usûl ve tarzda tevsi'ine ve numune olacak mühimm bir daire-i ilmiyyenin tesisine sarf-ı gayret etmelidir.

Bu yüksek gayenin zikriyle Tedkikat-ı İklîmiyye Encümeni'nin vezâifi zikr ve tadad edilmiş olur. Encümen birinci ve ikinci madde mucibince asıl ahvâl-i iklimiyye (memâlik-i Osmaniyye'de rüzgârlar ile yağışların suret-i tevzi' ve taksimi) ile istidlalat-ı havaiyye ve

66 BOA, BEO, 4514/338537.

ahvâl-i iklimiyye-i miyahiyye ile iştilal edecek yani iklim ile rabıta ve münasebeti olan birçok mesâil ciddi ve esaslı bir surette tedkik ve tetebbu' edecektir. Na-tamam bir teşkilat vücuda getirilmeyüb bütün bu avâmil ve mesail ile iştilal eder bir teşkilat-ı ilmiyye vücuda getirilmelidir. Yevmî istidlalat-ı havaiyye de mutlaka lazım ve labüddür. Çünkü biz ancak bu tarikle havanın bugün ve hatta bir saat zarfında seyr ve cereyanı hakkında bir fikir ve malumat-ı tamme sahibi olabiliriz.

Ahvâl-i iklimiyye-i miyahiyye hakkında tedkikat ve tetebbuatda bulunmanın da ehemmiyet-i azîmesi vardır. Çünkü havanın sath-ı zemine olan tesiratını ve diğer taraftan nehirler, göller ve denizlerin havaya olan tesiratını ancak onun vasıtasıyla anlayabiliriz.

Yalnız vezâifinin kesret ve mütenevviyle değil icraatının da mükemmeliyet ve tamamıyeti ile Tedkikat-ı İklîmiyye Encümeni numune olmağa layık bir müesseseye olduğunu göstermelidir. Bütün dünyanın mahâfil-i ilmiyyesi muhtelif hükümetler tarafından vücuda getirilen tedkikat-ı iklimiyye encümenlerinin yalnız mekâdir-i rasadiyyeyi bila-mütalaa neşr etmesini büyük bir hata ve noksan olarak telakki ediyorlar. Bitmez tükenmez mekâdir okumağa pek çok kimse birşey anlayamaz. Ve bundan dolayı bu memleketlerde tedkikat-ı iklimiyye için ihtiyar olunan zahmet ve masarif ekseriya bila-semere kalmaktadır.

Fakat hükümet-i Osmaniyye tarafından tesis olunan Tedkikat-ı İklîmiyye Encümeni kendisine vürud edecek mevadd-ı rasadiyyeyi en son esasat-ı ilmiyye dairesinde istimal edebilmek için lazım olan memurün ile vesait-i nakdiyye verildiği halde teceddüdperverane hareket eyleyerek numune-i imtisal olacaktır.

Talimatnâmenin 4, 14, 18, 26, 28, 42, 50, 76, 89, 90, 102, 105 inci maddeleri bu nokta-i mühimmeye ne derece ehemmiyet verildiğini gösterir.

Tedvir-i muamelat için elzem olan memurünün mükemmel talim ve tedris görmüş oldukları halde yetiştirilmeleri kazıyyesine de hasr-ı ihtimam eyleyerek Tedkikat-ı İklîmiyye Encümeni hakikaten numune olmağa layık bir müesseseye-i resmiyye olduğunu göstermelidir.

Talimatnâmenin 76/3 fıkra, 77/2 f⁶⁷, 78, 89/2 f, 90/5 f, 91/2 f, 92, 103/2 f, 105/3 f, 106/2 f, 107 inci maddeleri bu ciheti kâfi derecede nazar-ı itibara almıştır. Bu maddeler bidayetde lazım ve labüdd olan Avrupalı mütehasısların tedricen ve mümkün olduğu kadar yakın zamanda bu fende tahsil görmüş Osmanlı mütehasısları ile tebdil olunacağını suret-i katıyyede tahrir etdirmiştir. Bidayetde istihdam olunacak Avrupalı memurlar Osmanlı refik-i mesailerinin muallimi ve muhibbi olacaklardır. Avrupalı mütehasıslardan hiçbiri Türkiye'de mâdâm-el hâyât bir mevki' teminine saî olmayacak ve müdür-i umumînin bütün say' ve gayreti de bu mühimm teşebbüs-i millînin mümkün olduğu kadar kârib bir zamanda Osmanlı mütehasısların eline tevdi' etmek cihetine müteveccih olacaktır.

67 Orijinal metinde fıkra "f" şeklinde kısaltılarak kullanılmıştır.

Numune olacak bir müessese-i ilmiyyenin vücuda gelmesi, bu yüksek gaye bi't-tabî mümtaz memurlar bulunduğu halde husule gelebilecektir. Memurînin ale-d-devâm tedris ve teftişi mümtaz memurlar yetiştirmek için kâfi değildir. Bunun için daha ziyade maaşatın kendilerine tahmil olunacak vezâife göre takdir ve tayin olunarak bu suretle memurîni mezkureyi vazife-i mühimmelerine tamamıyla vakt-i nefis edecek ve işlerini her dürlü gavâil-i nakdiyyeden azâde bir halde ifâ edecek mevkie getirmelidir.

Talimatnâmenin 131 inci maddesinde muharrer olan ve her memurun 3, 6, 9 senememuriyeti nihayetinde müstefid olacağı tezyid-i maaş memurînin vazifeye olan muhabbetlerini, say' ve gayretlerini ve hüsn-i vazifelerini tezyid edecek avâmilden maduddur. Tedricen öyle olmalı ki Tedkikat-ı İklimiyye Encümeni'nde müstahdem olmayı herkes büyük bir şeref ve nimet telakki eylemelidirler.

Encümen kendisine bir taraftan ihtiyacatına kifayet edecek ve diğer taraftan hükümet-i Osmaniyye'nin şeref ve haysiyetiyle münasib olacak bir bina verildiği halde numune ittihazına şayeste olacak suretde icra-yı faaliyet eder. Viyana, Berlin, Paris, Londra, Budapeşte, Hamburg tedkikat-ı iklimiyye encümeni binalarını gören bir kimse binanın manzara-i hariciyyesiyle teşkilat-ı dahiliyyesinin o müessese hakkında verilecek hüküm ve karara ne derece icra-yı tesir eylediğini bilir. Hükümet-i Osmaniyye bu noktada Macaristan vesair düvel-i muazzamadan geri kalmalı mı? Asla hiçbir vakit. Tedkikat-ı iklimiyye teşkilatının mükemmelen icra-yı faaliyet etmesine mukabil mükemmel bir binası da olmalıdır. Bu bina her dürlü zâid süsden ârî olmalı fakat numune olmağa şayeste olacak bir müessese-i iklimiyyenin muhtaç olduğu bütün levazımıyla mücehhez bulunmalıdır. Bina ile neferatı için iktiza eden vesait-i nakdiyyeyi ihtimal erbab-ı yesardan ianeten cem etmek kâbilidir. Almanya'da ianât-ı hususiyye ile idare edilüb Türkiye için bir misal teşkil eyleyen Kayzer Wilhelm Tedkikat Darülmesaii vardır. Bundan başka millet-i Osmaniyye'nin Alman muhibbleri alât mübayaası ve ilâ-âhirihi için şimdiye kadar sekiz bin Osmanlı lirası terk ve teberru eylediklerinden işbu tedkikat-ı iklimiyye teşebbüs-i millîsi için yüksek iane ita eyleyecek Osmanlı erbab-ı serveti de bulunur.

2. Memâlik-i Osmaniyye'de Bi'l-Cümle Ahvâl-i İklimiyyenin Tedkikine Mahsus Bir Daire-i Merkeziye Tesisi

Birçok nezaretler, şirketler tedkikat-ı iklimiyye ile alakadar olduklarından şimdiden memâlik-i Osmaniyye'de tedkikat-ı iklimiyyede bulunmak üzere bazı başlangıçlar bulunduğu hayret etmemelidir. Ziraat ve Ticaret Nezareti adedi pek çok olmayan rasad merakizine mâlikdir. Harbiye Nezareti makâsid-i harbiyye için Alman zabitanı marifetiyle askerî istidlalat-ı havaiyye merkezi tesis etdirmiştir. Nafia Nezareti şurada burada ahvâl-i iklimiyye-i miyahiyeyi tedkik etdiriyor. Çünkü ancak bu sayede iska' ve irvâ inşaattı yapılabilir.

Anadolu Şimendüfer Kumpanyası birkaç istasyonlarında sühunet ve yağışları tayin ve mesaha etdiriyor. Bu başlangıçlar bila-şübhe gayet şayan-ı takdirdir. Fakat memâlik-i Osmaniyye'nin bir suret-i mürettebede tedkikat-ı iklimiyyesine kâfi değildir. Mevcud rasad merakizinin adedi memâlik-i Osmaniyye'nin vüs'atına nazaran az, alât ve edevâtı gayr-ı mütecânis, rasadat zamanları ise farklı. Ve bu tedkikatı idare edüb lazım olduğu vechle tevsi' edecek mevâdd-ı rasadiyyeyi esasat-ı cedide-i ilmiyye dairesinde tedkik edecek bir daire-i merkezîye mevküfdir.

Maarif Nezareti tarafından tesis olunan Tedkikat-ı İklîmiyye Encümeni şimdiye kadar tedkikat-ı iklimiyye hakkında yapılan tecâribi biraraya toplayub muntazaman tevsi'ine çalışmalıdır. Ve talimatnâmesinin üçüncü maddesinde zikr olunduğu üzere ahvâl-i iklimiyyeye dair suret-i ilmiyyede icab eden her dürlü esasat-ı ilmiyyeyi âmiken tedkik etmelidir. Mesela bu veya şu mıntika ikliminin muayyen muhacirler iskanına müsaid olub olmadığı ve muayyen havali ikliminin pamuk, tütün, zehair, sisam ve dut ağaçları yetiştirmesine müsaid olub olmadığı bilinmek istenirse bu gibi bi'l-cümle ahvâl-i muhtelifede şimdiye kadar cem' edilen malumat-ı rasadiyye netayicine nazaran malumat-ı lazıme Tedkikat-ı İklîmiyye Encümeni tarafından verilecektir. Nasıl ki Harbiye Nezareti rasadat-ı havaiyye şubesi tarafından nezaret-i mezkurede mevcut olan ziraat şubesine mahdud bir mikyas dahilinde malumat verilmektedir. Ve bir de birkaç gün içinde havanın ne hal kesb edeceği sahillerde rüzgârların cihet-i vezânı ve Karadeniz Boğazı cereyanları vesaire hakkında malumat istendiği halde yine Tedkikat-ı İklîmiyye Encümeni bu husus için de bir merci'-i mahsus teşkil eder.

Ve yine iska' ve irvâ-yı arazi inşaatı için bir mühendis inşaatın yapılacağı mıntıkada yağmur mikdarı ve nehirlerde mevcut suların mikdarıyla tebahhuratın şiddeti hakkında malumat talep eylediği halde bu malumatı yine Tedkikat-ı İklîmiyye Encümeni itâ eyler.

Binaenaleyh talimatnâmede teklif olunan tedkikat-ı iklimiyye teşebbüslerinin tevhidî yalnız ilm ve fennin değil aynı zamanda muhtelif nezaretlerle büyük bankaların şimendüfer ve vapur şirketleriyle Duyûn-ı Umumiyye vesairenin menfaatleri iktizasındandır. Bu muhtelif nezaretlerin münferiden bir suret-i mürettebede yapmak istemediği veya yapamadığı vâsi' tedkikat-ı iklimiyye bu muhtelif kuvvetlerin cem' ve tevhidîyle yapılabilir. Ve bunun masarif-i umumiyyesi de ihtimal bu muhtelif nezaretler tarafından bu makâsid için şimdiye kadar sarf olunan meblağdan pek yüksek olmaz.

Eğer meselede alakadar olan nezaretlerin kâffesi encümen tarafından tevhid edilen tedkikat-ı iklimiyye bütçelerine bu husus için idhâl eyledikleri mebalîği verseler bu teşebbüs-i mühimmin cihet-i maliyyesi temin edilmiş olur. Bundan başka Meclis-i Mebusan tedkikat-ı iklimiyyenin lüzum ve faidesini takdir ederek talep olunan vesâiti vereceğine şübhe yokdur.

Mesmuat-ı acizaneme nazaran Meclis-i Mebusan mahâfilinde umuma nâfi ve faideli olacak bu teşebbüs-i mühimm-i ilmîye büyük bir teveccüh gösterilmektedir. Muhtelif nezaretlerin tedkikat-ı iklimiyye masârifatına iştirak eylemesi o nezaretlere bazı hukuk bahş eder bundan dolayı talimatnâmede Tedkikat-ı İklimiyye Encümeni Müdüriyet-i Umumiyyesi'nde masârife iştirak eden nezaretler mümessillerinin bulunması teklif olunuyor. Bu mümessiller nezaretleri tarafından bu veya şu mntika ahvâl-i iklimiyyesi hakkında arzu edilen malumatı talep eyleyerek alırlar. Mensub oldukları nezaretlerin rasad merâkizinin techizat-ı fenniyyesi veyahud rasad merâkizinin muhtelif sancaklara suret-i tevzi' ve taksimi hakkında metâlib-i mahsusalarını kabul etdirirler. Vel-hasıl nezaretlerinin menâfiini her cihetden vikâye ederler.

Bu suretle ümid olunur ki tedkikat-ı iklimiyyede menfaatdar bütün nezaretlerle müsmir bir iştirak-ı mesai hasıl olarak Tedkikat-ı İklimiyye Encümeni de ilm ve fen ile iktisadiyatın faidesine ve hükümet-i Osmaniyye'nin şeref ve feyzine olarak numune olmaya layık mühimm bir daire-i ilmîye olur.

Tedkikat-ı İklimiyye Encümeni vezâifi müsta'cel ve yeni zamanın hamiyet-i azîmesi olmasına mebni talimatnâme müsveddesini bi't-tedkik kabul buyrulub Meclis-i Mebusan'ın bu seneki devre-i içtimaiyyesine gönderilmesini istirham ederim.

Aynı derecede haiz-i ehemmiyet olan memâlik-i Osmaniyye'nin tedkikat-ı istatikiyyesi talimatnâme ve bûdcesi Meclis-i Mebusan'a münferiden gönderilmiş ve kabul olunmuşdur. Tedkikat-ı iklimiyye de aynı ehemmiyeti haiz olduğundan aynı tarikin takibi ihtimal ki kâbilidir.

Tedkikat-ı İklimiyye Encümeni Talimatnâmesi

Kısım-ı Evvel: Tedkikat-ı İklimiyye Teşkilatının Hutut-ı Esasiyyesi

Birinci Fasıl: Encümenin Vezâifi

Madde 1- Encümen umum memâlik-i Osmaniyye'nin ahvâl-i iklimiyyesini ve iklim ile doğrudan doğruya münasebet ve irtibatı olan tezahürat ve hadisat-ı tabîyyeyi en son fennî usullerle tedkik eder ve memâlik-i Osmaniyye'de bu gibi tedkikatın merkez ve merciidir.

Madde 2- Encümen'in ifâ edeceği vezâif ber vech-i âtîdir.

1- Sühunet ile rutubetin yevmî, şehri, senevî seyr ve hareket-i vasatîlerini, tazyik-i hava ile rüzgârları bulutlar ve yağışları tedkik eder. (İklimiyyat)

2- Her gün istidlalat-ı havaiyyede bulunacak, sevahilde fırtınadan tahaffuz için icab eden hususatı ifâ eyleyecek ve istidlalat-ı havaiyyenin bir usûl-ı salimede icrasını teminen yüksek tabakat-ı havaiyyeyi ve anın sühunet ve seyr-i hareketini vesairesini tedkik eder. (İlmü'l-hava) (Aeroloji)

3- Enhârın sühunet ve tebahhuratıyla, irtifâlarının yevmî, şehrî, senevî seyr ve cereyan-ı vasatîlerini ve nehir sularının tezayüd ve tenakusunun zaman-ı vukuuyla, kesafetini, akan suların sürat-i seyriyle, mikdarını ve enhâr buz ile mestur olduğu halde işbu buz tabakasının kalınlığı ile müddet-i devamını ve bu anâsır-ı miyahiiyenin yağışlarla, sühunet ve rüzgârlarla olan münasebet ve derece-i tâbiyetini tedkik ve tayin eder.

4- Göller sühunet ve rutubetinin yevmî, şehrî, senevî seyr ve hareket-i vasatîleriyle mezkur göller sularının terkibat-ı hikemiyye ve kimyeviyyesini ve bu anâsır-ı miyahiiyenin avâmil-i iklimiyye ile olan tâbiyetini tedkik ve tayin eder.

5- Ebhâr-ı Osmaniyye'nin sühunet, tebahhur, kesafet ve havi oldukları tuz mikdarıyla akıntılarının yevmî, şehrî, senevî cereyanlarını tedkik ederek anâsır-ı iklimiyyeye derece-i tâbiyetini tayin eder. (Ahvâl-i miyahiiyye)

Madde 3- Encümen'in ikinci maddede beyan ve tasrih olunan vezâifî münhasıran esasat-ı ilmiyyeye tevfiikan ifa edecek mâmafih hayat-ı ameliyyenin (ziraat, ticaret, umur-ı tayyaranıyye ve seyr-i sefer, umur-ı nafia ve ilâ-âhirihi...) ihtiyacatı her zaman mümkün olduğu derecede nazar-ı itibara alacaktır. Encümen takib ettiği makâsid-i ilmiyyeye halel getirmeksizin memleketin harsî ve iktisadî inkişafı ve terakkisinin icab ettirdiği ameli esasat-ı feniyye-i iklimiyyeyi vücuda getirecektir.

Madde 4- Encümen'in tedkikatı netayici ale-d-devam neşr olunacak ve âtfideki âsâr tab' edilecektir.

- 1- Yevmî ahvâl-i havaıyye haritaları
- 2- Bir ay zarfındaki ahvâl-i iklimiyye ve miyahiiyyeyi müşir aylık cedvelleri
- 3- Beynelmilel takarrur eden esasata tevfiikan bütün rasad merakizi rasadatını, ve bir senenin ahvâl-i iklimiyye ve miyahiiyesinin tavsif-i ilmîsini gösteren salnâmeler
- 4- Beş senede bir memâlik-i Osmaniyye ahvâl-i iklimiyye ve miyahiiyesi hakkında mevcut vasatî erkâma nazaran muhtasar ve ilmî malumatı muhtevî bir kitab

Madde 5- İkinci maddede beyan ve tasrih olunan vezâif-i tedkikiyye yekdiglerini müteakib icra olunacak her senenin bütçe yekununa nazaran tevsi' olunacaktır. Encümen her sene bu babda nezaret-i celileye icab eden teklifatı gönderir. (9 uncu maddeye müracaat)

İkinci Fasıl: Rasad Merâkizi

Madde 6- Encümen'in tedkikat-ı ilmiyyesi için iktiza eden mevadd-ı rasadiyyeyi Encümen'in memleketde tesis ettiği rasad merâkizi itâ eyler.

Madde 7- Encümen ifâ edeceği vezâife tevfikân üç dürlü rasad merâkizi tesis edecektir.

- 1- Ahvâl-i iklimiyye rasad merâkizi
- 2- Ahvâl-i havaiyye rasad merâkizi
- 3- Ahvâl-i miyahiiyye rasad merâkizi

Madde 8- Encümen bu muhtelif rasad merakizine iktiza eden alât ve edevât-ı fenniyyenin envâ' ve mikdarını, cihet-i ameliyyeyi mümkün mertebe nazar-ı dikkate alarak ve icab etdiği halde alakadar nezaretlerle istişare ederek beray-ı tasvib nezaret-i celileye arz eyler. Encümen aynı zamanda işbu muhtelif rasad merâkizinde yevmiyye kaç defa rasad olunacağını bildireceği gibi rasıdlara itâ edilecek müteferrikanın mikdarını da iş'ar eyler.

Madde 9- Encümen vücuda getirilecek rasad merâkizinin adedini ve muhtelif sancaklara suret-i tevzi' ve taksimini icab etdiği halde bununla alakadar nezaretlerle bil-müşavere nezaret-i celileye arz ve teklif eyler. Hulul edecek sene-i maliye-i cedide için bu hususa aid teklifat en nihayet sene-i câriyenin 1 Haziranı'nda Maarif Nezaret-i Celilesi'ne takdim olunur.

Madde 10- Encümen her nev' rasad merkezi için talimatnâmeler ihzar ederek beray-ı tensib Maarif Nezaret-i Celilesi'ne takdim eyler. Talimatnâmeler rasad merâkizinde istimal olunacak alât ve edevât-ı fenniyyenin mufassal ve dakik bir tarifnâmesini havi olacak ve rasıdların vezâifini izah ve itâ olunacak müteferrikayı tayin edecektir.

Madde 11- Her rasad merkezinde icra-yı vazife edecek rasıd ile rasıd vekili Maarif Nezaret-i Celilesi tarafından tayin olunub müteferrikaları nezaret-i müşarunileyha canibinden itâ olunur.

Madde 12- Rasad merâkizi Encümen memurını tarafından tesis olunur. Hîn-i tesisde rasıdlara muhtelif alât ve edevât irâe olunarak usul-i istimalleri tarif edilir. Ve rasadın kayd olunacağı yevmiye defatiri ilâ-âhirihi irâe olunarak suret-i kayd izah olunur.

Madde 13- Rasad merakizinin mükemmelen icra-yı faaliyet etmesi Encümen'in tedkikat-ı ilmiyyesi için ehemmiyet-i azîmeyi hâiz olduğundan mezkur merâkiz bu husus için istihdam olunan memurın tarafından muntazaman teftiş olunur.

Üçüncü Fası: İdare-i Merkeziyye

Madde 14- İdare-i merkeziyye rasad merâkizinden vürud edecek netayic-i rasadiyyeyi en son ilmî usullerle hesap ederek netayic-i ameliyye istihrac ve neşr etmek ve Encümen'in kâffe-i umur ve muamelatını tedvir eylemek vazifesiyle mükellefdir.

Madde 15- İdare-i merkeziyye zîr-i idaresine iki muavin verilen müdir-i umumî tarafından idare olunur. Bu muavinlerden biri kısım-ı fennî müdir-i sânsî ve diğeri, kısım-ı idarî müdir-i sânsîdir. Bu üç memur birlikte Encümen'in müdürîyet-i umumiyyesini teşkil eder. Mezkur müdürîyet-i umumiyye alakadar diğere nezaretlerin mümessilleriyle ikmâl ve itmam olunabilir.

Madde 16- Encümen'in kısım-ı idarî şubeleri şunlardır:

- 1- Müfettişlik Şubesi
- 2- Kuyudat Şubesi
- 3- Hesabat Şubesi
- 4- Muhasebe Şubesi
- 5- Tersimat Şubesi
- 6- Alât Şubesi

Madde 17- Kısım-ı fennî şubeleri şunlardır:

- 1- Ahvâl-i İklîmiyye Şubesi
- 2- İstidlalat-ı Havaiyye Şubesi
- 3- Ahvâl-i İklîmiyye-i Miyahiyye Şubesi

Kısım-ı Sânsî: Memurînin Vezâifi

Dördüncü Fası: Müdirîyet-i Umumiyye

Madde 18- Müdir-i umumî, umur ve mesâlih-i carîye hakkında icra-yı müzakere eylemek üzere müdirîyet-i umumiyyeyi her ay muntazaman içtimaa davet eder. Müdirîyet-i umumiyyenin evvel emirde müzakere edeceği hususat şunlardır.

- 1- Rasad merâkizi şebekesinin ikmal-i tesisatına müteallik tedabir ile nezaret-i celileye bu babda yapılacak teklifat (8-10 uncu maddeye müracaat)
- 2- Rasad merâkizinin teftişi
- 3- Rasadat netayicinin hesabı ve istihsal olunan netayic-i ilmiyye ve fenniyyenin neşri (1-4 üncü maddeye müracaat)
- 4- Rasad merâkizi alât ve edevâtıyla, rasad merâkizi ihdası ve teksiri ve netayic-i

rasadiyyenin bi'l-hesab neşri hakkında bi'l-fiil iktisab olunan tecâribden istifade etmek ve bu hususata müteallik alakadar nezaretlerin arzu ve matlablarının tatmini ciheti

5- Bidayetde mutlaka lazım ve labüdd olan Avrupalı mütehassısların tedricen yerlerine kâim olacak müntesibîn-i Osmaniyye'nin talim ve tedrisi

6- Umumî idare işleri ve memurîn hususâtı, mübayaat ve ilâ-âhirihi

7- Encümen'in bûdcesi, hulul edecek sene-i maliyye için Encümen'in bûdcesi sene-i câriyye-i maliyenin nihayet bir Haziranı'na kadar bi't-tanzim Maarif Nezaret-i Celilesi'ne gönderilir.

Madde 19- Müdür-i umumî ahvâl-i mücbire zuhurunda müdiriyet-i umumiyyeyi içtima-ı fevkaladeye davet eder.

Madde 20- İçtimalar müdir-i umumîsinin riyaseti tahtında in'ikad eder.

Madde 21- Müdiriyet-i umumiyyenin bütün içtimalarında müzakeratın zabıtnâmesi kayd ve tahrir olunur. Ve bu vazifeyi kısm-ı idarî müdir-i sânsi ifâ eder. Kendisine bu hususda müdiriyet-i umumiyyeden bir kâtib muavenet eder.

Madde 22- Müdiriyet-i umumiyye tarafından lüzum görüldüğü halde Encümen'in diğer memurîni dahi içtimaa iştirak etdirilir. Fakat muayyen makâsid için muvakkat olarak içtimaa davet edilen memurînin ita-yı reye salâhiyyetleri yokdur. Müdiriyet-i umumiyye mübayaat hakkında teâtî-i efkâr eylediği halde muhasebe şubesi müdiri içtimada isbât-ı vücud edecektir.

Madde 23- Müdiriyet-i umumiyye azasından biri hastalık, vazife-i resmîyye saire veya mezuniyet dolayısıyla içtimaa iştirak edemezse yerine vekili kâim olur. Ber vech-i âti vekâlet olunur.

1- Müdür-i umumî Birinci vekili kısm-ı fennî müdir-i sânsi

İkinci vekili kısm-ı idarî müdir-i sânsi

Üçüncü vekili ahvâl-i iklimiyye şubesi müdiri

2- Kısm-ı fennî müdir-i sânsi Birinci vekili ahvâl-i iklimiyye şubesi müdiri

İkinci vekili istidlalat-ı havaiyye şubesi müdir

Üçüncü vekili ahvâl-i iklimiyye-i miyahîyye müdiri

3- Kısm-ı idarî müdir-i sânsi Birinci vekili müfettişlik şubesi müdiri

İkinci vekili kuyudat şubesi müdiri

Üçüncü vekili muhasebe şubesi müdiri

Müdür-i umumînin her sene vukubulacak birkaç aylık seyahat-ı resmîyesi müddetince müdiriyet-i umumiyye ber vech-i âtî zevatdan mürekbedir. (26 ncı maddenin üçüncü fıkrasına müracaat)

1- Reis: Kısm-ı fennî müdiri (27 inci maddeye müracaat)

Ahvâl-i iklimiyye şubesi müdiri (72 inci maddenin 6 ncı fıkrasına müracaat)

Kuyudat şubesi müdiri (müzakeratı kayd ve zabt edecekdir) (42 inci maddenin 6 ncı fıkrasına müracaat)

Madde 24- Müdiriyet-i umumiyye vezâif-i tahririyyesinin icrası ve evrak-ı muhtelifenin hüsn-i muhafazası ve Encümen neşriyatının tab'ına nezaret eylemek üzere müdiriyet-i umumiyye kalemi namıyla bir kalem ihdas olunacaktır. Mezkur kalem Türkçe ve Almanca lisanlarına suret-i mükemmelede aşına üç mümeyyiz ile iki Türkçe ve iki Almanca kâtibinden mürekkeb olacaktır. Mümeyyizlerden biri başkâtib olarak kaleme riyaset edecekdir. Bu kalemin vezâifi müdiriyet-i umumiyye tarafından tayin olunur.

Beşinci Fasl: Müdür-i Umumî

Madde 25- Müdür-i umumî, Encümen'in kâffe muamelat-ı feniyye ve idariyyesini idare edecek ve Encümen'in dahilî ve hariçî intizam ve terakkisinden ve umur-ı vezâifin intizam-ı tamm ile cereyanından Maarif Nezaret-i Celilesi'ne mesuldur.

Madde 26- Müdür-i umumînin vezâifi bilhassa şunlardır:

1- Vürud eden bi'l-cümle muharreratı bil-mütalaa lazımgelen muameleyi ifâ eder. Müdiriyet-i umumiyye içtimalarının ruznâme-i müzakeratını tayin eyler. Müdiriyet-i umumiyyeyi adi veya fevkalade içtimalara davet eder. Ve bu içtimalara icra-yı riyaset eder.

2- İdare-i merkeziyyenin kâffe umur ve muamelatına nezaret eder. Bidayeten lazım olan Avrupalı müttehassısların müntesibin-i Osmaniyye tarafından ne suretle tebdil olunabileceği meselesiyle suret-i mahsusada iştilal edecekdir. Encümen memurîninin sicill ve künyesini muhafaza eder ve her sene idare-i merkeziyye şubâtında iki defa umumî teftişat yapar. Bu teftişatda muhasebe şubesi defatirini dahi teftiş ve murakabe eder.

3- Rasad merâkizini teftiş eder.

(a) İstanbul civarında kâin olub payitaht-ı devletin tedkikat-ı iklimiyye, havaiyye ve miyahıyyesi nokta-i nazarından haiz-i ehemmiyet olan merâkizi sâât-ı mesaisinden azâmî istifade temin olunması için Maarif Nezaret-i Celilesi tarafından tahsis kılınan otomobil ile mümkün olduğu kadar kesretle teftiş eder.

(b) Her sene muhtelif menatıkda asgarî iki ay müddetle icra-yı seyahat eder. Her sene vukubulan büyük seyahat-ı teftişıyyede kendisine kısm-ı idarî müdir-i sânisî, müfettişlik şubesi müdiri ve seyahat olunan mıntıkanın müfettişi refakat edecektir. (Madde 30/2 fıkra, madde 34/4 f, madde 35/4 f e müracaat)

4- Encümen'in senelik cedvelini ve her beş senede bir defa memâlik-i Osmaniyye ahvâl-i iklimiyye ve miyahiyyesi hakkında muhtasar ve ilmî malumat neşr eyleyecektir. (3-4 üncü maddelere müracaat)

5- Her ay Encümen'in memur-ı fennîlerini içtima etdirecek ve bu içtimaa riyaset eyleyecektir. Bu içtimalardan takib olunan maksad müzakere ve münakaşa ile bütün memurîn-i fenniyyenin arasında kuvvetli bir teâti-i efkârı mucib olmaktadır.

Altıncı Fasıll: Kısm-ı Fennî Müdir-i Sânisî

Madde 27- Kısm-ı fennî müdir-i sânisî, müdir-i umumînin birinci muavini ve icabı halinde vekilidir.

Madde 28- Kısm-ı fennî müdir-i sânisinin vezâifi başlıca şunlardır:

1- Müdir-i umumî tarafından verilen talimat dairesinde ve anın vekili sıfatıyla ahvâl-i iklimiyye, istidlat-ı havaiyye ve ahvâl-i iklimiyye-i miyahiyye şubelerinin vezâif ve muamelatını idare-i teftiş eyley. Umur ve vezâif-i fenniyyenin muhavver-i layıkında cereyanından müdir-i umumiyye mesuldur.

2- Hastalık, mezuniyet veya ifâ edilecek diğer mühimm bir vazife-i resmiyyesi olmadığı halde müdiriyet-i umumiyyenin adı ve fevkalade içtimalarına iştirak eyley ve bu içtimalarda muntazaman zîr-i idaresinde bulunan şubeler vezâif-i fenniyyesi hakkında itâ-yı malumat eyley.

3- Osmanlı mütéhassıslarının talim ve tedrisi zımnında müdir-i umumî tarafından verilen talimat dairesinde takrirler itâ eyley.

4- Bir ayın ahvâl-i iklimiyye ve miyahiyyesini muhtevi olarak her ay intişar eden aylık cedvelini neşr eder.

Yedinci Fasıll: Kısm-ı İdarî Müdir-i Sânisî

Madde 29- Kısm-ı idarî müdir-i sânisî müdir-i umumînin ikinci muavini ve icab ettiği halde Encümen'in idaresine taalluk eden hususatda da vekilidir.

Madde 30- Kısm-ı idarî müdir-i sânisinin vezâifi başlıca şunlardır:

1- Müdür-i umumî tarafından verilen talimat dairesinde anın vekili sıfatıyla, müfettişlik, kuyudat, hesabat, muhasebe, tersimat ve alât şubelerini idare ve teftiş eder. Muamelat ve vezâif-i idariyenin intizam-ı tamm tahtında cereyanından müdir-i umumiyye mesuldur.

2- Hastalık, mezuniyet ve diğêr bir vazife-i resmîyyesi olmadığı halde müdiriyet-i umumiyyenin bütün adi ve fevkalade içtimalarına iştirak eyler ve bu içtimalarda muntazaman zîr-i idaresinde bulunan şubelerin vezâif-i idariyyesi hakkında itâ-yı malumat eyler ve bu içtimalarda müdiriyet-i umumiyye kalemi mümeyyizlerinden birinin muavenetiyle müzakeratın zabıtnâmesini zabt ve kayd eder.

3- Müdür-i umumîye büyük seyahat-i resmîyyelerinde refakat eder.

Sekizinci Fasıı: Müfettişlik Şubesi

Madde 31- Müfettişlik şubesi, umum rasad merâkizinin bütün vezâif-i müdiriyet-i umumiyyenin evâmîr ve talimatı dairesinde idare ve murakabe etmek ve icab etdiği halde yeni rasad merâkizi tesis eylemek vazifesiyle mükellefdir.

Madde 32- Teftişatın esaslı suretde icrasını temin için umum memâlik-i Osmaniyye ber veh-i âti müfettişlik menatıkına taksim olunmuştur.

Birinci mıntıka müfettişliği: İstanbul, Beyoğlu, Üsküdar, Çatalca, Edirne, Kırkkilise, Tekfurdağı, Gelibolu sancakları müfettişin makam-ı memuriyeti, Dersaadet idare-i merkeziyye

2 inci müfettişlik mıntıkası: İzmid, Bursa, Ertuğrul, Karesi, Kale-i Sultaniyye sancakları müfettişin makam-ı memuriyeti, Bursa

3 üncü mıntıka müfettişliği: İzmir, Saruhan, Aydın, Menteşe, Denizli, müfettişin makam-ı memuriyeti, İzmir

4 üncü mıntıka müfettişliği: Eskişehir, Kütahya, Afyon-Karahisarı, Burdur, Isparta sancakları, müfettişin makam-ı memuriyeti, Afyon-Karahisarı

5 inci mıntıka müfettişliği: Konya, Niğde, Kayseri sancakları, müfettişin makam-ı memuriyeti, Konya

6 ıncı mıntıka müfettişliği: Ankara, Kırşehir, Çorum, Yozgad sancakları, müfettişin makam-ı memuriyeti, Ankara

7 inci mıntıka müfettişliği: Bolu, Zonguldak, Kastamonu, Kangırı, Sinob müfettişin makam-ı memuriyeti, Kastamonu

8 inci mıntıka müfettişliği: Samsun, Trabzon, Lazistan, Gümüşhane sancakları, müfettişin makam-1 memuriyeti, Trabzon

9 uncu mıntıka müfettişliği: Sivas, Amasya, Tokad, Şebinkarahisar sancakları, müfettişin makam-1 memuriyeti, Sivas

10 uncu mıntıka müfettişliği: Maraş, Mamurattı'l-aziz, Mezraa, Dersim, Hozat, Malatya, müfettişin makam-1 memuriyeti, Mezraa

11 inci mıntıka müfettişliği: Erzurum, Erzincan, Bayezid sancakları, müfettişin makam-1 memuriyeti, Erzurum

12 inci mıntıka müfettişliği: Van, Hakkari, Başkale, Bitlis, Muş, Siird, müfettişin makam-1 memuriyeti, Van

13 üncü mıntıka müfettişliği: Antalya, Silifke, Mersin, Adana, Cebel-i Bereket sancakları, müfettişin makam-1 memuriyeti: Adana

14 üncü mıntıka müfettişliği: Haleb, Lazkiye, Trablus sancakları, müfettişin makam-1 memuriyeti, Haleb

15 inci mıntıka müfettişliği: Hama, Şam, Havran, Maan sancakları, müfettişin makam-1 memuriyeti, Şam

16 ıncı mıntıka müfettişliği: Beyrut, Akka, Nablus, Kudüs-i Şerif sancakları, müfettişin makam-1 memuriyeti, Beyrut

17 inci mıntıka müfettişliği: Urfa, Diyarbekir, Ergani, Mardin, Siverek, müfettişin makam-1 memuriyeti, Diyarbekir

18 inci mıntıka müfettişliği: Musul, Süleymaniye, Kerkük sancakları, müfettişin makam-1 memuriyeti, Musul

19 uncu mıntıka müfettişliği: Bağdad, Divaniyye, Kerbela sancakları, müfettişin makam-1 memuriyeti, Bağdad

20 inci mıntıka müfettişliği: Basra, Müntefik, Ammare sancakları, müfettişin makam-1 memuriyeti, Basra

21 inci mıntıka müfettişliği: Deyrû'z-zur sancağı, müfettişin makam-1 memuriyeti, El-Deyr

22 inci mıntıka müfettişliği: Hicaz sancağı, müfettişin makam-1 memuriyeti, Mekke

23 üncü mıntıka müfettişliğı: Yemen, San'a, Hudeyde, Taiz sancakları, müfettişin makam-ı memuriyeti, San'a

24 üncü mıntıka müfettişliğı: Batum, Kars, Ardahan sancakları, müfettişin makam-ı memuriyeti, Batum

Madde 33 – Müfettişlik şubesi ber vech-i âtî memurından mürekkebdir.

- 1- Müfettişlik şubesi müdiri olan bir baş müfettişden
- 2- Müfettişlerden
- 3- Müfettiş muavinlerinden
- 4- Birkaç kâtibden

Baş müfettiş ile her iki müfettiş muavininin makam-ı memuriyetleri Dersaadet olub Encümen'de ifâ-yı vazife ederler. Müfettişlerle kâtiblerin makam-ı memuriyetleri 31⁶⁸ inci maddede zikr olunmuşdur.

Madde 34- Baş müfettişin vezâifi ber vech-i âtîdir.

1- Müfettişlere müdiriyet-i umumiyeden ahz ve telakki eylediğı evâmir dairesinde mıntıkalarını devr ve teftiş eylemelerini emr eyler ve idare-i merkeziyye ile müfettişler beyinde muhaberât-ı resmiyyeyi ifâ ve icra eder.

2- Müdiriyet-i umumiyenin evâmir ve talimatı dairesinde müfettişlik şubesinin evrak-ı mahsusasını hüsn-i muhafaza eder. Müfettişlerden vürud eden raporları tedkik ederek her ay nihayetinde kısm-ı idarî müdiriyetine hususat-ı teftişiyye hakkında rapor itâ eder.

3- Her iki müfettiş muavinini müfettişlik vezâifiyle istinâs peyda etdirir.

4- Müdiriyet-i umumîye seyahat-i resmiyyede refakat eder ve müdiriyet-i umumiyenin emriyle müstakilen seyahat-ı teftişiyye icra eder.

5- Kısm-ı idarî müdürünün ma'zeret-i meşru' olub da ifâ-yı vazife edemediğı halde ona vekâlet eder.

Madde 35- Müfettişlerin vezâifi ber vech-i âtîdir:

1- Baş müfettişin evâmir ve talimatı dairesinde kendisine teftiş için verilen mıntıkada seyahat ederek mevcud rasad merâkizini (alât, edevât, defâtir ilâ-âhire) kemâl-i dikkatle teftiş ve muayene ederler. İcab etdiğı halde Encümen'in bir memur-ı fennîsinin nezareti altında yeni rasad merâkizi tesis ederler.

68 Metinde sehven 31 yazılmıştır. Söz konusu bilgiler 32. maddede yer almaktadır.

2- Merâkizden vukubulan taleb üzerine kırılan aletlerin yerine kâim olacak alâti merâkize teslim ederler ve bu maksad için merkez-i umumî tarafından verilen alât ve malzeme-i fenniyyeyi maiyyetlerine verilen kâtible birlikde hüsn-i muhafaza ederler.

3- Her ay nihayetinde muntazaman icraat ve faaliyetlerine dair baş müfettişe rapor yazarlar ve maiyyetlerine verilen kâtible mıntıka müfettişliğinin evrâk-ı resmiiyesini tanzim ve hıfz ederler.

4- Mıntıkaları dahilinde müdir-i umumîye seyahat-i resmiiyesinde refakat ederler. Müdir-i umumînin İstanbul civarında kâin merâkize icra eyleyeceği seyahat bu hususda istisna teşkil eder. (26 ıncı maddenin 13. fıkrasına müracaat) Müdir-i umumînin bu seyahat-i teftişiyyesinde birinci mıntıka müfettişinin hazır bulunması lazım değildir.

Madde 36- Müfettiş muavinlerinin vezâifi ber vech-i âtidir:

1- Kâffe vezâif-i resmiiyede baş müfettişe muavenet ederler. Ve müfettişlik vazifesini ifâ için öğrenilmesi icab eden malumatı öğrenmeğe sâî olacaklardır.

2- Müdiriyet-i umumiiyenin emriyle herhangi bir mıntıka müfettişliğinin vekaleten idaresini deruhde edecekler ve gayret ve dikkatle çalışdıkları halde müfettişlik vazife ve memuriyetine irtikâ edebileceklerdir.

Madde 37- Müfettişlik kâtiblerinin vezâifi ber vech-i âtidir:

1- Taht-ı idarelerinde buldukları müfettişlere alât ve malzeme-i fenniyyenin idare ve hıfzında muavenet etmeğe mükellefdirlir. Müfettişlere seyahat-ı teftişiyyelerinde refakat etmeyub müfettişin gaybubeti müddetince mensub oldukları mıntıka müfettişliğinin alât ve edevât-ı fenniyyesini muhafaza ederler ve merâkizden taleb vukubulduğu halde kırılan alât yerine yeni alât teslim ve itâ ederler.

2- Müfettişin gaybubeti esnasında baş müfettişlikden müfettişliğe varid olan tahriratı ahz ile seyahatde bulunan müfettişe baş müfettişin evâmir-i mühimmesini mümkün olduğu kadar süratle tebliğ ederler.

Madde 38- Müfettiş ve kâtiblerin adedi rasad merâkizi şebekesinin yani hal-i faaliyetde bulunan müfettişlik mıntıklarının adedine tâbiidir. 32 inci maddede zikr olunan müfettişlik mıntıklarına bir müfettiş ve bir kâtib tayin olunur.

Madde 39- Müdir-i umumînin seyahati müddetince ve bundan dolayı baş müfettişin gaybubeti esnasında veyahud baş müfettişin hasta veya mezun bulunduğu zamanlar baş müfettişlik vezâifini birinci mıntıka müfettişi (makam-ı memuriyeti, İstanbul) temşiyet eder. Müfettiş muavinlerinden biri bu zaman zarfında birinci mıntıka müfettişliği vezâifini vekâleten ifâ eder.

Dokuzuncu Fasıl: Kuyudat Şubesi

Madde 40- Kuyudat şubesi rasad merâkizinden gönderilen mevadd-ı rasadiyyeyi müdiriyyet-i umumiyyenin evâmîr ve talimatı dairesinde kayd eder. Ve bu husus için ihzar olunan aylık cedvellerine nakl eder. Encümen'in evrâk ve kütübhanesini tanzim ve idare ederek Encümen binası dahilinde idare-i umumiyyenin temsilyeti vazifesiyle mükellefdir.

Madde 41- Kuyudat şubesi ber vech-i âtî memurından mürekkebirdir:

- 1- Kuyudat şubesi müdürü
- 2- Evrâk memuru
- 3- Kütübhanane memuru
- 4- İdare memuru
- 5- Birkaç kâtib

Madde 42- Kuyudat şubesi müdirinin vezâifi ber vech-i âtidir:

1- Zîr-i idaresinde bulunan şubenin memurînine ifâ edecekleri hidemat ve vezâifi gösterecek ve vereceği evâmîrin kemâl-i dikkatle icra olduğuna kesb-i kanaat edecek ve her ay nihayetinde kısm-ı idarî müdir-i sânisine vezâifin suret-i cereyanına dair malumat verecektir.

2- Rasad merâkizinden vürud eden mevadd-ı rasadiyyeyi kayd ile mevadd-ı rasadiyye göndermeyen merâkize ihtarat-ı lazımevi icra eyler.

3- Kâtibler tarafından verilen cedvellerde kopyanın doğruluğunu cedâvilden bazılarını tekrar okuyarak tahkik eder.

4- Müdir-i umumînin seyahatde bulunmasından dolayı kısm-ı idarî müdir-i sânisine ile baş müfettiş Encümen'de bulunamayacağından işbu seyahat müddetince kısm-ı idarî müdir-i sânisine vekâlet eder.

Madde 43- Evrak müdiri, müdiriyyet-i umumiyye tarafından yapılacak evrak nizamnâmesi ile kuyudat kalemi müdirinin evâmîri dairesinde Encümen'in evrakını muhafaza ve tanzim edecektir. Bu evrak, merâkizden vürud eden mevadd-ı rasadiyye nüsha-yı asliyyeleriyle merkez-i umumîde hesap edilen aylık cedvellerden, istidlalat-ı havaiyye menatıkı ahvâl-i havaiyye haritalarından vesairenden mürekkebirdir. Kuyudat kalemi müdiri hasta veya mezun olduğu zamanlarda ana vekâlet eder ve vazifesini layıkıyla ifâ edebilmesi için evrak memurunun Türkçe'den başka Almanca ve Fransızca lisanlarına aşina olması lazımdır.

Madde 44- Kütübhane memurunun vazifesi müdiriyet-i umumiyye tarafından yapılacak kütübhane nizamnâmesi ile kuyudat kalemi müdürünün evâmiri dairesinde Encümen'in kütüphanesini tanzim ve idare edecektir. Vazifesini layıkıyla ifâ edebilmesi için kütübhane memurunun Türkçe'den başka Almanca ve Fransızca lisanlarına aşina olması lazımdır.

Madde 46-⁶⁹ Kâtibler, kuyudat şubesi müdirinin evâmiri vechle rasad merâkizinden irsal olunan mevadd-ı rasadiyyeyi buna mahsus aylık cedvellerine kemâl-i dikkat ve ihtimam ile fasl ve kayd edeceklerdir. Kâtiblerin güzel hüsn-i hatları olacak ve vezâif-i mevduâyı büyük bir dikkatle ifâ edeceklerdir. Çünkü yazılan aylık cedvelleri umum mevadd-ı rasadiyyenin fennen hesabı için esas teşkil ederler.

Madde 47- Kâtiblerin adedi ihtiyaca göre olacak yani hal-i faaliyetde bulunan rasad merâkizinin vüs'at ve imtidadına tâbii olacaktır. Müdiriyet-i umumiyye tarafından her sene bu babda nezaret-i celileye teklifatda bulunulacaktır. (9 uncu maddeye müracaat) Umumiyyet itibarıyla 75 rasad merkezi için bir kâtib istihdamı mikyasa tutulacaktır.

Onuncu Fasıl: Hesabat Şubesi

Madde 48- Muamelat-ı hesabiyye şubesi, müdiriyet-i umumiyyenin evâmiri ve talimatı dairesinde kuyudat şubesinde yazılan aylık cedvellerden mekâdir-i vasatiyye-i şehriyye ve seneviyyeyi hesap makineleri ianesiyle hesap etmek ve hesap olunan mekâdir-i vasatiyyeyi aylık cedvellere nakl ve kayd etmek vazifesiyle mükellefdir.

Madde 49- Hesabat şubesi ber vech-i âtî memurından mürekkebirdir.

- 1- (Hesabat şubesi müdiri) Baş muhasib
- 2- Birkaç hesap kâtibi

Madde 50- Hesabat şubesi müdirinin vezâifi ber vech-i âtîdir:

1- Kuyudat şubesinde vürud eden aylık cedvelleri ahz eyleyerek zir-i idaresindeki şubede müdiriyet-i umumiyyenin evâmiri ve talimatı dairesinde mekâdir-i vasatiyyeyi hesap makineleri ianesiyle hesap etdirir.

2- Bir faide-i ilmiyye istihsali umur-ı hesabiyyenin bila hata icrasına vabeste olduğundan hesabat şubesi müdiri hesap kâtiblerinin vazifelerinden kesb-i mümarese eylemelerine dikkat edecek ve kendilerini taht-ı nezaretde bulundurmakla iktifa etmeyerek her ayın cedvelini kısım-ı idarî müdir-i sânisine vermesinden evvel hesabat-ı vakıyanın sıhhatine kanaat hasıl etmek üzere bazı mikdarları lace't-tedkik tekrar hesap etmesi icab eder.

69 Talimatnâmenin 45. maddesi sehven atlanmış olduğu için 46. maddeden çeviriye devam edilmiştir.

3- Her ay nihayetinde kısım-ı idarî müdir-i sânsî şubesindeki mesai-i vakıanın derecesi hakkında malumat verir.

Madde 51- Hesab kâtibleri, hesabat şubesi müdirinin talimatı dairesinde mekâdir-i vasatiyyeyi hesap makineleri ianesiyle hesap ederek buldukları netayici aylık cedvellere nakl ve kayd ederler. Mevadd-ı rasadiyyenin ilmî ve fennî tedkik ve hesabı hususunda bu hesabat sıhhatinin ehemmiyet-i azîmesi olduğundan memurîn-i mumaileyhim büyük bir dikkat ile ifâ-yı vazife ederler.

Madde 52- Hesab memurlarının adedi ihtiyaca göre olacak yani hâl-i faaliyetde bulunan rasad merâkizinin vüs'at ve imtidadına tâbii bulunacaktır. Müdiriyet-i umumiyye tarafından her sene bu babda nezaret-i celileye teklifatda bulunulacaktır. (9 uncu maddeye müracaat) Umumiyyet itibarıyla otuz rasad merkezi için bir hesap memuru istihdamı mikyas tutulacaktır.

Madde 53- Hesabat şubesinin müdiri hastalık veya mezuniyet veyahud diğer bir sebeble bulunmadığı zamanlar hesap memurlarının en kıdemlisi ana vekâlet eder.

On Birinci Fası: Tersimat Şubesi

Madde 54- Tersimat şubesi, müdiriyet-i umumiyyenin evâmîr ve talimatı dairesinde yevmî ahvâl-i havaiyye haritalarını, şehri ve senevî sühunet, tazyik-i hava, yağış ve ilh... haritalarını vesair her dürlü tersimat umurunu kemâl-i dikkat ve ihtimam ile icra eder.

Madde 55- Tersimat şubesi ber vech-i âtî memurından mürekkebirdir:

- 1- Tersimat şubesi müdiri
- 2- Müteddîd ressam

Madde 56- Tersimat şubesi müdiri, icrası tersimat şubesine havale olunan vezâif-i tersimiyeyi diğer ressamların muavenetiyle ve kemâl-i dikkat ve ihtimam ile icra etmek, ressamları ale-d-devam tedris ve murakabe eylemek ve her ay nihayeti tersimat şubesindeki mesai-i vakıanın derecesi hakkında kısım-ı idarî müdir-i sânsîne malumat vermekle mükellefdir.

Madde 57- Ressamlar, tersimat şubesi müdiri tarafından verilen vezâifî kemâl-i dikkat ve ihtimam ile icra ederler.

Madde 58- Ressamların adedi ihtiyaca göre olacak ve müdiriyet-i umumiyye tarafından bu husus için her sene nezaret-i celileye teklifatda bulunulacaktır. (9uncu maddeye müracaat)

Madde 59- Tersimat şubesi müdiri, hastalık veya mezuniyet veya diğer bir sebeble bulunmadığı zamanlar ressamların en kıdemlisi ana vekâlet eder.

On İkinci Fasıll: Muhasebe Şubesi

Madde 60- Muhasebe Şubesi, Encümen'in bütün umur ve hususat-ı maliyesini idare etmek yani Encümen'e vürud edecek mebalığı ahz ve kabul ve tediyat icra eylemek ve lazım gelen kasa defterlerini tutmak vazifesiyile mükellefdir.

Madde 61- Muhasebe Şubesi ber vech-i âfi memurından mürekkebirdir.

- 1- Baş muhasebeci (muhasebe Şubesi müdiri)
- 2- Müteaddid muhasib

Madde 62- Baş muhasebeci muhasiblerin muavenetiyle Encümen'in veznesini idare etmek, kasa defterlerini mükemmel bir halde tutmak ve muhasiblerin ale-d-devam vazifelerine istinâs peyda eylemelerine dikkat etmek ve her ay nihayeti muhasebe Şubesinin mesai-i vakıası hakkında kısm-ı idarî müdir-i sânisine itâ-yı malumat eylemek vazifesiyile mükellefdir.

Madde 63- Muhasibler, kasa vezâifini muhasebe Şubesi müdirinden aldıkları talimat dairesinde ifâ ederler.

Madde 64- Muhasiblerin adedi ihtiyaca göre olacak ve müdiriyet-i umumiyye tarafından bu husus hakkında her sene nezaret-i celileyte teklifatda bulunulacaktır. (9uncu maddeye müracaat)

Madde 65- Encümen'in kasaya aid bütün defatiri her ay nihayetinde kısm-ı idarî müdir-i sânis tarafından tedkik olunur. Ve senede iki defa müdir-i umumî ile yapılan umumî teftişatda beray-ı tedkik ve tasvib müdir-i umumîye ibraz olunur.

Madde 66- Encümen veznesi müdir-i umumî ile kısm-ı idarî müdir-i sânisinin imzalarını hamil havale ve senedat üzerine tediyat icra eder.

Madde 67- Muhasebe Şubesi müdiri hasta veya mezun bulunduğu zamanlar kendisine en kıdemli muhasib icra-yı vekâlet eder.

On Üçüncü Fasıll: Alât Şubesi

Madde 68- Alât Şubesi, müdiriyet-i umumiyyenin talimatı dairesinde Encümen'in alât mevcudunu idare etmek ve bozulan aletleri tamir etmek ve verilen eşkâl basit alât imâl eylemek vazifesiyile mükellefdir.

Madde 69- Alât Şubesi ber vech-i âfi memurından mürekkebirdir:

- 1- Alât Şubesi müdiri (baş makinist)

2- Mûteaddid makinist

Madde 70- Alât şubesi müdirinin vezâifi ber vech-i âfîdir:

- 1- Encümen'de mevcut bi'l-cümle alâtn müfredat defterini tutar.
- 2- Kısım-ı idarî müdir-i sânisinin talimatı dairesinde muhtelif menâtk müfettişliklerinin alât mevcudunu lüzumu bildirilen aletlerle techiz ve ikmâl etmek
- 3- Makinistlerle birlikde bozulan aletleri tamir eder. Verilen eşkâl üzerine basit yeni alât imâl eder ve diğér iktiza eden makinistlik vezâifini ifâ eder.
- 4- Her ay nihayeti kısım-ı idarî müdir-i sânisine şubesindeki mesai-i vakıa hakkında malumat verir.

Madde 71- Makinistler, baş makinistin taht-ı nezaretinde iktiza eden makinistlik vezâifini kemâl-i dikkatle icra ederler.

Madde 72- Makinistlerin adedi ihtiyaca göre olacak ve her sene nezaret-i celileye bu hususda teklifatda bulunulacaktır. (9 uncu maddeye müracaat)

Madde 73- Baş makinist hasta veya mezun bulunduğu zamanlar kendisine en kıdemli makinist vekâlet eder.

On Dördüncü Fasl: Ahvâl-i İklîmiyye Şubesi

Madde 74- Ahvâl-i iklimiyye şubesi, ahvâl-i iklimiyye rasad merâkizinin netayic-i rasadiyesini veyahud hesabat şubesinden verilen aylık cedvellerini müdiriyyet-i umumiyenin talimatı dairesinde en yeni usullerle fennen hesap etmek, memâlik-i Osmaniyye'de ekâlimin envamı, derece-i şümüluyla esbabını tedkik etmek vazifesiyle mükellefdir.

Madde 75- Ahvâl-i [iklimiyye] şubesi ber vech-i âfî memuründen mürekkebdir:

- 1- Ahvâl-i iklimiyye şubesi müdiri
- 2- Mûteaddid birinci sınıf muavin
- 3- Mûteaddid ikinci sınıf muavin

Madde 76- Ahvâl-i iklimiyye şubesi müdirinin vezâifi ber vech-i âfîdir:

- 1- Kendisine gönderilen aylık cedvellerin sıhhatini mekâdir-i vasatiyyeyi tekrar hesap etmeğle tedkik eder.
- 2- Tedkik edilen aylık cedvellerini muavinlere tevzi' ile fennen hesap olunmalarına nezaret eder.

3- İkinci sınıf muavinlerin esaslı ve ilmî bir suretde talim ve tedrislerine dikkat eyleyecek ve bunun için lüzumu olan kâffe vezâif-i fenniyyeyi irâe ve tarif ederek bu suretle birinci sınıf muavinliğe irtikâ için elzem olan malumatı öğrenebilecek hal ve mevkie getirecektir.

4- Memâlik-i Osmaniyye'nin yağmurlarıyla iştilal edecektir.

5- Her ay nihayeti kısm-ı fennî müdir-i sânisine zîr-i idaresinde bulunan şubedeki mesai-i vakıa ile mevadd-ı rasadiyyenin hesabında ve ahvâl-i iklimiyye rasad merâkizinde veya rasıdlarında keşf edeceği noksanlar vesaire hakkında malumat verir.

6- Kısm-ı fennî müdir-i sânişi ifâ-yı vazife edemediği zaman ana vekâlet eder.

Madde 77- Birinci sınıf muavinlerin vezâifi ber vech-i âtidir:

1- Vezâif-i fenniyyenin esna-yı icrasında ahvâl-i iklimiyye şubesi müdirine muavenet ederler ve icabı halinde işbu vezâif-i fenniyyeyi ahvâl-i iklimiyye şubesi müdirinin talimatı dairesinde müstakilen icra ederler.

2- Maiyyetlerine verilen ikinci sınıf muavinleri vezâif-i fenniyyenin esna-yı ifâsında ahvâl-i iklimiyye ilminin bütün mesâil ve usulleriyle istinâs peyda etdirirler ve bu suretle onları tedricen müstakilen çalışır mütehasısın derecesine is'âd ederler.

3- Müdiriyet-i umumiyyenin emir üzerine müfettişlerin inzıam-ı muavenetiyle yeni ahvâl-i iklimiyye rasad merâkizi tesis ederler.

Madde 78- İkinci sınıf muavinler, İstanbul Dârülfünunu'nda veyahud ona müsâvi derecede Avrupa mekâtib-i aliyyesinden birinde ikmâl-i tahsil eylemiş ve ahvâl-i iklimiyye fenninde iktisâb-ı malumat etmiş Osmanlı mütebbilerinden olacaktır.

İkinci sınıf muavini olarak vezâif görürler ve kısm-ı fennî müdir-i sânisinin takrirlerinde bulunarak birinci sınıf muavinliği mevki ve memuriyetine geçmek için lazımgelen malumatı iktisab ederler. Birinci sınıf muavinlere vezâif-i fenniyyenin esna-yı icrasında muavenet ederler ve müdiriyet-i umumiyyenin talep ve ricası üzerine idare-i merkeziyyede tesis olunacak ahvâl-i iklimiyye rasad merkezinin rasadatını ifâ ederler. Bunun için ikinci sınıf muavinlere Encümen binası dahilinde yatak odaları tahsis olunur.

Madde 79- Birinci sınıf muavinlerin adedi ihtiyaca göre olacak ve her sene nezaret-i celile bu hususda teklifatda bulunacaktır. (9 uncu maddeye müracaat)

Madde 80- İkinci sınıf muavinlerin adedi birinci sınıf muavinlerin adedine ve ihtiyaca tâbiidir. Her birinci sınıf muavinine iki veya üç ikinci sınıf muavini verilecektir.

Madde 81- Ahvâl-i iklimiyye şubesi müdiri hastalık veya mezuniyet veya diğer bir vazife-i resmiyye dolayısıyla bulunmadığı zamanlar en kıdemli birinci sınıf muavini ana vekâlet eder.

Madde 82- Ahvâl-i iklimiyye şubesi memurîni Tedkikat-ı İklîmiyye Encümeni'nin mevadd-ı rasadiyyesini makâsid-i hususiyye-i ilmiyye için de istimal edebilirler. Mamâfih memurîn-i mumaileyhim işbu makâsid-i hususiyye-i ilmiyye ile sâât-i mesai zamanında iştigal etmeyecekleri gibi sâât-i mesai haricinde tahrir edecekleri mebahis-i ilmiyyenin müsveddesini müdiriyyet-i umumiyeye ibraz edeceklerdir. Kendisine ibraz olunan mebahis-i ilmiyyeyi Encümen'in salnâmesi için (2 madde 2 f ve 26 ıncı madde 4 f müracaat) hıfz etmek veya diğer bir risalede neşrine müsaade eylemek müdir-i umumînin cümle-i salahiyetindedir.

On Beşinci Fasıl: İstidlalat-ı Havaiyye Şubesi

Madde 83- İstidlalat-ı havaiyye şubesi Osmanlı ve ecnebî istidlalat-ı havaiyye rasad merâkizinden telgrafla vürud eden rasadat netayicine nazaran müdiriyyet-i umumiyenin talimatı dairesinde ahvâl-i havaiyyeyi en son ilmî esasata tevfikân evvelden keşf ve beyan etmek ve yevmî ahvâl-i havaiyye haritaları neşr eylemek vazifesiyle mükellefdir. Bu istidlalat-ı havaiyye asıl ahvâl-i iklimiyye fenninin mütemmim-i lazîmesini teşkil edüb aynı zamanda bilhassa umur-ı tayyaranıyye, seyr ü sefer, ziraat, tuz istihsâlâtında ehemmiyyet-i esasiyyeyi hâiz olduğundan işbu istidlalat-ı havaiyye şubesi müdiriyyet-i umumiyenin emriyle lüzumu bi't-tecrübe sabit olan fevâidden haricde vâki arzu ve metâlîbi de is'âf edecekdir.

Madde 84- Her günün istidlalat-ı havaiyyesinde istimal olunmak üzere ahvâl-i havaiyye hakkında yazılan telgraflar Anadolu'nun uzak yerlerinden Dersaadet'e lüzumu kadar süratle gelmediği bi't-tecrübe anlaşıldığından memâlik-i Osmaniyye istidlalat-ı havaiyye için dört istidlalat-ı havaiyye mıntıkasına tefrik olunur.

İnci istidlalat-ı havaiyye mıntıkası 1-12 müfettişlik mıntıkasını ihtiva eder. Anadolu (Toros dağlarının öbür tarafındaki cenub sahili haric olmak üzere)

İnci istidlalat-ı havaiyye mıntıkası 13-16 müfettişlik mıntıkasını ihtiva eder. (Suriye ve Anadolu'nun cenub sahili dahil olmak üzere)

İnci istidlalat-ı havaiyye mıntıkası 17-21 müfettişlik mıntıkasını ihtiva eder. (Irak)

İnci istidlalat-ı havaiyye mıntıkası 22-23 müfettişlik mıntıkasını ihtiva eder. (Hicaz ve Yemen)

Madde 85- Birinci istidlalat-ı havaiyye mıntıkası müdirinin makam-ı memuriyyeti İstanbul olub aynı zamanda diğer üç istidlalat-ı havaiyye menâtıkını da idare eder.

Ber vech-i âti memurinden mürekkebirdir.

- 1- İstidlalat-ı havaiyye şubesi müdiri (Aynı zamanda birinci istidlalat-ı havaiyye mıntıkası müdiri)
- 2- Müteaddid birinci sınıf muavin
- 3- Müteaddid ikinci sınıf muavin
- 4- Müteaddid telgrafçı

Madde 86- İkinci istidlalat-ı havaiyye mıntıkası müdiriyetinin makam-ı memuriyeti (Beyrutdur)

Ber vech-i âti memurinden mürekkebirdir.

- 1- İstidlalat-ı havaiyye mıntıkası müdiri
- 2- Bir birinci sınıf muavin
- 3- İki ikinci sınıf muavin
- 4- İki telgrafçı
- 5- Bir ressam
- 6- Bir kâtib

Madde 87- Üçüncü istidlalat-ı havaiyye mıntıkası müdirinin makam-ı memuriyeti Bağdad olub ikinci istidlalat-ı havaiyye şubesinde muharrer aynı memurinden mürekkebirdir.

Madde 88- Dördüncü istidlalat-ı havaiyye mıntıkası müdiriyetinin makam-ı memuriyeti San'a olub ikinci istidlalat-ı havaiyye şubesinde muharrer aynı memurinden mürekkebirdir.

Madde 89- İstidlalat-ı havaiyye şubesi müdirinin vezâifi ber vech-i âtidir:

- 1- Yevmî ahvâl-i havaiyye haritalarıyla bütün istidlalat-ı havaiyye mıntıkasından vürud eden fennî aylık raporları cem ve tedkik eder ve bu raporlardan istidlalat-ı havaiyye şubesinin umumî ve fennî aylık raporunu vücuda getirir. Bu raporla umum istidlalat-ı havaiyye menatıkından vürud eden ahvâl-i havaiyye haritalarını kısm-ı fennî müdir-i sânisine itâ eyler.
- 2- İkinci sınıf muavinlerin amelî vezâif ile ve istidlalat-ı havaiyyenin bütün mesâil ve usulleriyle istinâs peyda eylemelerine gayret eder. Ve birinci sınıf muavinliğine terfi' için öğrenilmesi iktiza eden malumatı öğretir.

3- Muhtelif istidlalat-ı havaiyye menâtıkıyla muhaberat-ı resmiyyeyi icra eder ve müdiriyet-i umumiyyenin talimatı dairesinde istidlalat-ı havaiyye şubesinin evrâk-ı mahsusasını hıfz eder ve her ay nihayeti kısm-ı fennî müdir-i sânisine zîr-i idaresinde bulunan şubedeki mesâ-i vakıayı ve mevadd-ı rasadiyyenin hesabında ve ahvâl-i havaiyye rasad merâkizinde veya rasıdlarında müsadif olduğu noksanları bildirir.

Madde 90- İstidlalat-ı havaiyye menâtıkı müdirlerinin vezâifi ber vech-i âtidir:

1- İstidlalat-ı havaiyye şubesi müdirinin talimatı dairesinde her gün vürud eden ahvâl-i havaiyye telgraflarıyla iştilgal ederek ertesi için istidlalat-ı havaiyyede bulunurlar.

2- Yevmî ahvâl-i havaiyye haritalarını tanzim ederler ve bu yaptıkları haritaları temize çekdirirler. Ve birçok nüshalar vücuda getirirler ve sevk etdirirler.

3- Müdiri bulunduğu mıntıkanın bütün ahvâl-i havaiyye rasad merâkizine istidlalat-ı havaiyye telgraflarını tahrir ederler. İcâbı halinde müdiriyet-i umumiyye tarafından irâe olunan Osmanlı limanlarına fırtına ihbariyye telgrafları keşide ederler ve makamat-ı resmiyye tarafından hava-yı muhtemel hakkında irâd olunan suallere telgraf veya telefonla cevab verirler.

4- Muavinleriyle birlikde mıntıkları merâkizinden vürud eden mevadd-ı rasadiyyeyi hesap ederek ilmî bir aylık raporuna kalb ve ifrâğ ve istidlalat-ı havaiyye şubesi müdirine irsal ederler. Bu rapora o ayın bütün ahvâl-i havaiyye haritaları terfîk ve ilave olunmalıdır.

5- İktiza eden vezâif-i ilmiyyeyi irâe ve tarif ederek ikinci sınıf muavinlerini esaslı surette tâlim ve tedris ederler.

6- İstidlalat-ı havaiyye mıntikasının evrâkını hıfz ederler ve her ay nihayeti istidlalat-ı havaiyye şubesi müdirine zîr-i idarelerinde bulunan şubedeki mesai-i vakıayı ve mevadd-ı rasadiyyenin hesabında ve ahvâl-i havaiyye rasad merâkizinde veya rasıdlarında keşf eyledikleri noksanları vesaireyi bildirirler.

Madde 91- Birinci sınıf muavinlerin vezâifi ber vech-i âtidir:

1- Vezâif-i fenniyyenin esna-yı icrasında istidlalat-ı havaiyye mıntıkası müdirine muavenet ederler ve icabı halinde işbu vezâif-i fenniyyeyi istidlalat-ı havaiyye mıntıkası müdirinin talimatı dairesinde müstakilen ifâ ederler.

2- Maiyyetlerinde bulunan ikinci sınıf muavinleri vezâif-i fenniyyenin esna-yı ifâsında istidlalat-ı havaiyye ilminin bütün mesâil ve usulleriyle istinâs peyda etdirirler ve bu suretle onları tedricen müstakilen çalışır mütehassisîn derecesine is'âd ederler.

3- Müdiriyet-i umumiyyenin emir üzerine müfettişlerin inzımam-ı muavenetiyle istidlalat-ı havaiyye için yeni rasad merâkizi tesis ederler.

Madde 92- İkinci sınıf muavinler İstanbul Dârülfünunu'nda veyahud ona müsâvî derecede Avrupa mekâtib-i aliyyesinden birinde ikmâl-i tahsil eyleyerek istidlalat-ı havaiyye fenninde iktisâb-ı malumat eylemiş Osmanlı mütetebbilerinden olacaktır.

İkinci sınıf muavini olarak âmelî vezâif görürler ve kısm-ı fennî müdir-i sânisinin takrirlerinde bulunarak birinci sınıf muavinliği mevki' ve memuriyetine geçmek için lazımgelen malumatı iktisâb ederler. Birinci sınıf muavinlere vezâif-i fenniyyenin esna-yı icrasında muavenet ederler. Ve müdiriyet-i umumiyyenin talep ve ricası üzerine idare-i merkeziyyede tesis olunacak ahvâl-i havaiyye rasad merkezinin rasadatını icra ederler. Bunun için ikinci sınıf muavinlere Encümen binası dahilinde yatak odaları tahsis olunur.

Madde 93- Telgrafcılar, her istidlalat-ı havaiyye mıntıkası müdiriyetinde tesis olunacak telgraf merkezini kemâl-i dikkatle istimâl etmek merâkizden vürud eden ahvâl-i havaiyye telgraflarını ahz eylemek, istidlalat-ı havaiyye telgraflarıyla fırtına ihbar telgraflarını keşide etmek vesair telgrafcılığa aid hidematı kemâl-i dikkat ve ihtimam ile ifâ eylemek vâzifesiyle mükellefdir.

Madde 94- Ressamlar 2, 3, 4 üncü istidlalat-ı havaiyye menâtıkı müdiriyetlerinde ifâsı iktiza eden vezâif-i tersimiyyeyi istidlalat-ı havaiyye mıntıkası müdirinin talimatı dairesinde büyük bir dikkat ve nezâfetle ifâ etmek vazifesiyle mükellefdir.

Madde 95- Kâtibler 2, 3, 4 üncü istidlalat-ı havaiyye menâtıkı müdiriyetlerinde ifâsı iktiza eden vezâif-i tahririyyeyi istidlalat-ı havaiyye mıntıkası müdirinin talimatı dairesinde büyük bir dikkat ve nezâfet ile ifâ etmek vazifesiyle mükellefdir.

Madde 96- Muhtelif istidlalat-ı havaiyye menâtıkı yekdiglerini müteakib tesis olunacağından yeni tesis olunan istidlalat-ı havaiyye mıntıklarında birinci istidlalat-ı havaiyye mıntıkasında yani İstanbul'da idare-i merkeziyyede esaslı suretde talim ve tedris edilen memurîn ifâ-yı vazife edeceklerdir. Binaenaleyh birinci istidlalat-ı havaiyye mıntıkasında birinci ve ikinci sınıf muavinlerle telgrafcıların adedi ihtiyaca göre olacak ve her sene nezaret-i celileye bu hususda teklifatda bulunacaktır. (9 uncu maddeye müracaat)

Madde 97- İstidlalat-ı havaiyye şubesi müdiri hastalık veya mezuniyet veya diğer bir vazife-i resmiyye dolayısıyla bulunmadığı zamanlar birinci sınıf muavini ana vekâlet eder.

Madde 98- 2, 3, 4 üncü istidlalat-ı havaiyye menâtıkı müdirleri, hastalık, mezuniyet veya diğer bir vazife-i resmiyye dolayısıyla gayubetinde birinci sınıf muavinleri ana vekâlet ederler.

Madde 99- İstidlalat-ı havaiyye şubesi memurîn-i fenniyyesi tedkikat encümeninin mevadd-ı rasadiyyesini makâsid-i hususiyye-i ilmiyye için de istimal edebilirler. Mamâfih memurîn-i mumaileyhim işbu makâsid-i ilmiyye-i hususiyye ile sâât-ı mesai zamanında

iştiğal etmeyecekleri gibi sâât-ı mesai haricinde tahrir edecekleri mübahasat-ı ilmiyyenin müsveddesini müdiriyet-i umumiyyeye ibraz edeceklerdir. Kendisine ibraz olunan mebahis-i ilmiyyeyi Encümen'in salnâmesi için (4 madde fıkra 3 ve 2 inci madde 4 f) hıfz etmek veya diğer bir risalede neşrine müsaade eylemek müdir-i umumînin cümle-i salahiyetindedir.

On Altıncı Fasl: Ahvâl-i İklîmiyye Miyahiyye Şubesi

Madde 100- Ahvâl-i iklimiyye-i miyahiyye şubesi, ahvâl-i miyahiyye rasad merâkizinden vürud eden rasadat netayicine ve memur-ı fennîlerinin tedkikat-ı mütemmimelerine nazaran müdiriyet-i umumiyyenin talimatı dairesinde bir taraftan iklim ve diğer taraftan memâlik-i Osmaniyye ebhâr ve enhâr ve gölleri arasındaki münasebat-ı müteakabileyi tedkik etmek vazifesiyile mükellefdir.

Bu tedkikat-ı iklimiyyenin mâ-ba'd ve hitamı olduğundan lazım olub aynı zamanda birçok umur-ı nafiada, umur-ı tayyaranıyyede seyr-i seferde, Osmanlı sularındaki balıkçılıkta esas fennî vazifesini göreceğinden işbu ahvâl-i iklimiyye şubesi müdiriyet-i umumiyyenin emriyle lüzumu bi't-tecrübe sabit olan fevâidden haricen vukubulacak arzu ve metâlîbi de is'âf edecektir.

Madde 101- Ahvâl-i iklimiyye-i miyahiyye şubesi ifâ edeceği vezâif ve istimal edeceği usullere tevfikân üç tâlî şubeye ayrılır.

1 inci tâlî şube, enhâr-ı Osmaniyye'nin ahvâl-i iklimiyye-i miyahiyyesi

2 inci tâlî şube, Osmanlı göllerinin ahvâl-i iklimiyye-i miyahiyyesi

3 üncü tâlî şube, ebhâr-ı Osmaniyye'nin ahvâl-i iklimiyye-i miyahiyyesi

Madde 102- Ahvâl-i iklimiyye miyahiyye şubesi müdiri aynı zamanda enhâr-ı Osmaniyye'nin ahvâl-i iklimiyye-i miyahiyyesi şube-i tâliyyesi müdiridir.

Madde 103- Ahvâl-i iklimiyye-i miyahiyyesi şubesi müdirinin vezâifi ber vech-i âtidir:

1- Her üç şube tâliyyenin vezâif-i fenniyyelerini idare eder ve işbu üç şube-i tâliyyenin aylık raporlarını cem' ve tedkik eder ve bu raporlardan ahvâl-i iklimiyye-i miyahiyye şubesinin umumî ve fennî aylık raporunu vücuda getirerek bu raporu kısm-ı fennî müdir-i sânisine itâ eder.

2- Her üç şube-i tâliyyedeki ikinci sınıf muavinlerin amelî vezâif ile ve ahvâl-i iklimiyye-i miyahiyye ilmînin bütün mesâil ve usulleriyle istinâs peyda eylemelerine gayret eder ve birinci sınıf muavinliğe terfî için öğrenmeleri elzem olan malumatı öğretir.

3- Her ay nihayeti kısm-ı fennî müdir-i sânisine zîr-i idaresinde bulunan şubedeki

mesai-i vakıa ile mevadd-ı rasadiyyenin hesabında ve ahvâl-i iklimiyye-i miyahiyye rasad merâkizinde veyahud rasıdlarında keşf eylediği noksanlar vesaire hakkında malumat verir.

Madde 104- Her şube-i tâliyye ber vech-i zîr memurından mürekkebdır:

- 1- Şube-i tâliyye müdiri
- 2- Müteaddid birinci sınıf muavin
- 3- Müteaddid ikinci sınıf muavin

Madde 105- Şube-i tâliyye müdirlerinin vezâifi ber vech-i âtıdır:

1- Ahvâl-i miyahiyye rasad merâkizinden vürud eden mevadd-ı rasadiyye ile hesabat şubesinden verilen aylık cedvellerini muavinlerinin inzımam-ı muavenetiyle hesap ederler. Esna-yı hesabda iklim ile ahvâl-i miyah beyninde mevcut olan tesirat-ı mütekâbile-i kesireyi en yeni fennî usullerle tedkik ederler.

2- Müdiriyyet-i umumıyye tarafından lüzum görüldüğü halde ahvâl-i iklimiyye-i miyahiyye rasad merâkizinden vürud eden mevadd-ı rasadiyye muhteviyatını bizzat mahal-i mahsusunda tedkikat-ı fenniyyede bulunub itmâm ederler.

3- İkinci sınıf muavinlere iktiza eden vezâif-i fenniyyeyi irâe ve tarif eyleyerek esaslı ve ilmî talim ve tedrislerine dikkat ederler.

4- Her ay nihayetinde fennî bir aylık raporu tanzim ederek ahvâl-i iklimiyye-i miyahiyye şubesi müdirine verirler.

5- Her ay nihayeti ahvâl-i iklimiyye-i miyahiyye şubesi müdirine zîr-i idarelerinde bulunan şubedeki mesai-i vakıa ile mevadd-ı rasadiyye hesabında ve ahvâl-i iklimiyye-i miyahiyye rasad merâkizinde veya rasıdlarında keşf eyledikleri noksanlar vesaire hakkında malumat verirler.

Madde 106- Birinci sınıf muavinlerin vezâifi ber vech-i âtıdır:

1- Vezâif-i fenniyyenin esna-yı ifâsında maiyyetlerinde buldukları şube-i tâliyye müdirine muavenet ederler. Ve icabı işbu vezâif-i fenniyyeyi şube-i tâliyye müdirinin talimatı dairesinde müstakilen ifâ ederler.

2- Maiyyetlerine verilen ikinci sınıf muavinleri vezâif-i fenniyyenin esna-yı ifâsında ahvâl-i iklimiyye-i miyahiyyenin bütün mesâil ve usulleriyle istinâs peyda etdirirler. Ve bu suretle onları tedricen müstakilen çalışır mütehassisîn derecesine is'âd ederler.

3- Müdiriyyet-i umumıyyenin emri üzerine müfettişlerin inzımam-ı muavenetiyle yeni ahvâl-i iklimiyye-i miyahiyye merâkizi tesis ederler.

Madde 107- İkinci sınıf muavinler, İstanbul Dârülfünunu'nda veyahud ona müsavî derecede Avrupa mekâtib-i aliyyesinden birinde ikmâl-i tahsil eyleyerek ahvâl-i iklimiyye-i miyahiyye fenninde iktisâb-ı malumat eylemiş Osmanlı mütetebbilerinden olacaktır. İkinci sınıf muavinini olarak amelî vezâif görürler. Ve kısm-ı fennî müdir-i sânisinin takrirlerinde bulunarak birinci sınıf muavinliği mevki' ve memuriyetine geçmek için lazımgelen malumatı iktisâb ederler. Ve müdiriyet-i umumiyyenin taleb ve ricası üzerine idare-i merkeziyyede tesis olunacak ahvâl-i iklimiyye-i miyahiyye rasad merkezinin rasadatını ifâ ederler. Bunun için ikinci sınıf muavinlere Encümen binası dahilinde yatak odaları tahsis olunur.

Madde 108- Birinci ve ikinci sınıf muavinlerin adedi ihtiyaca göre olacak ve her sene nezaret-i celileye bu hususda teklifatda bulunacaktır. (Madde 9'a müracaat)

Madde 109- Ahvâl-i iklimiyye-i miyahiyye şubesi müdiri, hastalık mezuniyet veya diğer bir vazife-i resmiyye dolayısıyla bulunmadığı zamanlar şûabat-ı tâliyye müdirlerinin en kıdemlisi ana vekâlet eder.

Madde 110- Şube-i tâliyye müdiri hastalık, mezuniyet veya diğer bir vazife-i resmiyye dolayısıyla bulunmadığı zamanlar mezkur şube-i tâliyyenin en kıdemli birinci muavinini ana vekâlet eder.

Madde 111- Ahvâl-i iklimiyye-i miyahiyye şubesi memurîni Tedkikat-ı İklîmiyye Encümeni'nin mevadd-ı rasadiyyesini makâsid-i hususiyye-i ilmiyye için de istimal edebilirler. Mamâfih memurîn-i mumaileyhim işbu makâsid-i ilmiyye ile resmî sâât-ı mesai zamanında iştigal etmeyecekleri gibi sâât-ı mesai haricinde tahrir edecekleri mebâhis-i ilmiyyenin müsveddesini müdiriyet-i umumiyyeye ibraz edeceklerdir. Kendisine ibraz olunan mebâhis-i ilmiyyeyi Encümen'in salnâmesi (4 üncü madde fıkra 2, 26 ıncı madde fıkra 4) için hıfz veya diğer bir risalede neşrine müsaade eylemek müdir-i umumînin cümle-i salahiyetindedir.

Madde 112- Şoför, müdiriyet-i umumiyyenin evâmiri dairesinde müdir-i umumînin otomobilini sevk etmek ve otomobili temiz ve muntazam bulundurmak, ve ufak tefek tamirat ve termimatı süratle yapmak vazifesiyle mükellefdir.

Madde 113- Telefoncu, müdiriyet-i umumiyyenin talimatı dairesinde Encümen binasında bulunan telefonda hizmet eylemek vazifesiyle mükellefdir.

Madde 114- Hademe, idare memurunun evâmîr ve talimatı dairesinde Encümen binasının tahâret, nezâfet, teshinat ve tenviratına bakmak ve müdiriyet-i umumiyyenin emriyle Encümen memurînine seyahat-ı resmiyyelerinde refakat etmek vazifesiyle mükellefdirler.

Madde 115- Hademenin adedi ihtiyaca göre olacak ve her sene bu hususda nezaret-i celileye teklifatda bulunacaktır.

Kısm-ı Sâlis: Sâât-ı Mesâi, Mezuniyet, Maaşat⁷⁰

Madde 116- Encümen binası dahilinde ikâmet eden hademe için sâât-ı hizmet yazın (1 Nisan-30 Eylül) sabahleyin saat sekizden bade'z-zeval (4,30) a kadar ve kışın (1 Teşrin-i evvel-31 Mart) sabahleyin saat (8,30) dan badezzeval beşe kadardır.

Madde 117- Encümen binası haricinde ikâmet eden hademe için sâât-ı hizmet yazın (1 Nisan-30 Eylül) sabahleyin (8,30) dan bade'z-zeval dörde kadar ve kışın (1 Teşrin-i evvel-31 Mart) sabahleyin dokuzdan bade'z-zeval (4,30) a kadardır.

Madde 118- Şoförün yevmî saat hizmetini günün ihtiyacatına nazaran müdir-i umumî tayin eder. Mümkün merteye yevmî sekiz saati tecavüz etmeyecektir.

Madde 119- Encümen'in merkez-i umumîsinde müstahdem kâffe memurînın telefoncu dahi dahil olduğu halde sâât-ı mesaisi yazın (1 Nisan-30 Eylül) öğleden evvel (9-12) ye kadar ve öğleden sonra (1-4) e kadardır. Kışın (1 Teşrin-i evvel-31 Mart) öğleden evvel (9,30-12,30) a kadar ve öğleden sonra (1,30-4,30) a kadardır.

Madde 120- Dersaadet'de idare-i merkeziyyede müstahdem kâffe memurîn 119 uncu maddede tasrih olunan sâât-ı mesâi zamanlarına tamamıyla riayet etmeğe mecburdurlar. Müdiriyet-i umumiyyenin emri üzerine yapılan kontrolde bir memurun bila-mazeret vazifesine devam etmediği tebeyyün etdiği takdirde müdiriyet-i umumiyyenin kıst-el-yevm yapmağa salahiyeti vardır. Bundan da hilâfî'l-intizâr memûl olan netice hasil olmadığı takdirde müdiriyet-i umumiyye nezaret-i celileye memurîn-i mumaileyhimin hakk-ı terakkiden mahrum edilmesini veyahud vazifesini ale-d-devam ihmal eden memurun azlini arz ve talep eder.

Madde 121- 2, 3, 4 üncü istidlalat-ı havaiyye menâtikında yevmî sâât-ı mesai müdir-i umumînin inzıam-ı muvafakatıyla istidlalat-ı havaiyye mıntıkası müdiri tayin eder. İstidlalat-ı havaiyye mıntıkası müdiri memurînın tayin olunan sâât-ı mesaiye riayet etmesi keyfiyetinden mesuldur.

Madde 122- Müfettişler makam-ı memuriyetlerinde ifâ-yı vazife etdikleri zaman yevmî sâât-i mesaieleri öğleden evvel (9-12) ve öğleden sonra (1-4) e kadardır. Aynı sâât-ı mesai müfettişlere terfîk olunan kâtibler hakkında da cârîdir.

Madde 123- Bazı ahvâl-i mücbîre-i istisnaiyyede müdir-i umumînin Encümen'in bi'l-cümle memurîn ve müstahdemînden sâât-ı mesaiden fazla olarak çalışmalarını talep etmeğe hakkı vardır. Bu fazla sâât-i mesai için memurîn-i mezkureye ayrıca ücret verilmez.

70 Orijinal metnin bu kısmında alt başlıklar olarak yer alması gereken 17. ve 18. fasıl başlık isimleri sehven yazılmayarak 19. fasıl başlığına kadar devam edilmiştir.

Madde 124- Seyahat-i resmîyyede bulunan Encümen memurîni hiçbir sâât-i mesaiye tâbîi değildir. Mamâfih kendilerine gösterilen emniyet ve itimada layık olduklarını isbât eylemeleri ve zamanlarını vazifeye hasr etmeleri kendilerinden intizâr olunur.

On Dokuzuncu Fasl: Mezuniyet

Madde 125- Encümen'in bi'l-cümle memurîn ve müstahdemînine her sene muayyen bir müddetle mezuniyet verilir. Bu mezuniyetin müddeti, memurun ifâ ettiği vazife ile ifâ-yı hizmet ettiği senelerin mikdarına tâbiidir. Bütün teferruatıyla âtîdeki mezuniyet cedveli tanzim olunmuşdur.

Her Sene Verilecek Mezuniyet

Memuriyet	1-3 üncü senesine kadar	4-6 senesine kadar	7 inci ve anı müteakib seneler
1- Müdür-i Umumî	Hafta 8	Hafta 9	Hafta 10
2- Müdür-i sâniler	Hafta 7	Hafta 7 ½	Hafta 8
3- Ahvâl-i iklimiyye, istidlalat-ı havaiyye, ahvâl-i iklimiyye-i miyahiyeye şubeleri müdirleri ile ahvâl-i iklimiyye-i miyahiyeye şube-i tâliyyeleri müdirleri ve 2, 3, 4 üncü istidlalat-ı havaiyye menâtı-kı müdirleri	Hafta 6	Hafta 6 ½	Hafta 7
4- Birinci sınıf muavin-i fennîler ile baş müfettiş müdiriyet-i umumiyye kalemi baş kâtibi ve kısm-ı idarî müdiri	Hafta 5	Hafta 5½	Hafta 6
5- İkinci sınıf muavin-i fennîler, müfettişler, müdiriyet-i umumiyye kalemi mümeyyizleri, evrâk ve kütübhane memurları	Hafta 4	Hafta 4½	Hafta 5
6- Müfettiş muavinleri, hesap memurları, ressamlar, makinistler, müdiriyet-i umumiyye kaleminde Almanca yazı makinesi kâtibleri, idare memuru	Hafta 3	Hafta 3½	Hafta 4
7- Müdiriyet-i umumiyye kalemi Türkçe kâtibleri kuyudat şubesi kâtibleri 2, 3, 4 üncü istidlalat-ı havaiyye mıntkaları kâtibleri, müfettiş kâtibleri, şoför, telefoncu	Hafta 2	Hafta 2½	Hafta 3
8- Hademe	Hafta 1	Hafta 1½	Hafta 2

Madde 126- Müdiriyet-i umumiyye, memurîn ve müstahdemînin 125 inci madde mucibince hakkı olan mezuniyet zamanını, her senenin Kanun-ı sâni içtimasında tayin eder. Memurîn ve müstahdemînin bu babda metâlib-i mahsusaları olduğu halde nazar-ı itibara alınır. Bu metâlibat, her senenin bir Kanun-ı sâni'si'ne kadar müdiriyet-i umumiyyeye tahrîren arz olunacaktır.

Madde 127- İstanbul'da ve Avrupa'da erbâb-ı fen ve ihtisas ile müzakerat lazıme-i feniyyede bulunabilmeleri için 2, 3, 4 üncü istidlalat-ı havaiyye memurîn-i feniyyesine

her iki senede bir 125 inci madde mucibince istihkakları olan mezuniyet müddetleri temdid edilir. Her iki senede bir vukubulacak bu temdid-i mezuniyet ber vech-i âfî vukubulur.

- 1- 2 inci istidlalat-ı havaiyye müdiriyetinde 2 hafta
- 2- Üçüncü Bağdad istidlalat-ı havaiyye müdiriyetinde 6 hafta
- 3- Dördüncü San'a istidlalat-ı havaiyye müdiriyetinde 6 hafta

Madde 128- Encümen memurîn ve müstahdemîninden biri ahvâl-i sıhhiyye veya sâir esbâb dolayısıyla mezuniyet-i mahsusaya veyahud mezuniyet müddetinin temdidine ihtiyacı olduğu halde bu hususda bir istidâ' ve icabında bir tabib raporunu leffen müdiriyet-i umumiyeye itâ eyler.

Madde 129- Her memura müddet-i mezuniyeti esnasında diğer bir memur tarafından vekâlet olunur. Bu vekâlet işbu talimatnâme ile tayin edilmemiş ise müdir-i umumî icâb eden vekili tayin eder.

Madde 130- Bir vazifenin azâmî on hafta müddet-i vekâletle idaresi için ayrıca ücret verilmez.

Yirminci Fasl: Maaşât

Madde 131- Encümen memurîn ve müstahdemîninin maaşâtı mumaileyhimin ifâ eyledikleri vazifeye ve malumatlarının derecesiyle ifâ-yı hizmet eyledikleri senelerin mikdarına tâbiidir. Her memur terfi ettiği zaman yeni memuriyetinin en aşığı maaşından başlar. Bütün teferruatıyla zîrdeki maaşât listesi tanzim olunmuşdur.

Maaşât

Memuriyet	1-3 senesine kadar	4-6 senesine kadar	7-9 senesine kadar	10 uncu ve onu müteâkib seneler
1- Müdür-i Umumî	100 lira	120 lira	140 lira	160 lira
Memurîn-i Fenniyye				
2- Kısım-ı Fennî Müdür-i Sânisî	75 lira	82,50 lira	90 lira	97,50 lira
3- Ahvâl-i iklimiyye, istidlalat-ı havaiyye ve ahvâl-i iklimiyye-i miyahiyye şubeleri müdirleri	55 lira	60 lira	65 lira	70 lira
4- Ahvâl-i iklimiyye-i miyahiyye şûabat-ı tâliyyesi müdirleriyle 2, 3, 4 üncü istidlalat-ı havaiyye menâtıkı müdirleri	45 lira	48 lira	51 lira	54 lira
5- Birinci sınıf muavin-i fennîler	35 lira	38 lira	40 lira	42 lira
6- İkinci sınıf muavin-i fennîler	25 lira	28 lira	30 lira	32 lira
Memurîn-i İdariyye ve Müstahdemîn				
7- Kısım-ı idarî müdir-i sânisî	45 lira	50 lira	53 lira	55 lira
8- Baş müfettiş	35 lira	38 lira	40 lira	42 lira
9- Müdiriyyet-i umumiyeye kalemi başkâtibi ve idarî şubeler müdirleri	28 lira	31 lira	33 lira	35 lira
10- Müfettişler	24 lira	28 lira	31 lira	33 lira
11- Müdiriyyet-i umumiyeye kalemi Türkçe kâtibleri ve evrâk kütübhane memurları	20 lira	23 lira	25 lira	27 lira
12- Müfettiş muavinleri	18 lira	20 lira	22 lira	23 lira
13- Hesab memurları, ressam, makinistler ve muhasibler, idare memuru ve Almanca yazı makinesi kâtibi	15 lira	18 lira	21 lira	24 lira
14- Şoför	12 lira	15 lira	18 lira	20 lira
15- Müdiriyyet-i umumiyeye kaleminde Türkçe kâtibi ve kuyudat kaleminde kâtib ve telgrafçı	10 lira	12 lira	14 lira	15 lira
16- Telefoncu	8 lira	9 lira	10 lira	11 lira
17- 2, 3, 4 üncü istidlalat-ı havaiyye müfettişliklerinde müstahdem kâtibler	5 lira	6 lira	7 lira	8 lira
18- Hademe	4 lira	5 lira	6 lira	7 lira

Madde 132- 131 inci maddede zikr olunan tezâyüd-i maaş ancak memurînün vazifelerini mükemmelen ifâ etdikleri takdirde vukubulacaktır. Bu tezyid-i maaş kendilerini daha ziyade gayretle ifâ-yı vazifeye teşvik ve tergiib içündür.

Maarif Nezaret-i Celilesi, ifâ-yı vazifede ihmal ve tekâsül gösteren memurînün maaşâtına, müdir-i umumînin işârı üzerine 1-2 yahud üç sene zam yapmayabilir. 6 ıncı sene-i memuriyeti nihayetinde de tezyid-i maaşa nail olamayan memurun azli iktizâ eder.

Maarif Nezaret-i Celilesi, müdir-i umumînin umur ve idaresinden memnun olmayarak kendisini 131 inci maddede zikr olunan tezyid-i maaşdan mahrum etmeği lazım ad eyleyecek olur ise bu tedbir o devre memuriyyetinin hitamında müdir-i umumînin infisalini mucibdir.

Madde 133- Müdiriyyet-i umumiyenin talep ve ricası üzerine idare-i merkeziyyede bulunan, ahvâl-i iklimiyye, ahvâl-i havaiyye, ahvâl-i iklimiyye-i miyahiyye rasad merkezinde

icra-yı rasadat edecek olan ikinci sınıf muavinlere 131 inci maddede zikr olunan maaşdan başka Encümen binası dahilinde bila-ücret bir ikametgâh verilir.

Madde 134- Encümen binası taht-ı nezaretde bulunduracak ve bina dahilinde ikamete mecbur memurine hizmet edecek hademeye 131 inci maddede zikr olunan maaşdan başka Encümen binası dahilinde bila-ücret bir ikametgâh verilir.

Madde 135- 2 inci, 3 üncü, 4 üncü istidlalat-ı havaiyye menâtıkı memurîn-i fenniyyesine yani mezkur mıntıklar müdirleriyle birinci ve ikinci sınıf muavinlerine temin-i maişet için fazla masarif ihtiyar eylediklerinden ve sıhhatleri daha ziyade mehâlîke maruz olduğundan 131 inci madde zikr olunan maaşlarına ayrıca bir zam-ı mahsus icra edilir.

İşbu zamâim ber vech-i âtîdir:

İkinci Beyrut istidlalat-ı havaiyye mıntıkası memurînine maaşın yüzde yirmisi

Üçüncü Bağdad istidlalat-ı havaiyye mıntıkası memurînine maaşın yüzde ellisi

Dördüncü San'a istidlalat-ı havaiyye mıntıkası memurînine maaşın yüzde yetmiş beşi

Madde 136- Encümen memurîn ve müstahdemîninin seyahat-i resmîyeleri, diğerk bir mahalle yapılan adi seyahatden olmayub bazı rasad merâkizinde ihtiyaca göre, uzun veya kısa bir müddet tevakkuf olunmak icâb edeceğinden seyahatde bulunan memurîn ve müstahdemîn kilometre hesabıyla harcırah almayub kendilerine vapur, şimendüfer, araba ve bargir masarif-i nakliyyesinden maada mesken ve yiyecek tedariki için maaşları nisbetinde yevmiyye itâ olunur.

İtâ olunacak yevmiyyenin mikdarı zırde münderic liste ile tayin ve tesbit olunmuşdur.

Mahiyye 100 lira ve daha ziyade maaş ashabına seyahat-i resmîyyede verilecek yevmiyye mikdarı 1,50 lira-yı Osmanî

Mahiyye 50 ila 100 lira maaş ashabına seyahat-i resmîyyede verilecek yevmiyye 1,25 lira-yı Osmanî

Mahiyye 40 ila 50 lira maaş ashabına seyahat-i resmîyyede verilecek yevmiyye 1 lira-yı Osmanî

Mahiyye 30 ila 40 lira maaş ashabına seyahat-i resmîyyede verilecek yevmiyye 75 guruş

Mahiyye 18 ila 30 lira maaş ashabına seyahat-i resmîyyede verilecek yevmiyye 50 guruş

Mahiyye 18 liradan aşağı maaşât ashabına seyahat-i resmîyyede verilecek yevmiyye 30 guruş

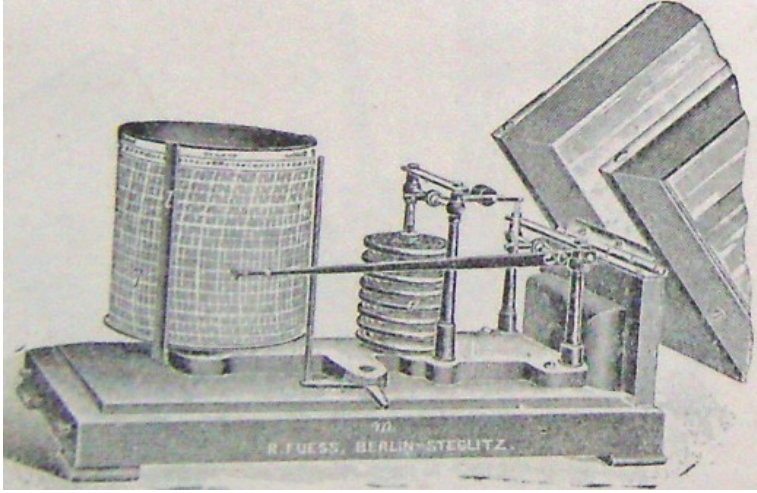
Madde 137- Bir gün zarfında icrası mümkün ve akşam avdet kâbil olan seyahat-ı resmiyye için Encümen memurîn ve müstahdemîni yalnız masarif-i nakliyye ücretini alırlar. Yevmiyye almazlar.

Madde 138- Seyahat-i resmiyye esnasında yolcunun emr ve iâşesi râkîb olduğu vapurun bilet ücretinde dahil ise o halde mezkur vapurla seyahat ettiği müddet için yevmiyye almaz.

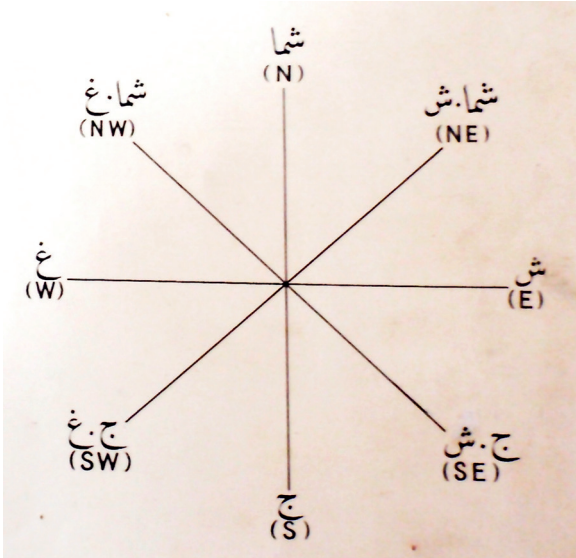
Madde 139- Her memur icra ettiği seyahat hakkında kendisini seyahate gönderen amirine tahriren bir rapor itâ edecektir. Bu rapordan her gün ifâ edilen vezâif tamamıyla ta'dad ve tasvir olunacaktır. Bu rapor veya plan masarif-i nakliyyenin müfredat pusulasını da ihtiva edecektir.

EK II

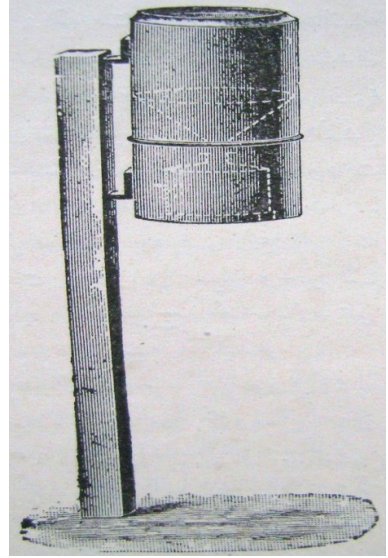
Rasad Merkezlerine Mahsus Talimatnâme'den Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü Arşivi'nden Alet ve şema Resimleri

1. Hava sıcaklığını otomatik kaydeden termograf (s.27)

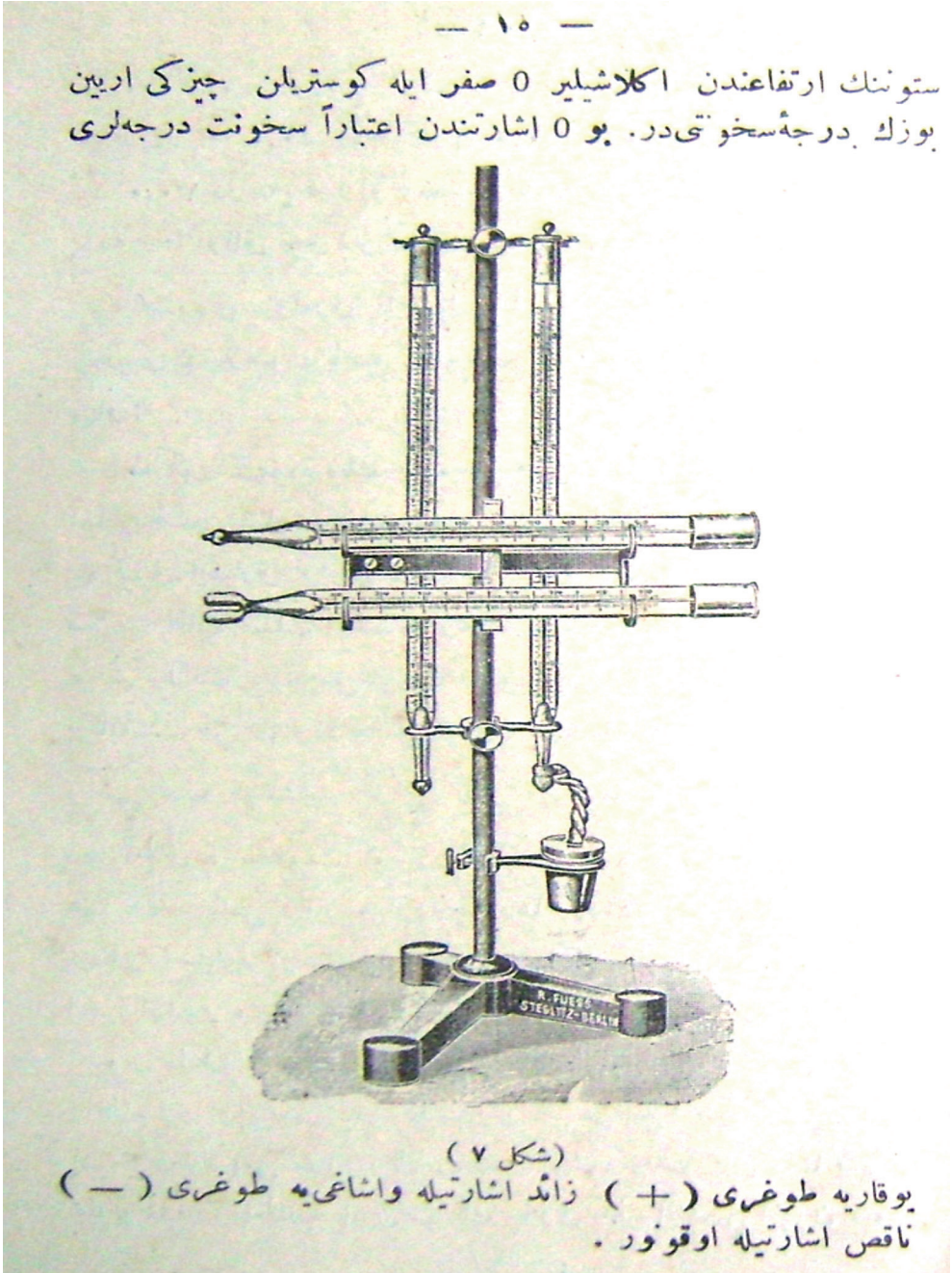

2. Rüzgar Yönü şeması

3. Yağmur ölçer (s.36)

(B.Ü. Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü Arşivi)

4. *Rasad Merkezlerine Mahsus Talimatnâme*'de asgarî ve azamî termometrelerin nasıl okunacağını anlatan sayfa örneği (s. 15).

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

KAYNAKÇA / BIBLIOGRAPHY

Arşiv kaynakları / Archival Sources

T. C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Bâbîâli Evrak Odası (BEO): 4514/338537.

Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Seyrüsefer Müdüriyeti (DH.EUM.SSM): 61/32, 33/65.

Dahiliye Nezareti İdare-i Umumiye (DH.İ.UM): 19-2/1-23.

İrade Tasnifi Dosya Usulü İradeler (İ.DUİT): 54/77.

Maarif Nezareti Evrak Odası (MF.VRK): 46/37.

Maarif Nezareti, İstatistik Kalemi (MF.İST): 52/4.

Maarif Nezareti, Mektubî Kalemi (MF.MKT): 1237/53, 1230/17, 1223/80, 1219/47, 1224/5, 1227/40, 1226/39, 1229/30, 1223/17.

Maarif Nezareti, Muhasebe Kalemi (MF.MH): 2289/10, 2289/68, 2284/5, 2300/120, 2285/124, 2351/98, 2358/54.

Maarif Nezareti Tedrisât-ı Âliye İdaresi (MF.ALY): 105/94, 104/49, 107/53, 115/116, 124/100, 125/88, 125/83, 128/31, 126/91, 129/9.

Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü Arşivi

Dr. Obst'un Maarif Nezareti Tedkikat-ı İklimiyye Encümeni Anteti altında hazırladığı 6 maddelik tarihsiz ilannâme.

Heybeli Ada Rasıdı Hüseyin Efendi'nin Tedkikat-ı İklimiyye Encümeni'ne gönderdiği 20 Temmuz 1918 (1334) tarihli rapor.

Keşan Rasıdı Mustafa Bey'in Tedkikat-ı İklimiyye Encümeni'ne gönderdiği 1 Ocak 1918 (1334) tarihli rapor. 1918 Ocak Ayı Edirne Gözlem Defteri.

Basılı Kaynaklar / Printed Sources

Akyıldız, Ali. *Osmanlı Dönemi Tahvil ve Hisse Senetleri*. İstanbul: Türk Ekonomi Bankası, 2001.

Akyol, İbrahim Hakkı. "Son Yarım Asırda Türkiye'de Coğrafya-II." *Türk Coğrafya Dergisi* 2 (1943): 121-136.

Aynı, Mehmed Ali. *Darülfünûn Tarihi*. Hazırlayan Aykut Kazancıgil. İstanbul: Kitabevi, 2007.

Ceylan, Mehmet Akif. "Türkiye Coğrafyasına Katkıda Bulunan Yabancı Bilim Adamları: E. Obst, Th. LeFebvre ve E. Chaput." *Avrasya İncelemeleri Dergisi (AVİD)* II/1 (2003): 311-351.

Devlet-i Osmaniyye'nin 1334 Sene-i Maliyyesi'ne Mahsus Bütcesidir. İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1334 [1918].

- Dizer, Muammer. "Türkiye'de Meteoroloji." *Bilim Tarihi* 21 (1993): 3-19.
- _____. "Osmanlı'da Rasathaneler." *Fatih'ten Günümüze Astronomi: Prof. Dr. Nüzhet Gökdoğan Sempozyumu – 7 Ekim 1933*, 27-68. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi, 1994.
- _____. "Rasathane-i Âmire." *Bilim Tarihi* 16 (1993): 3-11.
- Dölen, Emre. "II. Meşrutiyet Dönemi'nde Darülfünun." *Osmanlı Bilimi Araştırmaları* 10, 1 (2008): 1-46.
- _____. *İstanbul Darülfünunu'nda Alman Müderrisler 1915-1918*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2013.
- Ergin, Osman. *Türkiye Maarif Tarihi*, c. 3-4. İstanbul: Eser Matbaası, 1977.
- Fettahoğlu, Kübra. *Rasathane-i Âmire (1868-1922)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2019.
- İhsanoğlu, Ekmeleddin. *Darülfünun: Osmanlı'da Kültürel Modernleşmenin Odağı*, 1-2. İstanbul: IRCICA, 2010.
- Kadioğlu, Sevtap. *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Meteorolojinin Kurumsallaşması ve Ahmet Tevfik Göymen*. İstanbul: Anka Matbaa, 2012.
- Krebs, Norbert. "Wirtschaftsgeographische Studien in der Europäischen Türkei (Thrakien)." *Geographische Zeitschrift* 27, 7-8 (1921): 184-185.
- Obst, Erich. *Das Klima Thrakiens als Grundlage der Wirtschaft* (Leipzig: Verlag von B. G. Teubner, 1921).
- Obst, Erich. *Boğazlar (İstanbul-Çanakkale) Mıntıkası İklimi*. Çeviren Mustafa Niyazi. İstanbul: Tefeyyüz Kitaphanesi/Necmi İstikbal Matbaası, 1932.
- Özege, Seyfettin. *Eski Harflerle Basılmış Türkçe Eserler Kataloğu*, c. 5. İstanbul: 1971-1979.
- Rasad Merkezlerine Mahsus Talimatnâme*. İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1333 [1917].
- Selçuk, Mustafa. *İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesi (1900-1933)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2012.
- Tedkikat-ı İklîmiyye Encümeni Talimatnâmesi*. İstanbul: y.y., 1334 [1917].
- Unat, Faik Reşit. "Memleketimizde Bir Coğrafya Cemiyeti Kurma İstekleri ve Teşebbüsleri." *Türk Coğrafya Dergisi* 1 (1943): 16-22.